

TARTALOM

Szépíráás

Tóth László: <i>Az áldozat – Segédlet egy drámához</i> (tragédia)	3
Zirig Árpád: <i>Elárvult magányban, Mint egy üldözött, Emlékek, Hozz elfogadható percek</i> (versek)	25
Tamási Orosz János: <i>Bárki nem lesz Szép Ernő</i> (novella)	29
Kürti László: <i>asztrológia, ne higgye</i> (versek)	34
Janáky Marianna: <i>Interjú egy könyvrrel – Orcsik Roland: Legalja</i> (2. rész)	36

Láthatár

Gabeba Baderoon: <i>Egy szál fehér szegfű, A búcsúzás művészete, Valaha így éltem, Csapongó pillanatok, A vonatnál, Az ősz két arca</i> (versek, Gágyor Péter fordításai)	44
Alekszej Szapovszkij: <i>Elbeszélés egy nem létező elbeszélésről</i> (novella, Gyürky Katalin fordítása)	48
Vikas Prakash Joshi: <i>Keserédes győzelem</i> (novella, Potkovác Milán fordítása)	56

Tanulmány

Csapody Miklós: <i>Egy érzelmes realista, avagy miért olvassunk Tóth Lászlót?</i> (tanulmány)	58
---	----

Csicsay Alajos: <i>Eltérő párhuzamok</i> – 2. rész (tanulmány)	74
--	----

Könyvek között

Tamási Orosz János: <i>„...száz tér s száz idő formál egyszerre...”</i> – Szabó Lőrinc arcképek <i>Kabdebó-tükörben</i> (recenziók)	88
---	----

Küszöb

Hlavács Richard: <i>Esti mese</i> (novella)	97
---	----

A SZMÍT és a szerkesztőség

hírei	99
E számunk szerzői	100

ELŐZŐ SZÁMUNKBAN (2022/2)

Bíró Szabolcs, Cséfalvay Fanni, Fehér Enikő, Gažík Viktória, Iványi Judit, Kucsora Zsolt, Szabó Zoltán Attila, Z. Németh István prózái – Fellingner Károly, Janáky Marianna, Papp Imre, Petőcz András, Törő István versei – Balázs F. Attila fordításai – Csicsay Alajos, Pál Ferenc tanulmánya – Tamási Orosz János, Száraz Pál könyvismertetői

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBAN

Bíró Szabolcs, Janáky Marianna, Leczo Bence, Morva Mátyás, Pósa Zoltán, Tóth N. Katalin prózái – Bíró József, Horváth Florencia, Papp Imre, Törő István versei – Csicsay Alajos, Tóth László tanulmánya – Gyürky Katalin, Jancsó Péter, Morva Mátyás, Vasi Szabó János könyvismertetői – Balázs F. Attila, Gágyor Péter, Végh Zsoldos Péter fordításai

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.

Dunaszerdahely: SZMÍT, Duna Palota, Galántai út 658/2F, 1. e. 5.

Komárom: Diderot könyvesbolt (Piactér 4810)

Pozsony: Artforum könyvesbolt, Kecsekapu utca (Kozia) 20.

14. évfolyam, 3. szám (június)
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Főszerkesztő: Jancsó Péter (A szerkesztő a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa)
Szerkesztő: Végh Zsoldos Péter
Főmunkatárs: Tóth László
Tanácsadó testület: Balázs F. Attila, Hoga György, Lackfi János
Korrektúra: Tóth Ozsvald Zsuzsanna
Tördelés és nyomdai előkészítés: Rác Éva
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Nyomta: PRESS GROUP, s.r.o., Besztercebánya
Megjelent 2022 júniusában 700 példányban.
Megrendelhető a kiadó címén.
Regisztrációs szám: EV 5895/20

14. ročník, 3. číslo (jún)
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
Vydavateľ: Gyula Hodossy
Šéfredaktor: Péter Jancsó
Redaktor: Péter Végh Zsoldos
Hlavný spolupracovník: László Tóth
Poradný zbor: Attila F. Balázs, György Hoga, János Lackfi
Korektúra: Zsuzsanna Tóth Ozsvald
Sadzba a predtlačová príprava: Éva Rác
Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Tlač: PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica
Vyšlo v júni 2022. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 5895/20
ISSN: 1338-0265

i r o d a l o m – m ű v é s z e t

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

 **KULT
MINOR**
FOND NA PODPORU KULTURNÝH NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

 nka
Nemzeti Kulturális Alap

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a Nemzeti Kulturális Alap

TÓTH LÁSZLÓ

Az áldozat Segédlet egy drámához

*Kárpáthy Aurél és Sarkadi Imre
emlékének*

„Nagy törvényt csináltunk...”
*A falba épített feleség című
népballada zsérei változatából*

„Az építés is véres.”
Szilágyi Domokos

„Gyönyörű, kegyetlen fal!”
Vladimír Holan

S z e m é l y e k
KELEMEN (35-40 körüli)
BORBÁLA (Kelemenné), a felesége (30-35)
BÁLINT (35-40)
ANNA, a felesége (30)
ANDRÁS
ISTVÁN
JÁNOS
PÉTERKE
SZOMSZÉDASSZONY (70)

Történhet bárhol, bármikor

ELSŐ RÉSZ

1. kép

A nézőtér még sötét, amikor hirtelen fülsiketítő dübörgés, robajlás hallatszik: falak, bástyák, tornyok omlanak le. A zaj fokozatosan csendesedik, közben fölmegey a függöny, de a színpadtér még mindig sötét. Lassan csend lesz, hosszú csend

A színpad előterében Kelemen áll. Pontreflektor világítja meg, de csak az arcát. Később fokozatosan a reflektor fényébe kerül az egész alakja: mozdulatlanul áll, két karja bénán lóg, a ruhája szakadozott. Csend. Aztán valahol megszólal egy madár, majd rákezd a második, a harmadik meg a többi, a csivitelés már-már az elviselhetetlenségig fokozódik. Kelemen beszél, ám a valóságban csak a szája mozog: az arca továbbra is rezzenéstelen, a karjai bénák, szavai nem hallhatók

A zaj fokozatosan elül, s mialatt Kelemen beszél, ide-oda járkál, félig megvilágosodik a szín: pirkad. Körös-körül minden az iménti omlásra utal. Az omladék közt egy helyen piros virág virít. A színészek a romokon bukdácsolnak majd föl-alá

KELEMEN *(motyogva, színtelen hangon)* Miért?! Valaki mondja meg, miért?... Gyalázatosak... Na mi az, mért nem mozdultok?... Alattomosak vagytok, vegyétek tudomásul! Átkozottak!... Már kitáncoltátok magatokat, ugye?! Kényelmesen heverészték? Ti már elvégeztétek a magatok dolgát, ugye? Jó nagy csinnadrattával... még a föld is beleremegett... Dögök! Naaa! Most mozduljon valamelyiketek... *(Belérug a kövekbe, egyet fölkap közülük. Közben belép Bálint, megáll, vár)* Most, amikor látom! A szemem előtt! Ne a hátam mögött alattomosan... Azt hiszitek, félek? Tőletek? Rohadtak!... Nem! Arra ne számítsatok... Beraklak én titeket a falba, ha ezeregyedszer veselkedtek neki, akkor is... *(Elhajítja a követ, s kis hűján eltalálja vele Bálintot. Kelemen észreveszi őt)* Te itt?

BÁLINT Itt.

KELEMEN És nem mondasz semmit.

BÁLINT Mit mondhatnék?

KELEMEN Az emberek?

BÁLINT Félnék.

KELEMEN Nem esett bajuk?

BÁLINT Szerencséd van.

KELEMEN Nekem?

BÁLINT Neked hát. Megúszták. Ma meg. Csak...

KELEMEN Csak?

BÁLINT Mondtam már. Félnék.

KELEMEN Félnek, félnek! Hát aztán?! Megvert engem az isten ezzel a sok nyúlszívűvel! (*Hevesen gesztikulál*) Felőlem akár el is mehetnek. Menj, és mondd meg nekik, hogy mehetnek. Ahányan vannak, annyi felé. Nekem férfiak kellene.

BÁLINT Nálunk keményebbeket aligha találsz. De erre, ami itt van, nem számítottak.

KELEMEN Miért? Mi van itt?

BÁLINT Még kérded?!

KELEMEN Nem lagziba hívtam őket!

BÁLINT Kegyetlen vagy.

KELEMEN Ők a kényesek. Nyámnyila alakok, nem férfiak. Anyámasszony katonái.

BÁLINT Dolgoznak, mint a barmok.

KELEMEN Kevés.

BÁLINT Mindenüket odahagyták miattad.

KELEMEN Kevés. Kevés, kevés.

BÁLINT Mit vársz még tőlük? Azt, hogy eszelősek legyenek, mint te?

KELEMEN Azt, hogy higgyenek.

BÁLINT Miben? Mondd, miben? Abban, hogy nem ők lesznek, akikre legközelebb ráomlik?

KELEMEN Amit csinálnak, abban.

BÁLINT Hiszen magad is láthatod: leomlik. Amit nagy keservesen felraknak... leomlik...

KELEMEN Mit kívánátok tőlem? Mondd meg, mit akartok?... Akartok ti egyáltalán valamit?

BÁLINT Nyugalomban, biztonságban élni és dolgozni. Csak ennyit, nem többet. (*Kis szünet*) Csak azt, ami jár.

KELEMEN (*kirobban*) Ami jár, ami jár! Mást se tudtok, csak ezt szajkózzátok. (*Két kezéből csőrt formál, és azt csattogtatva, torz papagájhangon ismételve*) Ami-jár, ami-jár, ami-jár. (*Karjával szárnycsapkodást utánozva*) Madárkák. (*Kihúzza magát. Megvetően*) Papagájok. Vegyétek tudomásul, hogy szar se jár nektek! Egy lyukas garas se. Nyavalyások! Az eszűket a hasukban meg a fehérnép szoknyájában hordják, de a szájuk – be nem áll! Hát emberek vagytok ti? Férfiak? Fosos senkik, azok vagytok. Felőlem ugyan mehettek isten hírével.

Pusztuljatok!

BÁLINT Mi az, már számolni se tudsz? Magad is tudhatnád, hogy a kölyökkel együtt már csak hatan maradtunk. Hatan. Számolj, Kelemen, csak számolj!

KELEMEN Ha ennyien – ennyien, és kész! S tudom, ketten a kövek alatt is... Legyen nekik könnyebb a föld! Számolni még tudok... Aki elment – elment. Na és?! Mi tovább építjük, helyettük is. Olyan nehéz ezt megérteni? Hát már te sem bízol bennem?

BÁLINT Bízom – nem bízom, az itt most nem számít... Azt hiszed, nekem könnyű? Nem könnyű nekem se, ne félj. Talán még nehezebb is, mint neked.

KELEMEN Szegény! Ha így folytatod, még sajnálni foglak.

BÁLINT Hiába gúnyolódsz. Te akartad, hogy a helyettesed legyek, nem én. Én nem ezt akartam, én mást akartam, de te elvetted tőlem a legtöbbet, amit embertől el lehet venni. Elvetted az akaratomat.

KELEMEN Nehéz valakitől elvenni, amije nincs.

BÁLINT Nincs... nincs... Mert nem is lehet. Te mész a saját fejed után, te külön világ vagy. Csak közben mindenért én vagyok a felelős. Ha te valamit elrontasz, azt én még helyrehozhatom. De ha netán én hibáznék, akkor mindennek vége.

KELEMEN Ezt jól kifundáltad, mondhatom.

BÁLINT Nézd, én meg akarlak érteni téged, Kelemen. Többet aligha adhatok.

KELEMEN Nem elég! Tudnod kell azonosulni a másikkal.

BÁLINT Szolgáljam a rigolyáidat?

KELEMEN Kárálj, csak kárálj.

BÁLINT Rendben. Az egyik embernek azonosulnia kell a másikkal, ez eddig érthető. De te tudsz-e azonosulni velük? Vagy akár velem is? Vagy bárkivel ezen az égadta világon? *(Kis szünetet tartva)* Nem tudsz te senkivel. Csak magadat látod, senki mást...

KELEMEN Nem! Én a falat látom, s abban benne vagytok ti is... Nekünk teremtenünk kell, Bálint. Ezekből a holt kövekből, ebből a semmiből – érted? A falnak egyszer meg kell állnia, és kész! Ha ezer-egyszer veselkedünk neki, akkor is.

BÁLINT Akkor is? Azt akarod elhítni, hogy mindez a mi érdekünkben történik?

KELEMEN Hogy tud egy ember ennyire lealjasodni, Bálint, mint te?! *(Kis szünet)* Na menj, pusztulj innen! Mehetsz, panaszkodhatsz, hogy te mindent megtettél... Halálodig verheted a melled, hogy te mekkora hős vagy... Hogy te nem szöktél meg, csak... Ami nem megy, nem megy, nem kell erőltetni – nagy bölcsesség, mondhatom! Indulj, és holnaptól már járathatod a pofádat, hogy te azoknak is megmondtad, akik a kövek alatt maradtak, csak nem hallgattak rád... Indulhatsz!

BÁLINT Ahogy akarod. Akár el is mehetek. De jó, ha tudod, hogy nélkülem te sem boldogulsz.

KELEMEN Ejnye, egyszeriben de fontos lettél magadnak! Hát mit gondolsz, ki vagy te? Nyomorult féreg, nem más! Ha velem vagy, nekem teszed a szépet, ha mással, engem ócsárolsz. Azt hiszed, nem tudom? *(Az utolsó szavakat már gyűlölködve sziszegi, majd egy kővel rátámad Bálindra. Egymásnak esnek, dulakodnak. Nemsokára Bálint leszorítja Kelemen a földhöz, hogy az moccanni se tud. Kelemen nem védekezik tovább, Bálint fölkapja a követ, amivel az imént még Kelemen támadt őrá, a magasba lendíti, hogy lesújtson, ám váratlanul megmerevedik a karja, s úgy marad – ütésre lendítve – a levegőben. Kelemen, amikor látja társa elbizonytalanodását, erőt vesz magán. Amikor megszólal, már újból fölényes és magabiztos)* Üss! Miért nem ütsz?! Üss már!

Bálint eldobja a követ. Hosszabb csend után kurtán fölnevet, aztán megint, majd megint, végül feláll, fuldoklik a nevetéstől, s csapkodva maga körül, körbetáncolja a színpadot... Kelemen eleinte tanácstalanul nézi, aztán rá is átragad a másik különös viselkedése. Felül, a térdét csapkodja, majd feláll, és Bálinttal együtt tombol a nevetésben

BÁLINT *(nevet)* Megölhettek volna... Visszaadtam az életedet...

KELEMEN *(nevet)* Megölhettél volna. De ehhez is gyáva vagy...

Belép János, András, István és Péterke, zavartan megállnak, mintha csak azt latolgatnák, melyikük szólaljon meg elsőnek

ANDRÁS Kelemen! *(Kelemen, nevének hallatára, megmerevedik, míg Bálint csak nagy nehezen, fokról fokra csillapodik. Kelemen és a kőművesek egymást nézik. Hosszú, fenyegető csend)* De jó kedvetek van.

KELEMEN *(megkönnyebbülten, majd hогynem fölényeskedve)* Mért ne lenne?!

ANDRÁS Te kérded? *(Nevetést mímelve, a társaihoz)* Halljátok? Még ő kérdi.

BÁLINT *(Már abbahagyta a nevetést. Komoran)* Nem kellett volna ide jönnötök. Minek ütitek bele az orrotokat? Mondtam, hogy várjátok. Hogy majd én beszélek vele.

JÁNOS Jobb volna, ha te most nem szólnál semmit.

ANDRÁS Láttuk, milyen komoly beszédben voltatok.

ISTVÁN Csak okosan, András, okosan...

KELEMEN Mit akartok?

ISTVÁN Bálint már mondta, nem?

KELEMEN Mit?

- ISTVÁN (Bálinthoz) Mi az, te nem szóltál róla?
- KELEMEN (Bálinthoz) Miről kellett volna szólnod?
- PÉTERKE Hát hogy mi is elmennénk. Befejeznénk, mert ennek így semmi értelme.
- KELEMEN Mert te csak tudod, hogy minek van itt értelme és minek nincs. Mert te arra vagy itt, hogy nekem tanácsokat osztogass. Hogy helyettem is gondolkozz, igaz?
- PÉTERKE Én csak... a többiek...
- KELEMEN (gúnyosan) Mesterem, szinte szomjazzuk a szavaidat. Mert nélküled semmire se mennénk. (Bálinthoz) Ugye, Bálint?
- ANDRÁS Hagyd a kölyköt, Kelemen. Nem ő találta ki. Én is azt mondom, hogy ennek így semmi értelme. Csak gürcölünk és gürcölünk. A fal meg olyan, mintha tegnap kezdtük volna... Nem éri meg, nektek sem, Kelemen. Kiszámoltam... Ha ez így megy tovább, a végén még mi fogunk ráfizetni... Ráfizetés az egész. Még azok bérével is, akik már nincsenek itt.
- KELEMEN Elegen vagyunk, és kész!
- ANDRÁS Ez a te rögeszméd! A szónoklataidtól meg felkophat az állunk...
- ISTVÁN Talán tudsz fizetni? Te is senki vagy, mint mi.
- BÁLINT Kelemen a mesterünk...
- JÁNOS Nem mester itt senki, legfeljebb a fal!
- ANDRÁS Azért mondom, menjünk szépen haza, amíg tudunk. Vagy keresen nekünk Kelemen más munkát! Ez nem éri meg. A fal örökösen ledől, a végén még mind itt veszünk.
- KELEMEN Mért nem mentél a többiek után?
- ANDRÁS Becsületből.
- KELEMEN (nevet) Becsületből?
- JÁNOS Abból hát.
- ANDRÁS (Kelemenhez) Hiába gúnyolódsz. Azokat mard, akik itthagytak. Igenis, becsületből vagyok itt.
- ISTVÁN De már nem kellene... (Kelemenhez) Hiszen mást ígértél. Emlékezz csak vissza, egészen másról volt szó.
- KELEMEN (Andráshoz) Aztán mennyit ér a te becsületed, András?
- ANDRÁS Talán nem is kevesebbet, mint a tied.
- BÁLINT (türelmét vesztve) Szarul dolgoztok, s még csak nem is foghatjátok semmire. Becsületről papoltok, Kelemen meg a falat hibáztatjátok, a szerszám meg kipotyog a kezetekből... Pofázni azt tudtok, azt a legkönnyebb!

KELEMEN *(Andráshoz)* Mégis mennyit ér, András? Nesze, itt ez a bot. *(Egy botot ad neki, András várakozóan néz Kelemenre, és amikor megtudja, mire a bot, dühösen elhajítja)* Irkáld csak a számokat a porba, ahogy szoktad. Hiszen minden este kiszámolod, hogy eddig és eddig a napig neked mennyit ért?!

ANDRÁS Ne mondd, hogy nem tudok dolgozni! Voltam én már jeles munkákon is, nemegyszer. És mindenütt megbecsültek, ha tudni akarod.

BÁLINT Megfizettek.

JÁNOS Mindent meg kell fizetni. Ingyen nincs a halál sem. Igaz, András?

KELEMEN Hallgass! Te talán ingyen lopod itt a napot? *(Istvánhoz)* Meg te?... Ha állni fog a fal, pénz is lesz. És kész.

ISTVÁN Én nem is kőműves vagyok, hanem ács. És nem ilyen munkára szegődtem. Adj szálfát, fejszét, aztán faragok.

ANDRÁS Arra még várhatsz. Előbb ezt még fel kell raknunk. Ha felrakjuk valaha is. Kelemen meg majd szép szavakkal fizet addig.

KELEMEN Így nem épülhet fel semmi, te is tudod, András! Odacsapod a követ, és kész. Ha ledől – ledől, másnap már úgysem lehet kideríteni, ki hol hibázott...

ANDRÁS Ne csak engem okolj, Kelemen!

JÁNOS András nem akart rosszat azzal, hogy szólt.

PÉTERKE Mért baj ez?

ISTVÁN Ő még legalább itt van.

JÁNOS Még itt...

BÁLINT Meg ti is, ugye?

ISTVÁN Rám igazán nem mondhatsz semmit, Bálint. Én azok helyébe is odaálltam, akik elmentek. Pedig tudod, hogy én nem is kőműves vagyok...

BÁLINT Látszik.

KELEMEN Amíg a fal ledől, egyikünk sem az.

BÁLINT Mindenki csak pofázik, s közben maga sem hiszi, amit mond vagy csinál.

JÁNOS *(Kelemenhez)* Mért ne volnánk kőművesek? Ki dönti el ezt?

BÁLINT A fal. Az dönti el. Hisz nem magától dől.

KELEMEN Magatokban nem bíztok. A jó szerencséteket várjátok, hogy az építse meg helyettetek a falat.

JÁNOS Nem istenek vagyunk, vegyétek már észre! Ez a rohadt kő erősebb nálunk, és a fal is mást akar, láthatjátok.

BÁLINT A kő meg a fal nem akar helyettünk semmit.

ISTVÁN Ketten már odavesztek. Nem volt elég?

KELEMEN Nem.

ANDRÁS Ne hívd ki a sorsot magad ellen, Kelemen!
 KELEMEN Azt sem kihívni, sem elodázni nem lehet. Ez a fal a dolgunk, nem más. Ezt kell felépítenünk. Addig egy tapodtat sem mehetünk innen.

PÉTERKE Aztán meg ha felépítettük...
 BÁLINT Te csak ne beszélj bele!
 ANDRÁS Mért ne beszélhetne?! Ugyanúgy az omlás alatt maradhat, mint te. Mint mi, bármelyikünk.

BÁLINT Te meg oktasd ki, hol vesse meg a feje alját, hogy odavesszen. Aztán majd kiszámolhatod, hogy mennyivel több jut neked, ha az ő jussát is szétosztjuk...

JÁNOS *(Kelemenhez)* Prédikálni azt tudsz, Kelemen. De azoknak prédikálj, akik már elmentek...

KELEMEN Ha a kezed is úgy járna, mint a szád, nem is lenne semmi baj.
 ANDRÁS Majd papolhatsz nekünk is, ha...
 KELEMEN Ugyan hová mennétek... Gondoljátok el, akad-e még valaki, aki szerződtenne benneteket? Mindezek után?... Kár, hogy eddig nem a fal alatt aludtatok, amit építtetek. Akkor jobban vigyáztatok volna. Mindenkit oda kellett volna kötözni...

BÁLINT Kevesled a vért, Kelemen?
 ISTVÁN Mi lenne, ha... ha belülről gerendákkal támasztanánk meg a falat...
 JÁNOS Építsük földből... Az legalább nem omlik, mint a kő. Fonjunk palánkokat, és döngöljünk közé agyagot. Követ is rakhatunk bele...

BÁLINT A tetejére meg zsúptetőt, hogy ha úgy adódik, jobban égjen?!
 PÉTERKE Építsük meg a falat fekvé. Úgy nem omlik. Aztán állítsuk fel, és szereljük össze az egyes részeket.

ISTVÁN S ha az a baj, hogy mi fölfelé építünk, és ez nem tetszik az égieknek? Ha az iránnyal van baj? Csináljuk másképp. Ne fölfelé – lefelé! Vessük ki a sziklát, mint a kutat... Kőfal lesz így is, és legalább nem fog omlani!

JÁNOS A kibányászott köveket meg eladjuk.
 ISTVÁN Akár... Értitek? Na! Nem fölfelé. Lefelé. Nem tetszik az égieknek, az a baj. Kelemennek az égiek ártanak...

KELEMEN *(gúnyosan)* Hát persze. Nem tetszik az égieknek!... *(Kirobban)* Jól tudjátok ti, mi a baj! Mert nem az égiekkel van baj, az biztos. Veletek! Az a baj, hogy magatokból nem adtok semmit a falba! Az a baj!

ANDRÁS Mindent beleadunk!
 KELEMEN Ezt a falnak mondjátok, ne nekem! *(Higgadtabban)* Értsétek meg végre, hogy csak a fal a fontos. Ha beledöglök, akkor is. Ha a hegyet belerakom, ha mindenemet belerakom, ha a marháimat belerakom, ha a csontjaimat belerakom, ha az anyámat belerakom,

ha a gyerekeimet belerakom, bármi áron, akkor is... *(Utolsó szavaitól maga is megretten. Kis szünet)* Értitek?

ANDRÁS És akkor mi a biztosíték rá...?

BÁLINT Nincs biztosíték.

ISTVÁN És ha mind itt hagyjuk a fogunkat, és otthon marad a sok árva? Akkor ki lesz a felelős? Te, Kelemen, vagy te, Bálint?

ANDRÁS Se kutyád, se macskád, István!

ISTVÁN Én ács vagyok... Szép mesterség, pénzes mesterség, az ácsot mindenütt jól megfizetik.

BÁLINT A Kálvária ácsait is jól megfizették, ugye?

JÁNOS Most nem ez a fontos. Hanem az, amit Kelemen mondott. Hogy mindenáron, vagy nem mindenáron?! Hogy kell a fal, vagy nem kell?! Igaz, Kelemen? Mert ha kell, akkor az a kérdés, hogy kit áldozzunk fel?! Ha jól értettem...

BÁLINT *(idegesen)* Rosszul értetted.

ANDRÁS *(gúnyosan)* Mert mindent csak te értesz jól... Mert te olyan okos vagy! *(Jánoshoz)* Hát... lehet, hogy... megpróbálhatnánk mi is?

JÁNOS Közülünk valakit?... Kelemen a mester...

BÁLINT Megőrültetek?! Mit akartok Kelemennel?

ANDRÁS *(nevetve)* Mi semmit. A fal... Hátha az akar...

ISTVÁN *(Bálinthoz)* Ne félj, nem Kelemen. Ő mester, neki a haja szála sem görbülhet meg.

BÁLINT Nem értem, amit mondasz.

ISTVÁN Mert nem akarod érteni. Érted?!

ANDRÁS *(Istvánhoz)* Ha papolni kell, együtt papolnak, de ha tenni kellene valamit, máris megáll a tudományuk. Ócsárolni bezzeg tudnak mindenkit, abban nincs hiba. Szerintük én kupori vagyok, mert tudni akarom, mit miért csinálok...

BÁLINT Inkább mennyiért!

ANDRÁS ...te, István, ügyetlen vagy, Péterke taknyos, János meg lusta, csak ők a tökéletesek, mint az istenek.

KELEMEN Nem vagyunk istenek.

ISTVÁN Mégis az égre törtök, az a baj...

BÁLINT Nem az égre, csak fölfelé.

JÁNOS Az mindegy.

ANDRÁS Jó. Legyen hát úgy, ahogy Kelemen mondta. És ne nézzük az árát... Egyszer én is megpróbálhatom... ha sikerül, még meg is éri...

BÁLINT Hogy téged is mesternek szólítsanak?!

JÁNOS Bökd ki már, András, mit akarsz... Én egyetértek veled, tudod, hogy rám számíthatsz!

ANDRÁS Sokat érek velem!
 JÁNOS Egy szavazatot... vakon. Csak hogy tudd, ki vagyok.
 PÉTERKE Rám is számíthatsz...
 ISTVÁN Hát akkor...
 KELEMEN Azt sem tudjátok, mit akar.
 JÁNOS Az mindegy. Eddig te beszéltél...
 PÉTERKE ...most meg mi beszélünk.
 BÁLINT Ugyan mit értetek az egészből?
 ANDRÁS Ha mást nem is, egyet igen. Azt, hogy legyen áldozat...
 BÁLINT Milyen áldozat?!
 ANDRÁS Amiről Kelemen beszélt az imént.
 JÁNOS Azt mondta, hogy mindenáron vagy nem mindenáron?!
 ISTVÁN Bármi áron, ezt mondta. Ha mindenét is belerakja, ha az anyját is belerakja...
 KELEMEN Inkább azt mondd, hogy hazamennél-e néhány napra?
 ANDRÁS *(zavartan)* Arra gondoltam...
 BÁLINT Egy tál lencséért még a lelkedet is eladnád?
 ANDRÁS Na és?! Még mindig többet ér, mint a tied! *(A többiekhez)* A szájhős!
 A pofája nagy, de ha valamit tenni kell, viheti a patakhöz a gatyáját. De ilyen mind, aki egyszerre kétfelé szolgál. Mert aki kétfelé teszi a szépet, kétfelől fél...
 BÁLINT Olykor a félelem is lehet jó tanácsadó. Hiszen örülség, amit mondtok. Értsétek meg, örülség...
 ISTVÁN Hogy mi az örülség, és mi nem, itt már nem mi döntjük el...
 ANDRÁS *(a többiekhez)* Ne higgyétek, hogy Kelemen megvásárolhat, ha most kegyeskedik hazaengedni. Mert azok a napok nem csak nekem járnak. Mindnyájunknak jussunk van a pihenőre.
 ISTVÁN Miről beszélsz?
 ANDRÁS Az írás szerint Kelemen minden harmincnapi szolgálat után négy napra köteles volna hazaengedni minket. Én láttam azt az írást. Mit gondoltok, miért dugdossa előlünk? Tudjátok, mióta nem volt otthon egyikünk sem? Van annak már háromszor harminc napja is...
 ISTVÁN És mi nem is tudunk arról az írásról!
 BÁLINT Mindegyiktek aláírta. Te is aláírtad.
 ISTVÁN Alá?
 KELEMEN És ha elmentek, talán visszajöttök? Nem úgy ismerlek én benneteket... Ciberelevessel is beérvétek hetekig, csak hogy a nyugalmatokat ne zavarja semmi!
 JÁNOS Bizony jól jönne már egy kis nyugalom.

KELEMEN Az. Pocsolyában heverészni és süttetni a hasatokat, s közben síránkozni, hogy nem akad rendes munkátok!

PÉTERKE *(kakaskodva)* Mi az igazság azzal a hazamenetellel?

JÁNOS Azt mondd meg inkább, Kelemen... mit tegyünk, hogy végre megálljon ez az átokverte fal? Mert ha megáll, mehetünk isten hírével. Nem egy napra, nem négyre, hanem örökre... Ehhez azonban mégiscsak meg kellene tennünk azt, amit András mondott.

ANDRÁS Jó, hozzunk áldozatot.

ISTVÁN Volt már ilyen.

PÉTERKE Mi?

BÁLINT Elhallgass!

PÉTERKE Mért hallgatnék?!

BÁLINT Na nézd, a taknyost! Likat is csak akkor látott utoljára, amikor kibújt az anyjából! Akkor meg kivel állna elő, ha úgy hozná a sors? Az anyjával? *(Eddig a többiekhez beszélt, most ismét a fiúhoz fordul)* Vajon az anyáddal lenne pofád előhozakodni?... *(Jánosra mutat)* De kérdezd meg tőle, megpróbálná-e?

KELEMEN *(Andráshoz)* Ebből elég! Csak nem az a régi, ostoba história jutott az eszedbe?! Áldozatot akarsz? Mesélj! Mondd el, mit fundáltál ki!...

BÁLINT *(Andráshoz)* És ha a te feleségedet érné a szerencse?!

ANDRÁS Hát...

BÁLINT Ha mégis... ha mégis a tiédet érné?

ANDRÁS De érheti a tiédet is... *(Jánosra mutat)* És érheti az övét is... *(Istvánra mutat)* Meg az övét is...

ISTVÁN Anyám is, asszonyom is meghalt már.

BÁLINT De gyerekeid csak vannak?!

ISTVÁN Lányaim nincsenek, csak felnőtt fiam van, kettő...

PÉTERKE Hát kedvesed?

KELEMEN És ti hisztek ebben az ostobaságban?

ISTVÁN Mért ne hinnénk? Volt már ilyen...

KELEMEN Az akkor volt, és ott, Dévánál. De mi a biztosítéka, hogy ami egyszer bevált, másodszor is beválik?

JÁNOS Biztosítéka, az nincs. Ám balga, aki mindenre biztosítékot keres.

BÁLINT Aki viszont ész nélkül rohan a vesztébe, az őrlt.

PÉTERKE Az talán nem őrltség, hogy még mindig itt vagyunk?!

BÁLINT Őrltség és őrltség között is van különbség, nem?!

KELEMEN A falba nem asszony kell.

PÉTERKE Hiszen te mondtad, hogy az...

JÁNOS Talán mégiscsak meg kellene próbálnunk...

BÁLINT Ez megőrült.

JÁNOS Tudjátok mit? Húzzunk sorsot!
 KELEMEN *(nevet)* Sorsot?
 JÁNOS Azt.
 KELEMEN Mint a gyerekek! Elment a józan eszetek!
 JÁNOS De neked is, Kelemen.
 ANDRÁS *(Kelemenhez)* Te talán tudsz mást? *(Péterkéhez, nyújtva a botot, amit korábban még ő dobott el)* Fogd ezt a botot... és vagdosd szét annyi darabra, ahányan vagyunk. De ügyelj, hogy hajszádra egyformák legyenek, csak egy maradjon köztük rövidebb.

JÁNOS A sorshúzás majd eldönti, melyikünk menjen az asszonyért.
 KELEMEN De minek ehhez sorshúzás?! Minek ez a komédia?! Nem lesz elég komédiának az, amit tenni akartok? Csináljuk mi is úgy, ahogy egyszer már megtették: amelyik asszony előbb érkezik, legyen az... Na mi az, mért hallgattok? Féltek, hogy most nem az első kőműves asszonya érkezne elsőnek? Hogy másodszor már nem egészen úgy történne?! *(Jánoshoz)* Talán most épp a tied jönne elsőnek. Ugye, ettől félsz? *(A kőművesek hallgatnak)* Vagy... Vagy ne húzzuk az időt. Hiszen napok, hetek is eltelhetnek úgy, hogy egyikünké sem jön... Igazam van? Inkább lóduljon az övéért valamelyiketek! Önszántából. Szedje a lábát, és hozza ide az asszonyát, de tüstént – a kőművesek várják őt! Na, melyiketek jelentkezik?

Csönd. Kelemen félrevánszorog a többiektől, kijön a színpad szélére, és leül. A többiek megmerevednek, a fények lassan kialszanak

2. kép

Kis idő múlva újból megvilágosodik a színpad. Csak Bálint és Kelemen van a színpadon

BÁLINT Őrületség.
 KELEMEN Micsoda?
 BÁLINT Hát ez az egész.
 KELEMEN Senki se tudhatja.
 BÁLINT Már te is így beszélsz?
 KELEMEN Mért? Hogy kellene!?
 BÁLINT Hisz te magad is tudod, hogy elátkozott fal nincs.
 KELEMEN Lehet.
 BÁLINT És azt is, hogy eddig mért nem állt meg a fal.
 KELEMEN Lehet.
 BÁLINT Hogy eddig valamit mindig elhibáztunk. Hogy valamit eddig nem jól csináltunk.

KELEMEN Lehet.
 BÁLINT Talán rossz köveket válogattunk össze, talán rosszul illesztettük őket egymáshoz, talán a habarcsot nem kevertük meg jól. Mit tudom én?! De csak valami ilyesmi lehet az oka.

KELEMEN Lehet.
 BÁLINT De az is, hogy az alapok... Hogy azok nem jók.

KELEMEN Lehet.
 BÁLINT S ha egyszer mégis megállnának a kövek, az nem az asszonyvértől és nem az asszonytesttől lesz.

KELEMEN Nem hát. *(Föhláll, elindul a romok felé)* De elkerülni már nem lehet.
 BÁLINT *(ellenségesen)* Ugyan miért?!
 KELEMEN *(Hirtelen megpillantja a földön, a romok alatt a virágokat. Lehajol, Bálinthoz)* Nézd, túléltek. Megint túléltek. Hányadikat is? *(Miután nem kap választ)* De talán szerencsénk is volt. Talán épp az omlásnak köszönhetik, hogy megmaradtak... Ha nincs az omlás, talán már rég letapostuk volna őket. Anélkül, hogy észrevettük volna... *(Elhallgat. Várja, hogy Bálint megszólaljon. Kis szünet után)* Az előbb jól beszéltél. Csak éppen elfeledkeztél valamiről. Ahhoz, hogy megálljon a fal, lehet, valami más is kell. Lehet, nem elegendő csak a megfelelő köveket összeválogatni és a megfelelőképpen egymáshoz illeszteni őket, s lehet, a habarcsához is kell még valami. Talán... talán egy ártatlan... *(Nehezen mondja ki)* vére...

BÁLINT És ha a te feleséged lesz, Kelemen?

Kelemen fölkap egy deszkadarabot, és nagyot csap vele a köre. Bálint összerezzen. Kelemen nevetni kezd. András, István és János lépnek be

ANDRÁS *(nevetve)* Nos, határozta, Kelemen?
 BÁLINT *(ő is nevet)* Nem, Kelemen még nem határozott. *(Kelemenhez)* Ugye?
 JÁNOS Jobb szeretnék tőle hallani.
 ANDRÁS Nem olyanak ismerjük, akinek szószólóra volna szüksége.
 ISTVÁN De nem ám.
 KELEMEN *(nevetve)* Határozta. Legyen, ahogy akarjátok.
 ISTVÁN *(nevetve)* Mehetünk haza?
 KELEMEN *(még mindig nevet)* Nem. Legyen próba.
 ISTVÁN Mi? Próba?
 KELEMEN Próba.

Mély csönd

JÁNOS *(hosszú szünet után)* Okos ember vagy, Kelemen.

ANDRÁS Az emberek újból becsülni fognak, ha megtudják, hogy hallgattál a szavunkra.

BÁLINT Ha megtudják, hogy követ titeket ebben az örütségben? Mert ilyesmire csak örült elme képes. Értitek?! Kelemen, legalább te! Csinálj már valamit!

PÉTERKE *(bejön, a kezében botok. Andráshoz)* Elkészültem. Egy kivétellel hajszálra egyformák. *(Büszkén)* Megnézhetitek. *(Miután nem kap választ, sorra odalép mindegyikükhöz. Először Andráshoz)* Látod? *(Jánoshoz)* Nézd! *(Istvánhoz)* Te mit szólsz? *(Bálinthoz)* S te? *(A kőművesek elfordítják a fejüket. Kelemenhez)* Látod? *(Kelemen kifejezéstelenül bámul Péterke arcába, ám ő is néma marad. Zavartan)* Na mi az? Hát nem ti mondtátok? *(Odaszalad Andráshoz)* Hát nem te mondtad?

ANDRÁS De. Én.

PÉTERKE Akkor meg ...

ANDRÁS Fogd be a szád!

PÉTERKE Mondtátok, megtettem. A többi a ti dolgotok. Felőlem akár tűzbe is vethetitek ezeket a rohadt fadarabokat!

KELEMEN Add ide! *(Péterke fellélegezve szalad Kelemenhez, aki szótlanul átveszi tőle a botokat, majd előrelép. Szinte már vidáman, tréfálkozva)* Nos... melyikötök óhajtja kezdeni? Tessék, tessék, lehet választani! *(Mialatt beszél, sorra odalép a kőművesekhez. Azok nem mozdulnak)* Tessék, tessék, itt a nagy alkalom! Ha most elmulasztjuk, várnunk kell újabb néhány száz esztendő! Tessék, tessék! Ez a legizgalmasabb sorsjáték... elég egy kézmozdulat, és máris tudni, ki a vesztes, ki a nyertes... Tessék, tessék! Itt a rendkívüli alkalom! *(Andráshoz)* Talán húzni szeretnél? Hidd el, annyira se fáj, mint egy túsúrás! Ne félj, nem fogsz ráfizetni! Legyünk nagylelkűek – ez az én elvem. Csak egy vesztesünk lesz, a többiek nyerni fognak, megígérem. És garaszkodni sem fogunk, ez a játék nem pénzre megy... És félni sem kell, nem a saját bőrünket visszük vásárra, ezúttal sem a sajátunkat, csak az asszonyainkét. *(Elhallgat. Kis szünet után, kijózanodva)* Na, melyikötök húz elsőnek?

A kőművesek egymásra néznek

ISTVÁN *(előrelép)* Én.

PÉTERKE Aztán meg én.

A kőművesek sorra húznak a botokból. Kelemen marad utoljára. Közben

JÁNOS Akkor hát elkezdődött...

ISTVÁN El.

BÁLINT Ugyan mi, ti szerencsétlenek?!

PÉTERKE Hát... a próbatétel...

ANDRÁS Elkezdődött az már rég. Még amikor elhatároztuk, hogy elsze-
gődünk ide. Inkább most ér véget. Mert ami most jön, az maga a
vég...

PÉTERKE Persze hogy az. Végre minden meg fog oldódni.

BÁLINT *(éllel)* Örültség.

ISTVÁN Mi bajod folyton?

BÁLINT Nekem? Semmi. Igazán semmi.

ISTVÁN A döntés végtére is közös volt.

BÁLINT Közös. Az. Közös. Mert „közös elhatározásból” történt, ugye? Na
de én ebből nem kérek...

JÁNOS *(fenyegetően)* Mit mondasz?!

BÁLINT Jól hallottad.

ANDRÁS Bálint...

BÁLINT Miért?! Én nem döntöttem semmiben... egy szóval sem mon-
tam, hogy rendben, legyen.

ISTVÁN Ahol öten mondják ugyanazt, ott a hatodiknak sem lehet más
szava.

BÁLINT A hatodiknak nem! De lehetne a józan észnek! S a józan ész hall-
gasson, mert örültekkel áll szemben? Hiszen csak hatan vagyunk,
örültek. Nem is... Öten, mert Kelemen is ti rángattátok bele ebbe
az egészbe!

KELEMEN *(előrejön)* És azt honnan tudhatod, hogy ki az örült, és ki nem?!
(Felmutatja a botokat) Kezdhetjük? *(A kőművesek körbeállják, kialszik
minden fény, csak őket világítja meg egy éles fénynyaláb. Kelemen mind-
egyiküknek odanyújtja a botokat: elsőként Péterkének, majd Istvánnak,
aztán Andrásnak, végül Jánosnak. Lassú, vontatott mozdulatok, a fe-
szültség fokozódik. Aki túljutott a sorshúzáson, megkönnyebbülten kiset
a színről. Csak Bálint és Kelemen maradnak bent. Kelemen odalöki a
társa elé a markát, aki nem mozdul. Nagyon halkán)* Húzz! *(Valamivel
hangosabban)* Húzz! *(Még hangosabban)* Húzz már! *(Kiáltva)* Húzz
már a szentségit!

BÁLINT Kelemen, az istenre kérlek...

KELEMEN Húzz...

*Bálint ösztönös mozdulattal kihúzza az egyiket. A hosszabbikat. Kelemen felmutatja a rö-
videbbet, majd kettétöri. Hirtelen kialszik a fény*

3. kép

Kelemenék konyhája. Virrad, félhomály van, később fokozatosan erősödik a fény: reggel lesz Kelemenné szalad be hosszú, fehér hálóingben, gyertyával a kezében. A konyha közepén rémülten megáll, körülnéz, lassan megnyugszik, visszamegy

Kis szünet

Az asszony újra bejön, már szoknyában van, a blúzát menet közben gombolja össze, a haját kontyba tűzi, tesz-vesz, kimegy

Kis szünet

Kelemen lép be fáradtan, megáll, tanácstalanul körülnéz, odamegy a tálalóhoz, elővesz egy üveget, iszik

KELEMEN Borbála! *(Kis szünet)* Borbála... *(A tűzhely mellett gyújtóból, tűzifából épített „várat” pillant meg; mereven nézi, majd hirtelen mozdulatlan belerúg. Újból a szájához emeli az üveget, iszik, visszateszi a helyére, odamegy az asztalhoz, leveszi a válláról a tarisznyáját, leül, az asztalra hajtja a fejét, elbóbiskol)*

Kis szünet, Borbála bejön, észreveszi az urát, látható örömmel

BORBÁLA Te itt? *(Miután nem kap választ, szorosan a férje mögé áll, beletúr a házába, az felriad, talpra ugrik, feldönti a széket is, és csak akkor nyugszik meg, amikor látja, hogy a felesége áll ott. Az asszony boldog, átölelné a férjét, ám az hátralép, és félszegezen néz rá)* Úgy örülök. *(Most sem kap választ)* Úgy örülök, hogy itthon vagy. *(Kelemen fölemeli és helyére teszi a széket, de nem szól)* Úgy vártalak. *(A férfi továbbra sem mozdul. Zavartan)* Ül már le, mit állsz ott olyan szerencsétlenül?! *(A férfi visszaül, Borbála odamegy a tálalóhoz, előveszi a pálinkásüveget meg egy pohárkát, az asztalra teszi)* Mindjárt hozok harapnivalót is...

KELEMEN Nem vagyok éhes...

BORBÁLA Már hogyné lennél az egy ilyen hosszú út után. De addig is igyál...

KELEMEN Már ittam.

BORBÁLA Azért egy kortyot ihatsz még, na... *(Kimegy. A férfi iszik, de az üvegből. Az asszony ételt hoz, leteszi az asztalra, aztán odaül ő is az asztalhoz, szemben a férjével)* Egyél, na. *(Kenyeret szel, nyújtja a férjének)* Friss. Tegnap sütöttem.

KELEMEN A gyerek?

BORBÁLA *(a szobaajtó felé bök)* Még alszik. Későn feküdt le, s egy világért sem akart elaludni... mintha megérezte volna, hogy jönni fogsz, állandóan téged emlegetett... Képzeld, az utóbbi időben állandóan várakat épít ő is: sárból, kődarabokból, dobozokból... Most meg...

(A tűzifára mutat) Látod? *(Borbála észreveszi, hogy a fadarabok szanaszét hevernek. Pillanatra meghökken, és megütközve néz a férjére)* Hát nem összedőlt?! Biztosan rosszul csinált valamit... Pedig hogy örült volna, hogy te is láttad, amit épített. *(Odamegy a tűzifához, és építeni kezdi a „várat”)* De összedőlt...

KELEMEN
BORBÁLA

(kurtán) Nem dőlt össze!

(eleresztve a füle mellett) Ha tudnád, milyen szép volt! Mint az igazi... És egyre csak azt hajtogatja, kőműves lesz ő is. *(Építi a „várat”)* Mint az apja. És várakat fog építeni – hét világ csodájára... De inkább mesélj te, veletek mi van... Istenem, el sem akarom hinni, hogy itthon vagy... úgy örülök, hogy hazajöttél. *(Kelemen föláll, odamegy, és újra szétrúgja a „várat”. Az asszony döbbenetesen néz rá. Zavartan)* Ugye, maradsz néhány napig?

KELEMEN
BORBÁLA

Nem. *(Megenyhülve)* Nem tudom.

Alig várom már, hogy végleg hazagyere. Fene tudja, mért, de alig várom. *(Újra nekiáll összerakni a várat. Felnéz Kelemenre, az hallgat. Szemrehányón)* Ha mindenáron bántani akarsz valakit, engem bánts, ne őt. Hisz úgyis olyan ritkán lát, legalább ilyenkor örüljön neked. *(A férfi megenyhül, leguggol az asszony mellé, és ő is segít neki)* Nem panaszként mondom, de így olyan, mintha özvegy volnék...

KELEMEN
BORBÁLA

Várj, vigyázz egy kicsit. Ezt a tornyot emígy csináljuk...

Az enyém vagy, tudom, hogy valaki tartozik hozzám, de éjszákanként hiába nyúlok át a másik ágyba, a párnád üres, a takaród hideg. Megfőzök, megterítek neked is, de az étel ott marad az asztalon. Szólongatlak örömben, bánatomban, de nem felel senki... Meg aztán... a gyerekek is hiányzol. Látom rajta, mennyire hiányzol neki. Sehogy se találja a helyét, mióta nem vagy vele. *(A férfi megmerevedik)* Persze tudom, milyen fontos a munkád, büszke is vagyok rá, de azért sokkal jobb volna, ha itthon lehetnél. Talán itt, a környéken is találhatnál valamit, amiből szép csendesen eléldgelhetnénk. *(Kelemen hirtelen újból szétrombolja a várat. Csend)* Jól van... nem akarlak megbántani, dehogyan akarlak... már nem szólok egy szót sem... *(Egymással szemben térdepelnek a földön. Borbála kezével a férfi fejét keresi)* Olyan jó, hogy itthon vagy. Csak tudod... annyi mindent beszélnek az emberek... *(Kelemen elhúzódik)* ...meg én is annyi butaságot összeálmodom mostanában. Néha angyalok libegnek felém, hogy elvigyenek a könnyű egekbe, de amikor közelebb érnek, látom, nem is angyalok, hanem kígyók, szárnyas kígyók fognak közre, és elhurcolnak egy magas sziklafalhoz, betaszítanak egy barlangba, és egy nagy darab kővel rám

zárják a kijáratot... *(Kelemen bénultan)* Ma éjjel is volt egy... A falak, a bástyák... maguk alá temettek téged... A múltkoriban meg vérkút fakadt az udvarunkban... *(Kelemen dühösen felkap egy fadarabot, aztán mégis aláhanyatlik a keze. Megsemmisülten)* Be is fogattam nyomban, hogy megnézzem, nem esett-e bajod. De először tüzes eső zúdult a nyakamba, majd három nagy fene farkas támadt rám, végül a kocsi tengelye törött el... *(Közelebb húzódik Kelemenhez, kiveszi kezéből a fát)* Ne is törődj vele. *(Kedveskedve megpaskolja a férfi arcát)* Na, ne légy már olyan morcos. *(Szétgombolja a férfi mellén az inget, beletúr a szőrzetébe)* Amióta hazajöttél, egyetlen szavad sincs hozzáam... *(Csókolgatni kezdi a férfi haját)* Úgy hiányoztál. *(Kelemen lassan megfogja az asszony kezét, magához vonja, simogatni kezdi. Az asszony egészen közelről suttog bele Kelemen arcába)* Olyan jó, olyan jó, olyan jó, hogy itt vagy...

A férfi feszültsége csak lassan oldódik, de aztán egyre inkább belelendül (belekényszerül?) a szerelmi játékba, simogatja felhevülten az asszonyt, szétgombolja a blúzát, csókolózna. Aztán – minden átmenet nélkül – vadul ellöki magától, talpra szökken; az asszony tanács-talanul nézi az urát, aki zavartan húz egyet a pálinkából

KELEMEN Megnézem a gyereket. *(Kimenekül)*
BORBÁLA *(színtelen hangon)* Alszik még... fel ne ébreszd...

Mialatt a férfi távol van, az asszony ügyetlenkedve begombolja a blúzát, föláll, odamegy az asztalhoz, megalázottan leroskad, a könnyeivel küszködik. Később a férfi visszajön, és megáll az ajtóban

BORBÁLA *(szíjogva)* Ugye, milyen édes...
KELEMEN *(odamegy a feleségéhez)* Ne sírj már. *(Hirtelen indulattal)* Ideges vagyok... ennyi. Ez olyan nagy baj?!
BORBÁLA Csak lehetnél egy kicsit kedvesebb.
KELEMEN Nem jókedvemből jöttem...
BORBÁLA Hát nem miattam?
KELEMEN De. Miattad.
BORBÁLA *(rosszat sejtve)* Baj van?
KELEMEN Baj.
BORBÁLA A falakkal? *(Kelemen hallgat)* Hát mégis igaz?
KELEMEN Mi?
BORBÁLA Amit beszélnek. Hogy nem állnak meg...
KELEMEN Igaz.

BORBÁLA És? Mit akarsz tenni?
KELEMEN *(kis szünet után)* Nem tudom.
BORBÁLA Mégis... ki más tudja?
KELEMEN *(fölcsettán)* Hát persze! Nekem tudnom kell. Nekem mindent tudnom kell. Mert nélkülem összedőlne a világ, ugye?
BORBÁLA Az nem. Csak a falak...
KELEMEN *(kis szünet után)* Próbát teszünk. Az emberek úgy akarják.
BORBÁLA Próbát?

Szomszédasszony jön Annával

SZOMSZÉDASSZONY Rosszkor jöttünk?
BORBÁLA *(élel)* Nem, maga soha nem jön rosszkor...
ANNA *(Kelemenhez)* Hallom, itthon vagy.
KELEMEN Most már látod is.
SZOMSZÉDASSZONY A csósz hozta a hírt. Látott téged az úton.
BORBÁLA Az is inkább a dolgával törődne!
ANNA Csak Bálint felől kérdeznék.
KELEMEN Megvan.
ANNA Nem üzent semmit?
KELEMEN Mit üzent volna?
SZOMSZÉDASSZONY *(Kelemenhez)* Rossz színben vagy.
KELEMEN Nem vendégségből jöttem.
ANNA Bálintnak nincs szüksége semmire?
KELEMEN Nem mondta.
BORBÁLA *(Annához)* Nyugodj meg, velük nincs semmi baj...
SZOMSZÉDASSZONY Csak a falakkal?
KELEMEN Ezt meg honnan veszi?
SZOMSZÉDASSZONY Az ilyesminek híre kél...
BORBÁLA Ha minden igaz lenne, amit az emberek összevissza karattyolnak, már rég összedőlt volna a világ.
SZOMSZÉDASSZONY Azt nem a férjedék építették.
ANNA *(Kelemenhez)* Készítenék egy kis csomagot Bálintnak. Elvinnéd?
BORBÁLA *(megelőzve a férjét)* Hát persze hogy el...
ANNA *(Kelemenhez)* Majd áthozom... De már mennék is... *(Indul)*
BORBÁLA Jó. Hozd nyugodtan.
SZOMSZÉDASSZONY *(Annához, utánaszól)* Áldd az Istent, lelkem, hogy nem a te férjed jött haza...

Anna megtorpan

KELEMEN *(Szomszédasszonyhoz)* Te meg miről beszélsz?!

SZOMSZÉDASSZONY Tudod te jól, Kelemen. Az én gyerekkoromban az öregek még sokat meséltek... Déváról is... Ott is folyton leomlottak a falak. A nagyapám még ismerte is azt a szerencsétlen asszonyt...

BORBÁLA *(férjéhez)* Csak nem azt akarjátok mondani, hogy.

ANNA Szerintem mese az egész.

SZOMSZÉDASSZONY *(Annához)* Menj csak, készítsd Bálintnak a csomagot... indulok már én is.

KELEMEN *(Annának)* Bálint nemsokára hazajön.

ANNA *(boldogan)* Haza?

KELEMEN Igen. És mondd meg az asszonyoknak, hogy a többiek is...

Anna el

SZOMSZÉDASSZONY Csak egyvalaki marad ott.

BORBÁLA *(riadta Kelemenhez)* Az ég szerelmére, csak nem...

SZOMSZÉDASSZONY Ne félj, lelkem, nem Kelemen lesz, aki ott marad.

BORBÁLA *(a férjéhez)* Inkább veled megyek, mint hogy távollétemben bajod essék. Majd vigyázok rád.

SZOMSZÉDASSZONY *(Borbálához)* Magadra vigyázhatnál inkább... *(El)*

BORBÁLA *(megütközve néz utána. Lassan kapcsol)* Dévát akarjátok?

KELEMEN *(kis szünet után)* Sorsot húztunk...

BORBÁLA *(felcsattan)* Ti már a józan eszetekeket is beraktátok a falba?!

KELEMEN Lehet.

BORBÁLA És azt hiszitek, hogy ez... ez megállíthatná a falakat?

KELEMEN Az emberek hiszik.

BORBÁLA Te is? *(Csend)* Te is, Kelemen?

KELEMEN *(maga elé)* Elég, ha az emberek ezt hiszik...

BORBÁLA De döntened neked kell!

KELEMEN Nem rólam van szó.

BORBÁLA Csak rólam!

KELEMEN Még nem döntöttem. Azért jöttem haza, hogy még egyszer tiszta fejjel végiggondoljam... De az emberek... Mit nappal megépítenek... Már csak a csodákban hisznek. Érted?! Már csak a csodákban! S ha csoda kell, hogy a fal megálljon, hát azt várom én is...

BORBÁLA A nem létezőt?

KELEMEN Még az is jobb, mint hit nélkül...

BORBÁLA Szóval ezért jöttél?! Ez a fontos, nem én?! A hitetlenek hite is előbbre való neked, mint a lelked üdvössége?! Mint a családod békessége... jövője...

KELEMEN *(halkan)* Igazságtalan vagy.

BORBÁLA *(fölsattan)* Én vagyok igazságtalan?! Hát az én igazságom hol van?!... A falba kerülők igazsága?! Mert bárhogy is cifrázod, azért jöttél, hogy elveszejts! Én bolond, én meg azt hittem, a vágy hozott haza téged, a vágy, hogy láthass minket. Átkozott legyen az óra, amely megszült...! A pillanat, amikor hozzád kötöttem magam! Úristen, de nagyon magamra hagytál, de nagyon elárultál...

KELEMEN Még nincs késő...

BORBÁLA És én még dédelgettem, babusgattam, simogattam, jól tartottam, a lába elé raktam mindent, fiúgyermeket szültem neki, hosszú éjjeleken és nappalokon át vártam és vágytam őt... Most meg be akar rakni a falba, mint egy követ...

KELEMEN Még nincs veszve semmi...

BORBÁLA De nem is szeretett mást soha, csak a köveket...

KELEMEN *(maga elé)* Még megtehetem, hogy nem megyek vissza a többiekhez. Összepakolunk és elmegyünk innen, el, messzire...

BORBÁLA Csak a követ szerette mindig, amit beépíthet a falba... Kő lettem... kő... beszélő kődarab!

KELEMEN Újrakezdjük. Azt mondom majd, hogy nem volt szabályos a sorolás. Nálam voltak a botok, így azt is mondhatom, hogy... csaltam. Mert nem akartam, hogy valaki más húzza a rövidebbet...

BORBÁLA Te sose szerettél... Sose! Csak magadat! Csak arra voltam jó, hogy magadat szerethesd... Amikor várandós voltam, akkor is csak a hasamat simogattad, nem engem! Mert tudtad, hogy neked csak fiad lehet. Csak fiad! Egy kis Kelemen, akihez nekem alig lehet közöm.

KELEMEN Nem kell visszamennem...

BORBÁLA Mindig... mindig magadat... meg a követ, amit beépíthetsz a falba. És engem is csak ilyen kőnek néztél...

KELEMEN Most már vigyázni fogok rád... Még nincs veszve semmi.

BORBÁLA *(Kelemenhez)* Hát tudd meg, hogy csak nevetek rajtatok! Mint azok a kőművesek, akik sorra otthagytak benneteket... Mint mindenki... az egész világ rajtatok nevet!

KELEMEN Azt mondom majd, hogy nem volt szabályos... hogy meg kell ismételnünk...

BORBÁLA Nem. Nem kell megismételni semmit! Már nem lehet újrakezdeni semmit. Már nem...

Hosszú, elnyújtott gyerekhang a szobából: „Anyuuuuú! Anyukaaaa!”

KELEMEN *(zavartan)* A gyerek... Felébredt a gyerek... Bemegyek... *(Kisiet)*
BORBÁLA *(egyedül maradva)* Ó, nagy Isten, hogy nem tehetsz ilyet!

Felerősödik a zene, a fények lassan kialszanak, már csak Borbálát világítja meg egy fénynyaláb, végül az is szűkülni kezd, hogy csak az asszony arcát látni. Aztán ez is kialszik. Hirtelen csend

(Befejezés a következő számban)

Szabó Krisztián: A létra benned van, Akril vásznon, 100x80, 2018

Elárvult magányban

Szabad utam jártam, sohase féltem,
Isten vezetett börtönszagú téiben.
Sorsomat a fájdalom indázta be,
Megyek utánad, magamtól messzire.

*

Elárvult magányban,
szeretettel ölelnék át.
Így építenék magamnak
néma otthont, belső hazát.
Most sírkövedhez bújok
akár a fáradt, elhaló szél.
Eltűnt percek után nyúlok,
mint aki vigasztalást keresgél.

Elnehezültem rám feszültek
a tegnapok bezárt bilincsei,
emlékeimben fényt hordozó
örömök fáradt zárt kincsei.
Sárban, latyakban fürdő arcok,
ködbe zárt halványuló fények,
megsemmisítő új kudarcok,
ablak nélküli égi térben
megnyílik a gonddal mérgezett,
vergődő füstfelhős félelem.

Ne játsszatok a szavaimmal,
csöpösödő létben nincs remény,
néha könnyen, máskor küszködve
születik meg az új költemény.
Kürt éles hangja álmodat kerget,

vad, cikázó, száguldó zajok
képtelenek megszülni ma még
a reményt hordozó holnapot.

Isten vezetett, börtönszagú téiben
Szabad útját jártam, sohase féltem.
Megyek utánad, magamtól messzire,
sorsomat a fájdalommal indázza be.

Mint egy üldözött

Vesztesen elherdált szavak,
bennem fénylőn fölizzanak.
Fájdalmam és emlék között
osonnak, mint egy üldözött.
Cipelem e táj szavait.
Rejtekhelyet nyújtok nekik.

Emlékek

Hópihékből épülő felhők
pásztázzák a hamvas eget.
Én az emlékeim gödrében élek,
kérdem, mi történhetett
nélkülem most veled.
Piruló arcod
mosolykontúrjait ide cselezi
elém az emlék varázsa.
Ma ennyi az ébredés, nem több,
nem kevesebb a hozadéka.
Pillanat törli a rossz képeket,

ilyen a jelen, néha léha.
Nem baj, ha jön a végzet,
úgy is törli az egészet.

Hozz elfogadható perceket

Egy összegabalyodott világban,
hamis műfények között,
állandó gyötrődésben
keresem a helyem,
fohászkodva hozzád, Istenem,
nyiss utat számomra.
Elég csak egy percre, hogy
méltó legyek az oltalomra,
és megérthessem, most miért
és mi történik velem.
Kérlek, add meg nekem,
hogy a gyötrelmeim közt
tudjam a végtelent elképzelni
és elfogadni az alig érthető
tátongó utat, mi a számomra
a végzetet jelenti.

Most az éjszaka kitárulkozó,
mélyhideg csendjében
nekem annyi is elég,
ha felhangzik érted az ének
amely segít megnyitni
sorsod fájó üzenetét.
Most elhomályosult,
kivörösödött szemekkel nézem,
Krisztusom, te hogy feszülsz
a korhadó fakeresztben.

Azt hittem elhagytál,
kőborló utamat járom,
csendes magányba estem,
lassan sorvadó éber álmom,
köddé válik. Szélnek eresztem.
Hangtalan ítélendőként
térek meg tehozzád, mint ha
haza mennék, minden éjjel,
megnyugodva, csendes reménnyel.
Hozz elfogadható perceket
új ébredéssel.

Szabó Krisztián: Színház az egész vidék, Akril vásznon, 110x90, 2010

Bárki nem lesz Szép Ernő

Szörnyen álmatag, bár lényegében csak olyan átlagosnak kinéző kedd délelőtt volt, az utakon mégis alig lehetett haladni. Honnan hová tart a sok autó, dohogott magában. Mégis, hová lehet itt tartani? Hogy mitől, az még rendben van, de, mégis, hová? Itt. A műszakváltás már megtörtént, az éjszakások vagy kedvenc kocsmáikban ültek, pultot döngötte, vagy a szomszédasszonyt lapogatták-tapogatták-döngötték, nem nagy kockázatot vállalva; pongyolás asszonykájuk di-rekte pártolta a rendszeres éjszakás műszakot a pótlék miatt. No meg ő is jobban ráért a két gyerek mellett az alkalmi késő esti hancúrokra. Meglehet, voltak sejtései a szomszédasszonnyal kapcsolatban, bár elképzelhetőbb volt számára uracskája megbonthatatlanul szoros kapcsolata a fröccsbeöntéssel...

Hát ez körmönfontnak korántsem nevezhető tájkép a nyolcvanas évek hajnaláról, vagy inkább annak kedd délelőttjéről, legyintett; amolyan lerágott csont, regénynek sovány háttér, tárcának flegmahang, kisprózában legfőljebb bohózat-tapétaként állna meg korunk hőse mögött, rágta-forgatta magában a fölötöltt téma variánsait, mert valamin tépelődnie kellett, ha nem akart káromkodni. Túl lassan araszolgattak előre, s ez idegesítette, ez a lassú tempó, ami azért, ha kell, rá tud fordulni az emberre, szőtt körbe egy bekezdésnyi lehetőséget; ha már őről az agy, akkor bizony elkezd nyáladzani, pláne abban, aki ebből él.

Avagy szeretne ebből élni, harapott kis híján nyelvébe, már csak megszokásból. Hogy el ne kiabálja. A kor szava még nem hang, csak hangoskodás, hiába katognak mást az írógépek, nem értve s látva a belőlük szőtt, de tagadásba rejtett iróniát. Viszont azok között könnyebb lenne haladni, mint itt, morgott tovább, közben némán átkozva magát. Miért vállalkozott erre az útra? Miért, miért, mert nem tűnt fárasztóan nagy dolognak, sőt, az ok hallatán örömmel ült be az autóba.

Amikor öreg barátja rátelefonált, s megkérdezte, felvinné-e őt a János Kórházba, hogy meglátogathassa ott betegeskedő íróársát. Meg is nevezte – s a név hallatán élénken mondott igent. Hiszen szívesen találkozott volna az általa rég halottnak hitt legendával, a harmincas évek kiváló erdélyi költőjével. Az volt fél évszázada, és most, most? Értik-e még itt a nagy veszteségekből fölcsapó hexametereket, variálta az újabb mondatfoszlányt, s a költőtárs tegnapi kifakadására gondolt: jön-

nek, csak jönnek, telepsznek, az egyik már itt szerkeszt, a másik ott; végül mindent elurálnak majd, ők fognak tanítani bennünket, köpte a szavakat indulatosan, hallottad, hogy az mekkora lakást kapott, én meg nyolc éve a paneltorony másfél szobájában szorongok, már mindentől szorongok, érted, nézett rád, s amikor te – békíteni próbálva benne a pia szülte egyre nagyobb összeomlást – úgy folytattad, hogy persze, lakást a *dolgozók* házépítő szövetkezetében, akkor rád borította a korsót, persze, már üresen, és kirohant a kocsmából. Ideje volt, mi tagadás, unta ezeket a semmiből sehová ellebegő beszélgetés-imitációkat, amikor a szavak, mint spórafelhő, keringtek hol erre, hol arra, s bár szabadnak tündek, igazán ők voltak gombostűre tűzve, nem mi, s halódunk azon vég nélkül, s ezt a csömört, minek is nevezik, kalapálta-cizellálta tovább, még csupán fejben, a billentyűket.

Már nem mi. Még mit nem. Még nem mi.

Mi lenne, ha nem tenném ki az ékezeteket, ötletelt tovább, lehet, hogy Gyuri rögtön átmenne György elvtársba, s számonkérné a Márai-utalást? Vagy elsunnyogná, Julival kijavíttatná, mert nem merné bevallani, hogy olvasta a Halotti beszédet... Mármint azt a verset, bár meglehet, hogy az isá por és homou se mond már neki még annyit sem...

Hopp, vigyázni. Egy pillanatra úgy tűnt, a karaván meglódul, de végül a sor csak rátorpant az aszfalra. A kis szünet mindenesetre meghozta az Öreg beszédes kedvét. Eddig csöndben, de nyugtalanul mocorgott mellette. Most mesélni kezdte: kintről – érted, odakintről, nyomatékositotta – kapott egy levelezőlapot, amelyen – egyebek között, érted – értesítették az Író itteni kórházi ápolásáról. S kérték: föltétlen látogassa meg. Mintha erre külön kérniük kellene, motyogta dicsekvő indulattal, hogy azért őt külön, külön őt, értesítették, majd azt kezdte számolgatni: mikor is találkozott vele utoljára.

Van már vagy húsz éve annak, jutott végül eredményre. Egy íróküldöttség tagjaként, Erdélyben. Hallgatta őt, s elmosolyodott. Újra átfutott rajta fanyar, sajnálkozó, a másokra haragvó szégyennel kevert szomorúsága. Mert tisztelte Öreg barátját, mindig szeretettel hallgatta emlékeit; de mélyen belül dühítette az őt körülvevő kortársi közöny. S még inkább az a küzdelmes iszapbirkózás, ahogy ez ellen ágálnak – mint ő is – az elfeledett kísértetek; mintha nem látnák, hogy már a bárkik licitálnak múltjuk rangjára, méltóságára. Mint mindig, ma is, és tegnap is, istenem, mennyi ilyen árverést éltek át, értek meg, törött cserepekre hullott korok dölyfös pöffeszkedéseit élve túl, s szédültek a következő értéktemetőbe. Meglehet, ezért nem igyekeztem én sem annyira tagjává válni a szövetségnek, bólintott a felöltő gondolatra, bár a kérelmet már beadhattam volna. Nem ért annyit, nőhetnek a gyűrődés lehetőségei, a számára eddig fölöslegesnek gondolt találkozások terhes kötelességgé, mi több, kötelezettséggé válnának, ráadásul azonnal lenne, aki azt lesné, ki mellett, mi mellett kötelezi el magát. Minek belépni, jutott eszébe a mellette ülő Öreg kortársa, aki azért tag volt, bár szerény

szorgalommal, az motiválta ebben csak, ahogy neki mondta, halk cinizmussal, hozzátéve, hogy ő is idézi valakitől: minek belépni, temetnek, utaztatnak, s néha emléktáblát avatnak, vagy koszorúznak.

De mégis – utaztatnak. Abból lehet valami. Olykor íróküldöttség tagjaként eljutni külföldre, nagy szó ez az öregség egyhangú, szürke létezésében; a könyvet még csak-csak kiadják, de bemutatót legfőljebb, ha akkorát érdemel, mint a fiataloké: hármát-négyet összevonnak, s a közönség rátok csodálkozik. Nézzenek oda, ti éltek még? S ők büszkén mesélik a halálos kór halálát, majd később mégis elmaradnak a közgyűlésről, ahol pedig a nevükkel kezdődik az aktus; szerencsés esetben alig kevesekkel kell osztozniuk azon az egyperces némán, amikor előbb elmondják, kik mentek el a legutóbbi óta. Mert a kór talán legyőzhető volt, de a kor mindig halállal végződik. S van, hogy azzal kezdődik, gombolyította tovább Gábor a mondatot – jó mesterek mondták már neki addigra, hogy a kor haldoklik, ha tudsz, lépj el a vírus elől. Haldoklik – hiába kattognak mást az író-gépek.

Ő még bízik, vagy legalábbis valahogy jelen akar lenni, nézett egy pillanatra az Öreg felhevült arcára. A már klasszikusok valahai famulusa, aki, ha nem is ért föl a Parnasszusra, de mindig derék közkatonája volt annak az irodalomnak, amely igazán sohasem fogadta be. Féltucatnyi könyv, egy sereg, fiókban őrzött s gestusokból szőtt magánlevél, hébe-hóba meghívások az Írószövetség közgyűléseire – a már eleve nem mellékelt hozzászólási jegy nélkül. Ennyi.

S egyetlenegy íróküldöttségi utazás Erdélybe; amelyről már percek óta mesél, izgatottan mocorogva az ülésen. Hogy ki mindenkivel találkozott ő ott, akkor, és milyen szép volt, amikor a Költőt – akihez most igyekeznek – emlékeztette: már találkoztak, réges-rég, fiatalon, amikor amaz az ő mestereit kereste fel, Pesten, és a beszélgetéseiken maga is részt vehetett. És bár mások is voltak a küldöttségben; e *mások* szó hangsúlya színészfölvételi rosták legkegyetlenebb föladata lehetne; e másokkal a Költő aznap szóba se' állt. Együtt idézgették föl a talán sosemvolt ifúságot. Amikor.

És ott aludtam, nála, folytatta az Öreg, hangjában egyre növekvő izgalommal, és hajnalig cujkáztunk, és, és, kereste tovább memóriája morzsát; és vajon most rögtön megismer-e, hallgatott el végül, komoran tűnődve. Közben, ha komótosan is, de fölérték a hegyoldalra. Miközben leparkolt, az Öreg előkereste a gyűrött levlapot. Na, itt van: C épület – a kórteremszám el van mosódva. De majd megmondják.

A nevet az épület egyik osztályán sem ismerték. Végigjárták a három omló vakolatú, repedt járólappal teli szintet; nővérek és orvosok sorát kérdezgették, úgy lobogtatva a levlapot, mint egy fontos, életbevágó küldetés dokumentumát. De a név mindenki előtt ismeretlen volt. Sohasem hallották. Úgy tűnt: hiába fokozódik az Öreg izgalma, indulata. Nem is nagyon értette barátját, nyugtatni

próbálta, ha nincs, hát nincs. Közben meggyógyult, biztatta. De itt kell lennie, dühösködött az Öreg.

Végül benne rémlett föl: de hát mi a Költőt keressük, pedig lehet, hogy nem is úgy van bekönyvelve. Nem az írói, hanem a polgári nevével. Ami az útlevelében áll. Persze, kapott társa mohón a lehetőség után, megkönnyebbülve csapva homlokára: dejszen végig a civil nevét használta! Hí de bolond vagyok! S máris mondta a másik nevet a főnövérnek. Ilyen betegünk van, felelte az gyanakodva, a kettesben, az első emeleten. De hát eddig nem őt keresték!? Ő az, magyarázta neki, miközben az Öreg már lódult fel a lépcsőknek, csak mi az írói nevét mondtuk eddig. Tudja, az a bácsi egy nagyon híres erdélyi író. Igen? – vonta meg vállát közönyösen a főnövér. Érdekes. És vannak könyvei magyarul? Érdekes. No, mondom, ott fent megtalálják.

Mire utolérte az Öreget, az már a kétágyas kórteremben állt. Meredten nézve az alacsony lábú pótágyon fekvő, csont-bőr, talán, ha negyvenkilós, eszméletlen férfit. Egy betegtárs az ablak mellől magyarázta: nincs már szegény magánál, napok óta. Ki tudja, mi tartja még életben. A lelke kész, de a teste még maradna. Bár nem szól akkor se, ha magához tér pár percre. Néha bejön egy rokona, de azzal sem beszél.

Közben a Költőnek megrebbent a szemhéja. Az Öreg, mint akibe áramot vezettek, úgy hajolt fölébe, és kiabálni kezdett hozzá: én vagyok itt! Megismersz? Nálad aludtam! A konyhában! Húsz éve! Megismersz? Megismersz? Majd tébolyultan nézett körül, papírlapot keresve. Írok neki, szólt, hátha el tudja olvasni! Mást nem találva, a szomszéd ágy lázlapjának hátuljára írta föl, sietősen, nyomtatott betűkkel: most lesz a magyar írók szövetségének közgyűlése. Szombaton. Üzenj valamit az erdélyiek nevében. Én majd fölolvasom!! A táblát a Költő arca elé tartotta, miközben hangosan ismételte a leírt szöveget, rángatva, rázva az ágyat, markolva a Költő erőtlen vállát, kis híján rázuhanva annak magatehetetlen testére.

És ő csak állt, meredten, remegve valami kusza, érthetetlen, de a szíve mélyéig hatoló fájdalomtól. Nézte az ágyon fekvő, újra eszméletlen, lehunyt szemű Költőt, aki maga a csontig csupaszított, gúzsba kötött, pányvára vetett Erdély volt, s aki mindent legyőzve visszatért a halálból, de itt ezt senki sem tudja róla, s most itt fekszik valami pótágyon, este a nővérek majd összesúgnak-búgnak, hogy a bácsinak a kettes hármaspótján még magyarul is kiadták a könyveit, egy fura emberke mondta ezt, az a kiabáló, ágáló, mindent megpróbáló Öreg, aki nem is a régi emlékek okán jött el, hanem azért: üzenetet vihessen. Szólhasson és oly hosszú idő után újra szerepelhessen majd az íróársak előtt, szombaton, de ennek lehetőségét épp most tépik szét, itt, egy kórházi ágyon; viszi magával egy elfelejtett haldokló az elfelejtett Öreg másodpercnyi életét. Nővérek jöttek, szigorú föllépéssel, föleszmélt, magához tért; s együtt lassan-lassan a folyosóra tuskolták

az Öreget. Nem kellett hozzá komoly erőfeszítés, lehiggadva, csöndben, szinte megsemmisülten jött velük.

Csak a kocsiban szólalt meg újra: csupán annyit akartam, hogy küldjön egy nyilatkozatot. Egy üzenetet. Amit fölolvassok. Akár csak annyit: fiatalok, még itt vagyunk. Még itt vagyok. És szólhassak, valami fontosat. Aztán kattoghattak volna tovább az író-gépek.

A ház elé értek. Elkészönt az Öregtől, majd visszatorolt a nem csökkenő, hisztérikus forgalomba. Szinte öntudatlanul húzódott a városból kifutó, a sztrádára vezető sávba. Ahogy kiért, padlóig nyomta a gázpedált, nem érdekelte az sem, ha lemeszelik. Csak gyorsan, nagyon gyorsan maga mögött akarta tudni a várost, maga mögött hagyni ezt az életet, nem akart aszfalra torpanó napokat, éveket számlálni, tűnődni megfelelő mondatokon, bekezdéseken, nem akarta kitenni az ékezeteket a dísztelen, széthullott, ostobán vigyorgó s vicsorgó szavakra, soha többé nem akart húzni azokból, semmit nem akart többé, csak padlóig nyomni a gázt, padlóig nyomni, és elhúzni innen, mielőtt őt nyomja ez az egész a padlóra. De hát – nem menekülhetsz, tudta jól. Immár mindenütt rosszabb lenne. Együtt-itt maradj-kelej-halj, ha végül egyedül.

Kora este volt, mire lehiggadva visszafordult. Otthon Kata szokásos és indokolt – hol voltál? – kérdésére sokáig nem válaszolt. Volt valami a bölcsiben, kérdezte végül, s persze, volt, de nem tették, még, szabaddá a lelkendező mondatok elkészülő gondolatait. Akkor elmondod, hagyta félbe a harmadik történetet Kata. Bólintott, és mesélni kezdett: tudod, volt egy nagyon jó magyar író. Már rég meghalt, ma alig ismerik. A háború után, ha találkozott valakivel, mindig úgy mutatkozott be: Szép Ernő voltam. És? – kérdezte, inkább aggódva, a hosszúra nyúlt csöndből is megértve valamit, Kata – ezt most miért mondod?

Nem tudom. Nem tudom. Csak úgy eszembe jutott. Hogy az ő nevét tudom, és nagyon sokáig fogják tudni, és követni, is, néha ezt remélem, hallgasd, milyen erővel mondja ki, hogy *A Földre felhőkből tekints, Te légy az isten, hogyha nincs*, hallod, milyen erős szépség ez, keresgélte szavait, igen, és mennyi barbár koron, mennyi rontó évtizeden gázolt át a szépség, és közben mennyi névtelen bárki rontott rá, és rontaná, rombolná, azóta is. Hogy mennyi senkivé lett senkiföldi bárki próbálta eltaposni, hallgatott el végül. És elmesélte a napját, és ágyba bújtak, és – akkor éjjel – nem ébresztette föl őket valaki. Akinek szintén nem volt egyszerű döntésekkel teli napja, a végül csak elmesélt történetek tanúsága szerint. És aznap este így aludtak bele mindannyian gyönyörűen szép álmaikba; a koravén hajnalok gyönyörűen szép álmaiba.

asztrológia

városvégi cigánytelepen a tizenkettedik ház az enyém,
bal ablakát befalaztattam, a jobb külső üvege betörött.
április vége van, már nem fűtünk, de még fagypont
köriek a hajnalok. összebújva alszom kudarcaimmal,
veszteségeimmel és ütközésektől roncsolt korlátaimmal.
fűtjük egymást, és alázunk a padló nélküli döngölt földig.

ez a város utolsó utáni háza, északi szél csapkodja
a budiablakot. előttünk megy az uniós bicikliút,
borzadni járnak erre, révülteken a józan magyarok.
tépett drótkerítésemen szárad tejútmintás ingem,
kóbor kutyák hugyozzák körbe a ház omlékony falát.
idefröccsen az út, kerékpározók sáros röhögése.

csaholy ide három kilométer, két világ között
várok egy újraszületésre. tizenkettedik ház vagyunk,
postás hiába csenget, kikapcsolták a villanyunk.
tranzit bolygók az én házam fölött húznak el menetrend
szerint, néha megállnak fölöttem, sanyargatni hónapokra.
azt álmodom, hogy kinyílt az égbolt, megszüntették
a kijárási tilalmat, és a befalazott nagyszobámban,
amikor mellkasomig ér a beömlő fényfolyam,
fulladozva, de magamhoz térek.

ne higgye

azt álmodom, féreglyuk az alázat,
hajszálak a párnán, kusza vízió!
átérni is nyomor, akár a szerelem,
de hogy meneküljek meg magától?

látja, már magázom? — veszem fel a távot,
kardhossznyi ragyogás a szívemig ér.
bármit is tervezne, megvonom magától,
nem hiszem úgysem, bármit ígér!

hiába csábítgat, mondja, hogy szeret,
ne higgye, hogy velem is, minden csak játék!
engem a nagyisten gyötrődni képezett,
nem adná véretem magáért!

Szabó Krisztián: A gólyához, Akril vásznon, 120x80, 2011

Interjú egy könyvvel

Orcsik Roland: Legalja

6. Korcsmagyar nincs,
ha magyar
ul besz
él,
ír, tanít.
Szerinted?

Ahogy írok, ahogy gondolkodom, ahogy érzek.

...
Szegeden élek, Alsóvároson, egy kis tóhoz
közel, melybe a monda szerint
belefulladt Árpád fejedelem egyik szolgája.

...
A szél hangokat
sodort felénk,
valami vi-
sítást,
míg föl nem fogtam:
a közeli hús-
üzem vágó-
híd jának az ipari zaj-
zenéje.

...
Nem erről volt szó.
Hanem hogy morzsa
sem marad Ninivéből.
Te pedig hallgatsz.

Tojok a parancsolatodra,
olyan leszek, mint Ninive
dőzsölő elitje.

...

Fölütöm az Ady-kötetem
a *Nincs itt ország* című versnél:
Jóel prófeciájával indul

...

mi az író
nia kér
dezi
a lányom
hol hal
lottad ezt a sz
ót pedzeget
tem
hát Gar
field mondja
Johnnak a gazdáj
ának ha élet
társat keres mag
ának előtte
nézzen utána
mit jelent
az irónia
azt hittem
az irónia az
amikor az író ír

7. hit

vallás számomra
a vallás apám.

kislánykoromban vitte el a hererák
mint sokakat az utóbbi hónapokban mi
a korona
vagy
vagy a C-19

Benned hogyan fogalmazódik meg mindez?

most én mégyék befizetni és bevásárolni
amit kel nálunk delután 5-től régel 5-ig senkinek
sem szabad leni kint boltok dolgoznak 18-oráig
...még vannak tiltva a
parkok gyerekeknek is mert ha nem betegek de virus
terjesztok 2 méter távolság kel hogy légyén egy más
kősz...

...
egyél már apa szakított félbe a fiam.
Ekkor vettem észre, hogy mindvégig
szorosán markoltam a kést,
mintha láthatatlan, ám pontosan
kitapintható alvilági szellem
settenkedett volna be a konyhába.

...
Mint egy szerep és ária nélkül
maradt operahős,
az ártéri erdőben
énekeimmel a szent
állatokat csalogatom.
Az ember nem áldozat,
orrukat befogva
elfordulnak tőlem az istenek.
Betonkulisszák mögött
örökmozgó Bog-
arak.
God-
arak.
Gott-
arak.

...
Gyertek közelebb,
faljatok föl,
okádjátok, szarjátok ki
gyenge húsomat.
Szervesüljek eggyé.

...
Óvodában semmit sem tudtam Dániel prófétáról,
nem is nagyon érdekelt a vallás. Igazából félttem a
komor fojtó töményszagot árasztó templomoktól,

azoktól a halált idéző viasztestektől. Ám leginkább a szigorú papok ijesztettek meg, még ma is borsódzik a hátam, ha rájuk gondolok.

...

A szentély
bejárata előtt
hagyom a cipőmet
és a félelmet,
hogy ellopják.

...

Az ima zümmögés,
az ima csivitelés,
az ima piaci zsvvaj,
az ima dudálás,
az ima csengetés,
az ima furulyahang,
az ima rádiózaj,
az ima ütőér,
az ima orgazmus,
az ima káosz,
az ima láthatatlan.

...

a régi házak homlokán
a napsugaras, fából ácsolt
»Istenszöm«,
amely mintha azt jelezné,
Isten nem pusztán a cseléd
hanem a patriarchális háziúr
álmait is látja.

**8. pénz tekintély hatalom
stresszes életvitel öl
nem lehet.**

én se
szeretnék
veszélyt fájdalommal
magamban.
Hogy van/lesz ez?

A Keletinél, az aluljáróban az olcsópizza-árus előtt
kínálta magát. Ránézésre tíz-tizenkét éves. Vastagított
ajkak, kihúzott szemek. Elöl hiányoztak a felső és az
alsó fogai. Üzleti célból kiütötték vagy kihúzták.

...

Szomszédom nem tudta
fizetni a lakbért,
barátja garázsában
kapott menedéket.

...

Van egy rozzant biciklije,

...

egy felfúj, foltos
matrac, amihez csupán
a tenger hiányzik

de később ímé én a prófétákra támadok,
azt mondja az Úr, a kik felemelik
a nyelvöket és azt mondják:
az Úr mondja!

...

nem
tör
lesz
tek tovább
fizesse más
a hit
elem
nem ver át
sem a nem
zet sem a bank

...

ha mégis
újra
lesz
ek
be
ék
előd
öm az

utód
om elé
hadd vizsgálja meg
él-e még
a fél
ig meddig
boldog
elő
ző élet
em

9. fel
tét
feltétel nélküli szeretet
ember vagy
vagy állat
mindenkinek fájhat

él
et.

Hogyan látod?

Azok a kurva kutyák
nem mennek ki a fejemből.
Búzló lihegésüktől
feláll a szőr a hátamon.

...

Húzzatok haza, nyüszítem,
kórusban hallgatnak a kutyák.
Négykézlábra ereszkedem,
ugatok, istenem, én is –
te nem parancsolhatsz nekem,
ugatom a főnök kannak.

...

egy egész süncsalád
költözött a kertünkbe.
Tüskés bundájuk igazi bunker,

olyanok tőle, mint a szűrős tankok.

Tacskónk fölényesen
rájuk rontott, utána egész este
nyalogatta a sebeit a mancsán.

...

Hangyák
a márvány járóköveken.
Követem az útjukat
a középkori szúfi mester,
Nizamuddin dargahja
követ szórt
rózsaszirmokhoz.

...

Az utcával szemben
a fákkal teli temető,
egy őzgida bukkant elő
a nyitva hagyott bejáratánál.

...

Ő sem mozdult,
kémleltük egymást
a villanyoszlop fényében.

...

Vesém kemence:
felhő alakú kő
sül falai közt,
sakáléveim
sűrű salakja.
Dörgött az éjjel,
fel az ágyból,
áramtalanítani a lakást.

...

Kutyám az ágy alatt
imádkozó gnómmá tőpörödött.
Villámlás
feszítette a bordám.
Nem volt hangom.
Árnyékom
nyüszített a szobában.

...

Lebukott a nap, és nincs okom

panaszra. A panasznak
nincs szerződése velem.
Az első és a legfőbb:
feleség, lányom és fiam, tejföl-
szőke a boldogság. Őszülő kutyánkat, Dezsőt
nemrég kiheréltettük; az egyik golyójában
már rügyezett a rák,
épp időben mentettük,
vagyis hosszabbítottuk
meg életét: újabb strigula
az elégedettség javára.

...

Egyszer nagy fekete
tollat találtunk a villany-
oszlop alatt.
Olyan, mint egy felkiáltó-
jel, mondta a lányom,
majd táskájába tette a nafta-
szagú tollat.
A hosszú csőrű csapat
kelepelni kezdett
magas bázisából.

...

Szer
etlek ez
nem fölös
leges ha
nem egy
finom feles
ég

Köszönöm a benned lévő verseket, válaszaid. Leütésként elárulok én is valami: mobilom diktafonja a másolást segíti. És szerződ verseit azzal a számmal értékelem, amelyik a kérdések száma után következik.

Egy szál fehér szegfű

Minden veszteségben
magunk is elveszünk.

A fiatal, 25 éves nő temetésén a halál
ott volt mindenütt.
Kis házában körbejárjuk koporsóját
egy szál fehér szegfűt
a fényképéhez raktunk
majd ismét magunkra maradtunk
a magány függőnye mögött.
A házban a fények kihunytak
de parazsaink megmaradnak.

Az anyja hátához érek, megölelem
sokáig tartom a karjaimban.
Kibontja kezét, megrázza kókadó fejét,
meredez szemében a közelgő magány.
A test már tudja,
mélyebbre görbül a hát,
a feje lassan, nehezen
mozdul nem változik semmi sem.
Egy pillanatra felszakad a sírás
de gyorsan lenyeli sikolyát.

Később felkapcsolom az összes fényt
és otthon tüzet gyújtok
iszom egy édes, forró teát
elalszom és a nyűg ott sárgáll a hátamon
ébredéskor ráz a hideg, de enyhül az érzés
mikor a homály színei véreznek.

A fénykép kimerevíti a pillanatot
rajta az állandóság reszket
rám a képről fiatal nő tekintet,
mosolya az arca mögött már elveszett.
Reggel madár szárnyal fejünk felett
repül az árnyéka a talajt súrolja
elszáll a ház felett – s leszáll a virágokra.

A búcsúzás művészete

A meleg érzés elhagyja testemet,
a széktámlán az inged lóg, lebeg
és lassacskán majd visszatér
mindenem, ami a tiéd.

Valaha így éltem

Valaha egy kis szobában,
az ágyam keskeny volt,
a tévé lábtól,
az ajtón lóg a tükör
így éltem a kicsinyes rendben.

Most melletted fekszem,
köztünk a távolság,
mint egy széles fal.
Ha magamhoz szorítanálak,
elférnénk
a keskeny ágyon.

Csapongó pillanatok

A repülőtér folyosóin futkosom,
remélem, van időm –
képtelenség, de elérem a járatom.
Egész nap alszom, esti sétámkor jó az alkony
a szürkületben várlak a tóparton,
és egyre súlyosabb a testem.

A tófelszín obszidián ragyogása
a váratlan esőtől palaszürke lett.
A pillanat megáll. Kitágul az esőcseppje,
ezüst csókok villognak a móló alatt,
a nádasban fényes bogarak,
apró, csillogó pöttyök forgó tánca ez
át a vízfüggöny sűrűsödő zuhatagán
hegedűszóló a sirályok rikoltása –

Ó, a pillanatok csapongása.

A vonatonál

Betolat és megáll két vonat
az állomáson.

Elváltasz,
de elkapom a tekinteted.

Az indulásra várok,
a mindenség mozdulatlan,
és őrizem a szemed.

Érzed, hogy minden utazás
messze visz otthonunktól?

Kár, hogy e pillanatban
távolodunk egymástól

de megérkezem hozzád.

Az ősz két arca

A bámész ablakban várom,
míg a ház mögött felbukkan a hegy
elegáns gránitfala és a fák
a szurdokban, túl a vízesés függönyén,
hol a levegő leereszkedik
s mézként terül a tóra.

Ilyen most ez az ősz
a juharlomb a ringó-ingó ágakon.
A tölgylevelek kecses hálójában a ház felett,
a tompa fényű réten csillogás remeg.
A hullámozó háztetőn ágak hevernek
zsugorodó leveleik, mint a tenyerek
imára kulcsolódnak.

Ilyen ez az ősz
és én megismerem kanyargó fényeit
te majd, felolvasol nekem a fűben
én ajkaidra nézek, falevelek hullnak
de jön egy másik évszak
a világ túlsó oldalán.

A fák csúcsa az eget karcolja, törzsük megfeszül
majd egy gyengéd hóesés borítja a tájat
és a tél halkán szétterül
nézem a szelet, a hó súlya alatt
a szél tapinthatóvá válik.

És megtanulom, a völgyben a rét
bársonyát áradó vizekkel
a tavasz simítja végig.
És látom a völgy történeteit
a hegyoldalakra festve
lebegnek a szél hátán
a világ túlsó oldalán.

(Gágyor Péter fordításai)

Elbeszélés egy nem létező elbeszélésről

Az N. névre hallgató írónak felajánlották, hogy írjon egy orosz nőkről szóló elbeszélést az *Orosz nők* című gyűjteményes kötet számára.

Már előfordult vele, hogy megadott témákban kellett alkotnia, amit még szeretett is, mert volt benne valami iskolás, valami ártatlanul versengős, amelynek eredményével alátámaszthatta: képes vagyok rá, meg tudom csinálni, írjátok be nekem érte az ötöst! Illetve, ellenkezőleg: volt benne valami felnőttes, mégis vidám, sportos.

Ráadásul az ezt megelőző esetekben mindig volt valami szüzséje, amely eddig szunnyadt, s amelyet csupán fel kellett ébresztenie, életre kellett hívnia.

Ebben az adott esetben viszont N. gondolkodóba esett.

Először úgy tűnt, hogy az orosz nőkről és a női nemről annyi szüzsével bír, hogy az nem egy elbeszélésre, hanem egy egész könyvre elegendő lenne. Azonban minél többet gondolkodott rajta, annál világosabbá vált számára: ez az izgalmas téma őt most mégsem izgatja annyira, hisz már mindent megírt a nőkről – s ehhez, legalábbis a jelen pillanatban, nincs mit hozzátennie.

N. bement a konyhába a feleségéhez, és mintha csak úgy mellékesen, ezt mondta:

– Most ajánlották fel, hogy írjak egy elbeszélést az *Orosz nők* című gyűjteményes kötetbe.

– Miről? – kérdezte a felesége, aki eközben elgondolkodva a nyitott hűtőszekrényt fürkészte.

– Találd ki.

– Ja, persze, természetesen. Írd meg, miért is ne?

– Könnyű azt mondani. Hisz épp valami ilyesmit akartam. Valami szokatlant.

Olyan kvintesszenciásat.

– Hát írd kvintesszenciásat.

– Ezt a hatalmas témát egy elbeszélésben nem tudom átfogni.

– Akkor ne fogd át.

N. visszavonult a ház első emeletén található dolgozószobájába, mely házra becsületes, nem pedig irodalmi munkákkal tett szert: bár N. most főleg író volt, de mivel volt egy gazdag apja, egy orosz zeneszerző, és volt kezdőtőkéje, melyet valaha fogászati klinikából álló hálózatba investált, ennek ügyes értékesítése

után a pénzt nagyon szerencsésen fektette be, és ezzel megvalósította mindazok álmát, akik azt szeretnék csinálni, amihez épp kedvük van: a vagyona utáni járadékból élt.

Tehát, elbeszélés a nőkről, mondta magának. Az orosz nőkről.

Amelyet, mint egy vágtazó lovat, meg kell állítania, a továbbiakban pedig szöveggé kell formálnia.

Tulajdonképpen miben is különbözik az orosz nő az ukrántól, a zsidótól, a tartártól vagy a zimbabweitől?

Na meg a lakosságtól általában. A valláshoz, a családhoz, a gyerekekhez, a munkához stb. való viszonyában.

De nem is ez az érdekes.

Az érdekes a lélek.

Jó, legyen szó a lélekről. Azt kell például megmutatni, hogy az orosz nő hogyan képes megbocsátani.

N. vetett egy pillantást a múltjára, a három feleségére, beleértve a mostanit is, a nőire, akikből bizony nem volt kevés, de arra nem emlékezett, hogy ezek a nők olyannyira hajlottak volna a megbocsátás felé, hogy ezt lehetett volna a személyiségük domináns jegyének tekinteni.

Lement a feleségéhez:

– Mit gondolsz, pusztán a fejtegetés szintjén: miben különbözik az orosz nő a többitől?

– Hát ismerem én a többit?

– Hísz három nyelvből fordítasz.

– A könyvek — az egy dolog, az emberek — meg egy másik. Én könyvet fordítok, és nem embereket. Halas pirogot kérsz vagy káposztás-tojásosat?

– Lehet ilyet is meg olyat is?

– Ebédre az nem menne.

– Akkor halasat. Nem, káposztás-tojásosat. Hogyha nem gond.

– Nem probléma.

– Na, de mégis?

– Mi?

– Miben különbözik hát az orosz nő a többitől?

– Te vagy az író, neked kell jobban látnod.

– Igen, de egész egyszerűen szeretném összehasonlítani a gondolatainkat.

– Nos... Az orosz nő türelmes. És jóságos — elvben. Sokszor bocsát meg, különösen a férfiaknak. A más nációkhoz tartozó nők, úgy vélem, szigorúbbak.

– Nézz oda — hát épp erre gondoltam én is! Nyilván ez a legfontosabb: a megbocsátás képessége. Különösen a férfinak. Pontosan.

És N. elindult felfelé. Visszanézett a lépcsőről, és vidáman ezt kiáltotta:

– Bocsáss meg, mégis inkább halasat!

– Jól van.

Miután visszatért a dolgozószobájába, N. leült az asztal mellé.

Minden oké lenne, gondolta, de nem lehet a témával, az elvvel kezdeni. Az ötlet egyenlő a szüzsével vagy az alakkal. Sok szüzsém és alakom van. Eszembe kell jutnia valami ide illőnek.

De furcsa mód se szüzsé, se alak nem bukkant elő. Valódi nők látványa merült fel, akik nem ölthettek formát holmi elbeszélésfélében.

Orosz nő, járt az agya N-nek. Kortárs orosz nő. Ez fontos. Az, hogy kortárs. De épp a kortárs orosz nők sajátossága, csakúgy, mint a németeké, a baltikumiaké vagy a kolumbiaiaké, hogy egységessé válnak. A globalizáció mindenkire hat. Az internet egyenlővé tesz. A divat ugyanazon fésűvel fésül.

Tehát ez a téma! – világosodott meg. Arról írni, hogy az orosz nő hogyan hagy fel azzal, hogy orosz nő legyen! Nem kell már neki a lovat megállítani és behatolni az égő parasztházba, hisz kihívja a Rendkívüli Ügyek Minisztériumát. Hetykén ül a volán mögött, a félelmetes moszkvai utcákon hasítva. Irodában csücsül, nem pedig egy szobában egy fészekalja kisgyerekekkel. Nem forog pávaként a falu határán túli körtáncban, félénken oldalra hajtva szőke fejét, hanem bátran ringatja az univerzálisan vonzó csípőjét a párizsi vagy a New York-i kifutókon.

N. lement.

– Még korai – mondta a felesége.

– Igen, de kávé szeretnék.

– Főzni?

– Ha lehet, tejszen feloldani. Van nekünk?

– Tej?

– Instant kávé.

– Igen.

– Jó?

– Elfogadható.

– Hát épp erről van szó. Hogy valójában nincs semmiféle orosz nő.

– Érdekes gondolat.

– Nem, komolyan mondom. Azaz valahol létezhetnek még olyan nagymamák, akik betartják a Szentírást. Bár — miféle Szentírás lehet egy olyan országban, amely átélte a szocializmust? Semmi nem maradt! Ha becsületeselek akarunk lenni, csak a posztszovjet nők! Íme a tulajdonságok összessége.

– Szintén igaz.

Igen, gondolta N., miközben érezte, hogy kezd ideges lenni: ez az ihlet valódi előjele, illetve a megvilágosodásé. Sietett is felfelé.

– És a kávé? – kiáltott rá a felesége.

– Aztán!

– Majd viszem.

– Köszönöm.

N. bekapcsolta a számítógépet, miközben még nem tudta, miről fog írni, de bízott az alkotói véletlenben.

A felesége meghozta a kávé.

– Nem, de tényleg – mondta neki N. – Nem bizonyos külsőségekre gondolok, hanem valami mélyre, ami esetleg a lélekben megmaradt? Te érzel magadban valami olyat, ami nincs meg a francia vagy az amerikai nőkben?

– Én negyedrészen zsidó vagyok, elfelejtetted?

– Hacsak nem száz százalékig! A zsidó nő Oroszországban egyenlő az orosz zsidó nővel. Azaz szintén orosz nő. Van-e most általában véve orosz nő — ez itt a kérdés.

– Én személy szerint semmiféle specifikusan orosz nem látok magamban. De ez én vagyok. A képzett és értelmiségi munkát végző emberek általában mindenütt hasonlítanak egymásra.

– De én nem az értelmiségről beszélek, hanem úgy általában. A sajátosról. Úgy tűnik, hogy az orosz posztszovjet nő legfőbb sajátossága abban rejlik, hogy elveszíti a különlegességét, és megszűnik orosz nőnek lenni!

– Valószínűleg.

A feleség távozott, az ihlet hívószavai pedig hamisnak bizonyultak: N. nemcsak, hogy nem világosodott meg, de úgy egyáltalán, semmi sem jutott az eszébe.

Ezek az alkotói impotencia jelei? – feltételezte szomorúan N.

És egyszerre ott csengett a fejében ez a szó, impotencia, és önkéntelenül is belegondolt: miben más az orosz nő a szerelem és a szex terén?

N.-nek voltak különböző nemzetiségű női, akik Oroszországban éltek, néhány külföldi csaja szintén volt, ami büszkeséggel töltötte el. Egészen pontosan, három. Egy amerikai, zsidó felmenőkkel, egy félig ukrán lengyel nő és egy árja német fordítónő Frankfurt am Mainban, egy könyvkiállítás idején, a szállodában, az ivászatok és a kölcsönös barátság kinyilatkoztatása után. A különbség abban állt, hogy a külföldiekkel bonyolultabb a nyelv miatt. Ezért ezek a nők nehezebbnek, visszafogottabbnak, hidegebbnek tűnnek. A mieinkkel egyszerűbb és kedvesebb.

Gondolkodj, gondolkodj – szakította saját magát félbe N. Végeredményben ez elvi kérdés! Meg tudod csinálni, képes vagy rá! Annyi mindent írtál már a nőkről, épp az orosz nőkről, csak nem kimerült ez a határtalan téma?

Ami motoszkált a fejében, az használhatatlan volt. Felmerültek bizonyos öregasszonyok egy templomban. Morozova bojárasszony Szurikov festményéről. Síneket lefektető nők a társadalmat leleplező fotókról. Zikina énekesnő, Mordjukova színésznő, akikhez nincs fogható a földön...

N. kinézett az ablakon a kert behavazott fáira, amiket ő maga ültetett, és amikre büszke volt, de rögtön szomorúság járta át, és megbékélt a helyzetével.

Nos, én meghalok, gondolta, ezek meg itt maradnak. És nekik már most is mindegy, hogy élek-e vagy sem. A fák tőlem függetlenül léteznek. Csakúgy, mint az orosz nők. És általában véve a nők. És az összes többi ember.

Ki kellett volna valami fontosat csippenteni ebből a gondolatból, de N. nem tudott belőle kihalszni semmit.

Ránézett az órájára, s úgy döntött, hogy benéz a konyhába.

– Megéheztél? – kérdezte a felesége. – Légy még kicsit türelmes.

– Lehetne addig is valami szendvicsfélét?

– Elveszi az étvágyad.

– Az is igaz. Tudod mit, visszautasítom. Semmit se tudok kitalálni. Nálam már csak így megy: vagy azonnal, vagy soha.

– Akkor utasítsd vissza, minek erőszakolnád meg magad?

– A lényeg, hogy valakinek feltétlenül meg kéne írnia, s éppen ezt: hogy semmiféle orosz nő már régen nem létezik. Ismétlem, nem valamiféle külső ismeretűjegyekre gondolok, nem is szociálisakra, nem is mentálisakra, hanem valami egészen sajátosra. És éppen ezt a sajátosságot veszítettük el.

– Mit is pontosan?

– Jó kérdés! Tényleg, nem csak holmi mítosz él erről általában? Bármely ember a társadalom és Isten produktuma. Az Isten mindenki számára egyforma, a társadalom viszont különböző – ennyi az egész. Vagyis nemcsak, hogy semmiféle orosz nő nem létezik, nem is létezett!

– Hogyha így vesszük – mosolyodott el a feleség –, akkor senki sem létezik. Sem oroszok, sem arabok, sem fehérek, sem feketék. Így el lehet jutni odáig, hogy a nőkre és a férfiakra osztás is csak formáság.

– Egyébként bizonyos mértékig igen.

– Értem. Gyere vissza egy óra múlva.

– Jól van.

N. rosszul érezte magát, betegesen bujkált benne a kiábrándulás, az elégedetlenség és a sértettség. Neheztelt önmagára és a feleségére is.

„Orosz férfiak” – valószínűleg ilyen gyűjteményes kötetet senki se gondolt még összeállítani.

N. le is ellenőrizte: rákeresett az interneten. Igen, ilyen antológia nem létezik.

Akkor miért akarnak a nőkre ilyen hangsúlyt fektetni? Ez számukra, ha belegondolunk, még megalázó is. Bianki, az állatokról szóló elbeszéléseivel, Mikluho-Maklaj, a pápuai népről szóló novelláival, a BBC, séta a dinókkal, Ismeretlen Szerző, elbeszélés a nőkről!

N. ingerülten ette a halas pirogot, és dühében ezt mondta:

– Csak két téma létezik: a szerelem és a halál, a többi ördögtől való! És még egy: a választás. Az örökös választás az embereknél is, a kutyaéknál és a macskáknál is,

és a madaraknál is. Hogy hová repüljek, mit harapjak meg, kivel párosodjak, kivel rakjak fészket!

Dühös volt azért is, mert felfogta: mégis káposztás-tojásos pirogot szeretett volna. A halas töltelék kiváló volt, ám a nyelve és a szájpadrólása, amikor az első falatot befogadta, érezhetően annyira keserű lett, hogy amint elképzelte a kellemes káposztás-tojásos ízt, N. még a saját nyálát is keserűnek találta. De nem akart erről a feleségének beszélni és lehangolni őt, ezért másra terelte a szót.

– De az elbeszélés fele feltétlenül arról fog szólni, hogy az orosz nő hogyan győzedelmeskedik a nehéz orosz sors felett, és ebben áll az ő magasztos, orosz eleve elrendeltetése! A másik fele pedig az asszonyok hálátlan férfiak és gyerekek iránti önfeláldozó szeretetéről! Á, elegendem van! A legjobb az lesz, ha arról írok novellát, hogy egy bizonyos író csak ül, és egyre szüli azt az elbeszélést, amit nem lehet megírni! Azért, mert nem kell senkinek!

– Remek ötlet! – mondta a feleség.

– Komolyan beszélsz?

– Miért ne?

– Gúnyolódsz velem? Az emberek arra törekszenek, hogy valamit alkossanak, a vérük-verejtékük árán, erre itt van egy értelmes ember, aki közli: minden jelentéktelen, amit csináltok! Kinek fogok látszani?

– Szabadnak és szemtelennek. Magad mondtad: az alkotó ember legyen szabad és szemtelen.

– Hogy számodra minden olyan egyszerű! – fortyogott N. – Irigyellek, becsületszavamra! Egyébként, hogy mi a legfontosabb különbség a férfiak és a nők között, számukra is teljesen egyszerű! Írok egy cikket a Wikipediára. Vagy kettőt. Az első: a férfi olyan homo sapiens, akinek mindennel kapcsolatban vannak kérdései. A nő olyan homo sapiens, akinek mindenre vannak válaszai!

– Bravúros! Egy cikket ugyan nem tesz ki, de formailag kiváló. Jóllehet, bocsáss meg, azt nem mondhatod, hogy nagyon új. Jin és Jang, régen kigondolták. A kérdés és a válaszolás ösztönös erői.

– Ki kételkedne benne!

– Nem ízlett a pirog?

– Ja, igen! Bocsáss meg. Én káposztás-tojásosat akartam.

– De hisz azt is felajánlottam...

– Ha hallanád, hogy hogyan ajánlottad fel! Íme, többek között ez még egy különbség, és nagyon is létező: amikor ti valamit felajánlotok, fantasztikus módon tudtok célozni rá, hogy éppen mit is akartok, hogy mit is válasszunk!

– A férfiak ezt nem tudják?

– Nem! Mi egyszerűbbek és hiszékenyebbek vagyunk. Van kávé?

– Ismét instant?

– Mikor ittam én ebéd után instant kávé?

– Minden másnap.

– Jól van. Szeszélyes vagyok, egy zsarnok, bocsáss meg, tönkretettem az életemet! Köszönöm, nagyon finom volt!

Miután felért, N. kinyitotta a titkos kis ajtaját, kiválasztott egy üveget, ivott, kiitta, és leült a karosszékbe – jó messze a számítógépasztaltól. Az ablakon keresztül a fehér eget kémlelte, de ez az égbolt, amelyen a felhőzet úgy feloldódott, mint a tej a vízben, a mellkasát előntő forróság ellenére nyugtalanságot keltett benne – már azzal is nyugtalanította, hogy a tekintetét nem volt miért rászégeznie. De ott, e mögött a közeli szürke ég mögött, volt egy messzibb, kékebb ég, a kékség mögött pedig, hogyha a kozmoszra gondolt, egészen messze, valami fekete és élettelen. És N. hirtelen tetőtől talpig libabőrös lett, amikor megérezte ennek a holt térnek a reménytelenségét és feneketlenségét: ez, hogyha belegondol, egészen közel van. Hol ér véget számunkra a sztratoszféra: lehet, hogy vagy harminc kilométerre a Földtől? Közelebb, mint amennyi e ház és Moszkva között van! Aztán pedig rögtön vákuum keletkezik, vagy van valami átmenet? Nem emlékszem, pontosabban, nem tudom — mint sokan mások, a különböző tudományok szaktekin-télyeibe kell belekapaszkodjak, hisz semmi másban nem igazodom úgy el, mint a szavakban — de ezek ma cserben hagytak!

N. félni kezdett. Az ördögbe is, miféle választásról van szó – gondolt bele –, hogyha előttünk minden meghatározott és elrendeltetett? Mint a kozmosz. Mi elmúlunk, a kozmosz pedig marad, bambán pislogva a fekete lyukaival.

De, úgy tűnt, hogy éppen ott, a személytelen szürke égben rejlett az, ami lehetséges, lehetséges, lehetséges, és amit szavakkal kell kifejezni – és most először, bár csak hozzávetőlegesen, de kezdte megérteni, hogy mi ez.

Annyira fáradtan, mintha egész nap keményen dolgozott volna, N. felment, majd a szék karfájának támaszkodva, csoszogva (még meg is tetszett neki ez az öreges csoszogás!) odament a kis ajtóhoz, kinyitotta, és komótosan ivott, aztán megint ivott.

Miután még melegebben felöltözött, és a feleségétől, arcára csókot nyomva, bocsánatot kért, N. a kerti ösvényen sétált, amit tegnap, a hóesés után takarított le – jó érzéssel gondolt vissza a tegnapi elégedettségére. Akkor könnyű és jó volt neki, mint mindig, amikor megszabadult valami számára kellemetlen dolog kötelező elvégzésétől. Egyszerűen élni kell, ennyi az egész, gondolta N.

Vagy mégis a feleségének lenne igaza: el kell szemtelenedni, és írni egy elbeszélést arról, hogy hogyan nem lehet megírni egy elbeszélést?

Ugyan, dehogy, ez ostobaság.

És N. végleg megnyugodott.

(Gyürky Katalin fordítása)

Alekszej Szapovszkij (1957): író, drámaíró, forgatókönyvíró. Az Orosz Írószövetség és a Színházi Dolgozók Szövetségének tagja, a Volga című folyóirat szerkesztőségének munkatársa. Főleg kisprózát ír, műveit angol, magyar, cseh, horvát, dán, svéd, német, francia, finn nyelvre fordítják.

Szabó Krisztián: Antibes, Akрил vásznon, 60x60, 2009

Keserédes győzelem

A lányt Pallavinak hívták. Neerad pedig igencsak kedvelte őt, akárcsak a többi fiú a Pune-i St. Vincent Gimnázium 9. osztályában. A lány jó megjelenésével, kitűnő jegyeivel és önbizalmával mindenki kedvence volt az osztályban – egy igazi sztár volt. Neerad meglegedett azzal, hogy pusztán messziről csodálhatta őt; nem az a fajta fiú volt, aki könnyedén csak úgy szóba elegyedik egy lánnyal.

Ezért is gyakorolt mindennap idestova három hónapja az iskola évenként megrendezett énekversenyére. „Ha sikerül megnyernem a verseny, Pallavi is biztos az enyém lesz” – ismételtette magának a fiú, mint egy mantrát. Majd végre elérkezett a várva várt nagy nap.

Reményéhez híven, Pallavi is ott ült a nézőtéren, méghozzá az első sorban. A fiú a „Tanha Dil” (Magányos szív) című dalt énekelt, egy közkedvelt hindi film slágerét, és a tapsból ítélve igen jól sikerült az előadása. A siker ízét ténylegesen azonban csak Pallavi őszinte elismerést sugárzó mosolya édesítette meg végül.

Az énekesek sorra váltották egymást a színpadon, de eddig igazán nagy sikert csak Neeradnak sikerült aratnia. A sorban most Sudhir Mishra következett, akit csak a 10. osztály kockájaként tartottak számon. Az egyszer biztos, hogy Sudhirnek tényleg semmi keresnivalója nem volt az énekesek között, de az is biztos, hogy Neeradnak és barátainak sem kellett volna kíméletlenül kinevetniük és lehurrogniuk őt. Sudhir az előadás után fülét-farkát behúzza távozott a színpadról.

Ahogy az várható is volt, Neerad lett az első helyezett. A trófeát átvéve tekintetét rögtön a nézőtérre emelte, és szemével Pallavi után kutatott. Őt azonban már nem találta sehol. Amikor a fiú kijött az előadóteremből, szomorúan konstataálta, hogy a lány Sudhir mellett ül, és őt vigasztalja. „Miért kellett őt kicsúfolni, te idióta” – förmedt rá a lány Neeradra.

Neeradnak torkán akadt a szó.

„Lehet, hogy Sudhir nem valami jó énekes és nem tud énekelni, de attól még nincs jogod kicsúfolni őt. Legalább olyan dolgot is kipróbál, amiben nem feltétlen remekel. Te próbáltál már ki olyan dolgot, amiben nem voltál jó? Van fogalmad arról, milyen érzés lehetett neki ez az egész? – fakadt ki a lány, aki közben a szótlanul gubbasztó Sadhir vállán pihentette a kezét.

„Sudhir, sajnálom, amit veled tettünk. Lehet, hogy ez most álszentnek hangzik, de tényleg rettentően röstellem, amit tettem” – bökte ki végül Neerad.

Sudhir a könnyeivel küszködve csóválta a fejét.
Kisvártatva Neerad ismét a lány felé fordult: „Pallavi, nem jössz hazafelé?”
A lánynak eltartott egy ideig, míg sikerült válaszra méltatnia a kérdést.
„Sudhir tőlünk nem messze lakik. Majd ha jönnek érte kocsival, elvisznek engem is” – vetette oda a lány szigorúan. Neerad egyedül indult végül útnak hazafelé. A trófea a kezében, azonban nem csillogott már úgy, mint előtte; már csak egy fakó fémdarabot cipelt magával.

(Potkovác Milán fordítása)

Szabó Krisztián: Hullámok, Akрил vásznon, 50x50, 2022

Egy érzelmes realista, avagy miért olvassuk Tóth Lászlót?

„A szabadság az ember azon képessége, hogy valamit értsen önmagából, és ennek nyomán olyan életvitelt folytasson, vagy legalább óhajtson, amely nem annyira külső erőkhöz, mint inkább saját maga által megszabott korlátokhoz igazodik.”

(John Lukacs: *Demokrácia és populizmus*)

„Az idő két irányban halad, mert minden egyes jövő felé tett lépés a múlt egy emlékét hordozza.”

(Paul Auster: *4321*)

Közösség: volt, nincs

Szövegember, a kortárs magyar irodalom kiemelkedő alakja. A több mint száz-kötetes szerző költőietlen „strukturalista” önjellemzése és a kitüntetési indoklások félszeg fordulata, amelyben a felterjesztő, aki a díjra kiszemelt munkásságát legfeljebb hírből ismeri, hivatalos tisztelettel adózik a minőség szellemi rangjának, óvakodva azért, nehogy túlzásba essen. A tárgyyszerű önmeghatározás és a szokvány-elismerés magas minősítését mégis egyaránt helytállónak véljük, ha Tóth László (felvidéki, csehszlovákiai, szlovákiai, magyarországi) magyar költő, író, műfordító, dramaturg és drámaíró, esszéista, irodalom- és művelődéstörténész, irodalmi beszélgetőkönyvek szerzője, lapszerkesztő, könyvkiadó széleskörű munkásságát közelebbről is szemügyre vesszük. A nagy tekintélyű idősebb pályatárs, Tözsér Árpád szerint az első írásával a hatvanas évek második felében jelentkező Tóth László ugyanis régóta „a magyar nyelvhasza ismert költője és a hazai (szlovákiai) magyar írásbeliség intézménye”, aki 1971 óta megjelentetett több mint tizenöt verseskötetet, „majdnem annyi mesekönyvet, írt színháztörténete-

ket, kiadott egy alapos dokumentumgyűjteményt a felvidéki magyarok 1945–49 közötti történetéről, tíz éven keresztül sikeres könyvkiadót működtetett Budapesten, 1999-ben Régió címmel kisebbségtudományi lapot alapít, és alapítványt szervez a kisebbségi tudományosság támogatására, s folytathatnám. Valóban egy intézmény számára is elég lenne az a munka, amelyet a költői mesterség magas szintű művelése mellett az elmúlt félszáz év alatt elvégzett.”

A szemlélődő lírikus, aki anélkül, hogy költészetten túli (melletti) működésével oda készült volna, mára a magyar irodalom történetében nem ritka egyszemélyes intézmények (intézményesült személyek) zártkörű klubjának tagja, aki filozofikus ön- és viláértelmezésével a maga és nemzeti közössége múltjában (művészetben és irodalomban, tájban és történelemben, nemzetben, családban) gyökerező önazonosságát keresi. Akit az „önelemzés keskeny üregében” (Vas István) a nyelv és az írás foglalkoztat, mert „A nyelvvel rögzített vers a végtelen végesítése”, és a kutató filosz, az írói hagyatékokban, könyvtárakban, levéltárakban közössége múltját felderítő irodalom- és sajtótörténész, nem melleleg mindent dokumentáló „öngyűjtő”. Aki kezdettől úgy tudja, egyetlen magyar irodalom van, és nem négy-öt, a néhány „nemzetiségi” és az „emigráns”, a magasrendű anyaországi és annak mellékszereplő módosulatai, lévén „az értékek, értékrendek és ízlések sem egyformák, vallom ezek pluralizmusát és meggyőződésem, hogy nincsenek mindenre és mindenkor egyformán érvényes kánonok, az értékek és olvasatok rendre egymás mellett foglalnak helyet, és nem egymás fölött.” Amint már a felvidéki magyar irodalom születése után Szalatnai Rezső megfogalmazta, „A nemzeti kultúrának semmi köze az országhatárhoz, átjárja őket”, így „az a nézőpont, mely lenézi a peremeket, hamis és nyegleség bujkál mögötte... A peremrész szerkesztése a magyar szellemnek, ugyanolyan vérkeringésű, mint a test szíve tája.” Később, mondja Tóth László, „a magyar irodalom teljes jogú részévé válhattunk, s ennek megfelelően alakultak tovább személyes kapcsolataim/kapcsolataink is az élő magyar irodalommal”. Azt is tudja tehát, hogy minden irodalom, ami magyar nyelven készül, nem provinciális pótlék, hanem a múlt folytatása, újabb fejezet, amint a húszas években Tamási Áron írta Kolozsvárra Amerikából.

Képzeltbeli Alter Egonjának *Önszócikke az Őszikék* munkával teli békés nyugodalma és a veszteség resignált elfogadása, a leplezetlen csalódás töprengő realizmusa; vajon a közösség valóban csak egy közösségre vágyó élet illúziója? Vallomása szerint Tóth László: „Ismeretlen költő, író, szerkesztő és műfordító a 20. század második feléből. 1949. szeptember 26-án született Budapesten, még a 20. században, s noha már jócskán benne a 21.-ben, még mindig ott maradt, báva pillantásokat vetve erre a mostanira. Gyermekkorára nagy részét viszont Csehszlovákiában töltötte, ám azóta felváltva rója az utakat a magyar és a szlovák főváros közti, kétszáz kilométer hosszúságú, s nagyjából ötven kilométer szélességű térben, bőszen keresve identitását hol a többségi, hol a kisebbségi magyar keretek között.

Ebből is, azaz kétlakiságából is következik sehová sem tartozása, két hazában (is) gyökerező örök hontalansága. Föltehetően egyenesen e végzetes frusztráltságából ered, hogy tizennyolc éves korától újságot és könyveket ír és szerkeszt, azaz hivatásos olvasó is egyben, abban az eltökélt reményben, hogy egyszer talán neki is sikerülhet megtanulnia írni és olvasni. S volt még egy téveszméje, hogy ily módon talán tehet valamit közösségéért, de vén korára rá kellett jönnie, hogy ugyan emberek veszik körül számosan, de közösség nem. Vagyis bár sokan mondják magukat barátjának, ő vaksin hunyorogva botorkál közöttük mégis, és közösségére nem lelvén, most már magányos marad örökre. S nem tartozva se ide, se oda, sok szék között a pad alatt tengeti kivénhedőben lévő számítógépe – meg szűkebb családjá és könyvei – társaságában alkonyára érő életét.”

Szabadság és karám

A költő szülei Révkomárom mellől, egy, Trianon után Csehszlovákiához csatolt magyar faluból, a Duna-parti Izsáról kerültek Pestre. Apja a háborús években, a Felvidék visszacsatolása után indult munkát keresni, anyját szülei küldték át a határon a negyvenes évek második felében, amikor a felvidéki magyarságot sújtó teljes jogfosztottság sötét éveiben deportálni akarták őket Cseh- és Morvaországba. Apai nagyszüleit át is telepítették, őket Magyarországra. „A falu legszebb lánya és legénye” ekkor és itt házasodott össze, így született Varga (nevelőapja után Tóth) László Pesten, ahonnan ötéves korában, az apa halála után anyja hazavitte a nagyszülőkhöz Izsára (gyakori családnevét személyisége részeként megtartotta, nem vett fel megkülönböztető vagy veretes írói nevet). „Hazatéréseivel”, életének e váratlan fordulatával Pesti Laci, ahogy a falujabeli gyerekek nevezték, életre szóló ajándékot kapott. Alapjában vallásos nevelése mellett ugyanis az ottani, már az első világháború óta pusztuló paraszti világ formálta életfelfogását, emberi, nyelvi, nemzeti önazonosságát; „a főváros egyik peremkerületének a háború utáni bizonytalanságokkal teli munkás- és közalkalmazotti világa után falusi miliőbe kerültem, ahol még elcsíphettem a klasszikus népi-paraszti közösségi lét és kultúra utolsó óráit.” Izsza hagyományos lét- és életformája, a pedagógus szülei által a „nevelődésem-tájékozódásom új dimenzióját megnyitó” könyvek alakították „világlátásomat, érték-, nyelv- és életszemléletemet”. Az elemi 1964-ben „szülőfalujában”, a középiskolát 1967-ben Révkomáromban végezte. A pozsonyi közgazdasági főiskolán azonban nem talált rá arra, amit keresett, a hetvenes évek derekáig volt sörgyári molnár, raktáros, a pozsonyi magyar étterem pincére, a komáromi traktorgyár munkása, miközben a Kis Építő című gyermekújságot szerkesztette, később a Csallóköz–Žitný Ostrovot, a Dunaszerdahelyi járás két-nyelvű lapját. Így lett tudományegyetem, bölcsészkar helyett „a világegyetem

végzettje, Tóth László szakon” (úgymond vendéghallgatóként, később posztgraduális képzésben több szemesztert töltött a pozsonyi Krymben és a pesti New York kávéházban, továbbá az Egyetem presszóban). Közgazdaság és jog helyett már költői indulása előtt hivatásos olvasóként, munka közben, szerkesztőként, kutatóként tanulta ki az irodalomtörténetet és a filológiát.

A hatvanas évek derekától, legfogékonyabb életkorában, az akkoriban pezsgő pozsonyi élet sodrában tapasztalta meg a csehszlovákiai politikai, társadalmi, szellemi életet megpezsdítő reformmozgalmak felszabadító hatását, közben „egymás után nyíltak meg előttem a szerkesztőségek és az irodalmi élet kapui”. Hamar természetessé vált számára a (viszonylagos) politikai szabadság és a szabad gondolkodás, tájékozódás, a szellemi sokféleség irodalmi-művészeti, nyelvi gazdagsága. A magyarországi irodalmi lapok mellett akadálytalanul hozzájuthatott a párizsi Magyar Műhelyhez, az újvidéki Hídhöz, Új Symposionhoz, Képes Újsághoz, a szabadkai 7 Naphoz, a kolozsvári Korunkhoz és Utunkhoz, a bukaresti A Héthez; „ténylegesen az illyési »ötágú sípot« *fíjtuk*. Mindamellert közvetlenül is elérhető lett számomra a szlovák, a cseh és a lengyel, azaz közép-európai irodalom jelentős része, továbbá a színházban, moziban is *azt* nézhettem, amit éppen néztem, és kedvem szerint szabadon csatangolhattam a pszichológia, a szociológia és egyéb társadalomtudományok vagy a különböző filozófiák és esztétikák között”.

Csehszlovákia 1968-as szovjet (és lengyel, magyar, keletnémet, bolgár) „testvéri” megszállása után azonban újabb jégkorszak sokkja következett. Az életet és az irodalmat a berendezkedő hatalom többségi és magyar „kompromisszionáriusai” listázással, elhallgattatással, fenyegetéssel kezdték visszafoglalni. A magyar íróknak (voltak kivételek) mind több és súlyosabb politikai-ideológiai támadással, feljelentéssel, fegyelmivel, felmondással, elmarasztaló kritikai-esztétikai idegenkedéssel kellett szembenézniük. Megtörtént, hogy az Irodalmi Szemlére Tóth egyik versének közlése miatt a főszerkesztő egyévi fizetésének megfelelő büntetést róttak ki. A mind hevesebben magyarelles husáki diktatúra, a posztsztálinista „konszolidáció”, a bezártság és a durva, máskor kifinomult terror húsz éven át tartott. Tóth, nemzedéke és az idősebb pályatársak újabb művei abban a kapuzárás utáni sivár korszakban születtek, amelyekre Grendel Lajos – úgy vélt, hogy már végleg Európából – így tekintett vissza: „érdem volt butának, cinikusnak és törtetőnek lenni... ritkán akadt példa, hogy sivárságával, butaságával és cinizmusával úgy hivalkodjék egy rendszer, ahogy azt a husáki tette”. Lassan bezárultak az ajtók-ablakok, állandósult a légszomj, és csakhamar Tóth is, aki akkor már tudta, hogy „Az irodalom nem az irodalmi élet, hanem kultúra, hosszú táv. Szó kontra jelszó”, saját bőrén kellett, hogy érezze azt is, hogy „Az irodalom, egyáltalán a szellemi élet plurális vagy semmilyen.” (Esterházy Péter)

Az írók azonban a lánctalpaktól letaposott „emberarcú szocializmus” romjain a „normalizációnak” nevezett újabb semmilyennel, a sírjából kirángatott poszt-stálinizmussal találták szembe magukat. A megkövetelt újabb nemzeti szocreál a maga rigorózus, fantáziátlan pártállami szürkeségével a múltat, kivált a magyart megint nemcsak átírni akarta, hanem eltörölni. Hogy ismét Grendelt idézzük, „az emberek összevissza beszéltek már akkoriban is, de egy picivel nyájasabbak voltak, nem sokat törődtek a halállal, éltek a mindennapjaikat úgy, hogy észre sem vették, hogy múlik az idő. A kommunizmus pedig őrt állt felettük, mint a kondás a disznók közt.” Azok közül a művészek, írók, szerkesztők, szellemi emberek közül, akik ellenálltak a kézivezérlésű sematizmusnak, sokakat félreállítottak, nekik valahol másutt kellett meghúzódniuk, s a levegő is lassan elfogyott körülöttük. Mégis, az *Egyszemű éjszaka* antológiával 1970-ben, mondhatni a lezárult derültebb kor utóhatásaként, és mert a cseh és a szlovák után a magyar szellemi életet és intézményeit csak a hetvenes évek elején érték el a tisztogatások, nem sokkal korábban indult költőtársaival Tóth is megérkezett a magyar irodalomba. 1975-től a Fábry Zoltán alapította pozsonyi Irodalmi Szemle egyik szerkesztője lett, a nyolcvanas évek elejétől a Nő című hetilap külsős irodalmi rovatvezetője, majd a Magyar Területi Színház komáromi és kassai társulatának dramaturgja.

„járunk csak látogatóba”

Az „Egyszeműek” fiatal költői közül ketten hamarosan Pestre „menekültek”: Varga Imre 1982-ben át-, Tóth László 1986-ban „visszatelepítette” magát. Számukra is úgy tűnt, akkoriban okkal, hogy Magyarországon (Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Kecskeméten, Pécsen s másutt is) frissülőben van az irodalmi és szellemi élet, szabadabbak a folyóiratok és a könyvkiadás, kezdenek legalább résznyire nyílani az 1956 után légmentesen bezárt ablakok. Tóth „anyaországi magyar életében”, hosszú, szorgos és termékeny hányódása során (fél lábbal mindig ott, Pozsonyban és Komáromban, Dunaszerdahelyen, fél lábbal itt, Pesten) újabb, de másféle nehézségek követték egymást. Szalmaláng-lelkesség, biztatás, nemértés, támogató jóakarát, közöny, balszerencse és tartósan ígérkező eredmény; „ami innen külfoninak látszik / míg ott voltunk ez volt a külfon ez a másik / hol befejeznünk is nekünk kell / amit még odaát kezdtünk el / tollunkon ajkunkon elégia terem s óda / hol otthon voltunk egykor / járunk csak látogatóba.” (*Jöttünk külfonból*) Sikerült azonban talpon maradnia (előbb itt, idő múltán, de még visszaútja előtt mindinkább odaát), művei megbecsülést, tiszteletet szereztek nevének; valóban „a magyar nyelvhasa ismert költője” lett, közben nem maradt ki sem a „hazai”, sem a „világmagyar” irodalomból, sőt mindinkább otthonra lelt benne.

A magyar–magyar emigráns anyaországi pályafutása a tatabányai Új Forrás folyóiratnál kezdődött, ahol tíz évig külső munkatársként, rovatvezetőként, főszerkesztő-helyettesként, végül főmunkatársként működött. A nyolcvanas évek második felében néhány éven át a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének archívumát gondozta Pesten, dolgozott a Magyar Nemzetnek, a rendszerváltozás után az Új Magyarországnak, a pozsonyi Napnak. A kilencvenes évek első felében, miközben kitárult a világ, az irodalom intézményei pedig jószerevével megsemmisültek, a Széphalom Könyvműhely kiadóvezetőjeként, a Magyarok Világszövetsége félhavi újságja és a dunaszerdahelyi Nap hetilap rovatvezetőjeként kereste kenyerét. Az évtized derekától az ottani Nap Kiadó irodalmi vezetője, a veszprémi Iskolakultúra és a pesti Világlap olvasószerkesztője volt. 1997-ben megalapította az Ister Könyvkiadót, melynek élén majdnem tíz évig működött, a Pesti Kalligram Kiadó ügyvezetését kisebb megszakításokkal ugyanez évtől 2004-ig vállalta. 1999-ben hozta létre a Regio kisebbségtudományi folyóiratot.

2005-ben végleg visszatért Szlovákiába. „Végleg?... csak remélni merem, oly sokszor megjártam már ezekkel a »véglegekkel.«” Családjával előbb Pozsonyban élt, néhány évig a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Hungaricum könyvmagazin munkatársa, rövid ideig az Opus dunaszerdahelyi irodalmi folyóirat olvasószerkesztője volt. 2008-ban oda is költözött; nemsokára „elmondhatom, hogy itt éltem a leghosszabb ideig. Húszéves koromban néztem ki magamnak, elmentem, visszajöttem. Akkor tízezer lakosa volt, most több mint kétszer annyi. Szerencsésnek érzem magam, amiért még láthattam-ismerhettem valamit a régi városból; ez a mai már nem teljesen az enyém. A Pozsonyból kiszoruló magyar kultúra és szellemiség nem kis részben itt talál(t) otthonra; lapjai, kiadói vannak”. Az Irodalmi Szemle főszerkesztői posztját 2011-ben nyugdíjasként vállalta két évre, a tízes évek második felében a kaposvári Somogy olvasószerkesztője, azóta az Opus főmunkatársa, melynek félévig főszerkesztője is volt. Jelen kötetbe foglalt tizenhárom írása nagyrészt ebből a számára nyugalmasabbnak bizonyult évtizedből való. Egyik sem most lát először nyomdafestéket, újraközlésük mégsem indokolatlan ismétlés, hanem kényszerű szükség: egy részük, a lapokban folyóiratokban közöltek nem maradnak eltemetve a bekötött évfolyamokban, az előszóként, összefoglalóként könyvben megjelentek pedig már csak azért sem könnyen elérhetőek, mert amint a szerző maga is többször felhozza, „a külföldi magyar irodalom” az Írók Boltja és a szárnyaszegett Könyvhetek kivételével ma már (megint) alig elérhető.

Hagyománytudat, önazonosság

Tóth László könyve nem monográfia. Tanulmányok, esszék gyűjteménye, mely tudatos szerkesztése folytán mégis monografikus. Megrajzolja a százéves (cseh) szlovákiai magyar irodalom teljes panorámáját (benne az apokrif bűvópatak-írásbeliség alakulását), az irodalomalapítás hőskorát, írók gondolkodását, kapcsolataikat, fogadtatásukat, hatásukat, utóéletüket, korszakok hátterét, törekvések, kezdeményezések, intézmények (napilapok, folyóiratok, egyesületek, kiadók) hányatott sorsát. Széles horizontú áttekintéssel, aprólékos elemzésekkel, saját kutatások mélyfúrásával veszi számba a kisebbségi sorssal szembenező legnagyobbak olykor viharos, kitaszított, küzdelmes életét és művét, teszi mérlegre kapcsolataikat, kicsinyes gáncsok, nagyratörő tervek és fiaskók sorát, a hontalanság korát, a múlthatatlan értékű erkölcsi kiállásokat, a megszakított hagyomány újra-teremtését, jelenkori szétzilálódását. Irodalomtörténetében jelen van maga az író is, nemcsak attól kezdve, hogy feltűnt az irodalomban; minthogy az idő mindig két irányban halad, megfigyeléseivel és kommentárjaival egyszerre mond véleményt a múltról és saját koráról.

Írásait szerzőnk szokása szerint szerény alcímekkel látta el. A műfajra, jellegre utaló eligazításban ezek a hétköznapi szavak olvashatók: *adatok, adalékok, futamok, közelítések, szempontok, felvetések, újabb sorok, fel- és megjegyzések, kérdések és töprengések*. A várható tartalomnak ez a hangzatos kérkedést talán túlon túl is kerülni akaró előrejelzése azt is sugallhatná, hogy a válogatás nem kínál egyebet töredékeknél, kísérleteknél, régi tárgyak új vizsgálatánál. Részlegest, esetlegest sejtet, holott egyik írás sem csak új adatok sora, történeti vázlat, szabadon kanyargó eszmefuttatás. Valamennyi többet kínál annál, mint amit ígér, mert a filosz, a körültekintő szöveg gondozó, a kritikus szemű szerkesztő (átmenetileg függesszük fel érdeklődésünket a lírikus iránt) méltánylandó szerénységgel szemléli és közvetíti mondanivalóját, legyen szó a húszas évek írói közösségteremtő kísérleteiről, Szent-Ivány Józsefről, vagy a legnagyobbak közül Peéry Rezsőről, Fábry Zoltánról, Forbáth Imréről, Győry Dezsőről, Szalatnai Rezsőről, Grendel Lajosról és másokról, *hagyomány és identitás* kereséséről, a keresés mai állásáról.

A magyar és a szlovák líra sokszázados kölcsönviszonyáról töprengve a költészet identitásképző voltát illusztrálja, mondandóját arra építve, hogy „irodalmaink egészen 1918-ig úgymond tanulni is jártak egymáshoz” (Tóth a szlovák és cseh irodalom mellett lengyelből és oroszról fordított), rámutatva, hogy a kortárs szlovák lírát alig ismerjük, hatása a mai magyar költészetre pedig elenyésző (*Együtt és külön*). Vallomása, miszerint „viszonyítási pontjaimat mindig a *nagyobb egész*, a távlatos(abb) érték s a magyar és a világirodalom egyeteme adta”, mintegy bevezető stúdiumként szolgál a továbbiakhoz: „a provincializmust nem csak

ország- vagy területhatárokhoz kötöm, hanem beszűkült látóteret, egysíkú vagy zárt gondolkodásmódot értek rajta – provinciális is”), közben egyre borúlátóbb, mert mindazok az „identitástudati tényezők, melyek számomra az idők során meghatározók lettek, s egyfajta kettős identitás, a magyarság egészéhez, illetve egy határon túli kisebbséghez való egyidejű tartozás tudatát alakították ki bennem”, eltűnően vannak (*Kisebbség, többség, Közép-Európa*).

A (cseh)szlovákiai magyar irodalom akkor született, amikor a felvidéki magyarságnak többségből kisebbségbe jutva újra kellett kezdenie mindent (irodalmi decentralizáció), amikor „Valaminek vége volt, de senki nem tudta, mi kezdődik” (Jankovics Marcell), miközben az új csehszlovák állam kezdettől minden erejével akadályozta a magyar nyelvi, kulturális-szellemi és gazdasági autonómia kiépítését. Mégis hamar megindult „a kulturális élet újjáépítése, szervezeteinek, forrásainak, bázisának megteremtése”, miközben az irodalom és az irodalmi élet megszervezésének nemes igyekezete olykor „kényszercselekvésre sarkallta az egyébként jószándékú serénykedőket”. Az első évtized a helyi, a kisszámú kivételek ellenére kétségtelenül az önképzőkörök nivóján szóló (egyébiránt nélkülözhetetlen) „dilettánsok” és úgymond a posványban európai nivót képviselő, a magyar tanácsköztársaság bukása után a csehszlovák polgári demokráciában menedéket kereső „emigránsok” viadala volt. Ebben a küzdelemben az „öshonos” szerzők magától értetődően a partikularitást, az „emigránsok” a minőséget képviselték volna. A fordulat az új írónemzedék 1930 körüli megjelenésével következett be, melynek már prágai, brünni és más egyetemeken végzett tagjai közül sokan megfordultak Nyugat-Európában is. Erre az időre esnek Szent-Ivány Józsefnek, aki már az államfordulat óta aktív politikai, kisebbség-, gazdaság- és társadalomszervezői tevékenységet fejtett ki, a magyar irodalmi-művelődési élet intézményeinek kiépítésére, a könyvkiadás elindítására irányuló törekvései. Miközben kapcsolatban állt Adyval, Móriczcal, a tulajdonában álló Prágai Magyar Hírlap rendszeresen közölte Kosztolányi, Karinthy, Márai, József Attila és mások írásait, kísérletet tett az erők „nemzeti koncentrációjára”, a harmincas évek elején birtokán otthont adva a Szentiváni Kúria három tanácskozásának. Kezdeményezése sikertelen maradt, mert hiányzott az Erdélyi Helikon és a marosvécsi íróközösség transzszilvanizmusához hasonló „közös ideológia”, miközben az egységfrontot néha a jobb-, néha a baloldal, máskor a magyar pártelit hiúsította meg (*A kíváncsi gazda*).

A harmincas évek elején tűnt fel Peéry Rezső is, a mitikus Pozsony szülötte, a Sarló egyik vezéralakja, a magyar esszé és publicisztika egyik ritka kiválósága. A német eredetű, magyarságát haláláig öntudatosan vállaló író bőkezűen gyarapította fölnevelő anyanyelvének gazdag kultúráját. Tóth már korábban közreadta életműve javát, s ahogy most ismét szemügyre veszi Szent-Ivány, Fábry Zoltán, Forbáth Imre, Szalatnai Rezső életművét és kapcsolatait, úgy tér vissza Peéryhez

is gyermekkora, kamaszévei, pályakezdése ismeretlen iratainak feldolgozásával, melyekből „egy elveszett világ, egy visszahozhatatlanul eltűnt város és egy elveszni látszó személyiségeszmény, erősen háttérbe szoruló értékszemlélet rekonstruálható” (*Pozsonyban, magyarnak, polgári családból*). A tudatosító felidézésnél (az elvileg ma is létező irodalmi köztudatba való visszaemelésnél) nehezebb a dolga az olyan, mély gyökeret vert tévhitek eloszlatásával, mint az 1945 utáni „hallgatás éveinek” mítosza. A második világháborúban is sokat szenvedett felvidéki magyarság sorsa ugyanis, bár a kassai kormányprogrammal hosszú időre megpecsételődött (hiszen, amint Fábry írta, „szocializálásnak kellett volna jönni, és lett belőle nacionalizálás”), a legjobbak nem hallgattak, hanem versben, kiáltványban, memorandumban, emlékiratban, példamutató értelmiségi erkölcsi magatartással folytatták önvédelmi küzdelmeiket.

Hagyomány, minőség

Tóth elsőként teszi fel a kérdést, hogy a közösség szellemi és politikai vezetői mikor értesültek a tervezett magyarellenes elgondolásokról, „mikor érzékelték először a sovén indulatok elszabadulásának veszélyét?” A tomboló szlovák sovinizmus elítélése már Fábry 1945-ben kezdett naplójában felbukkan, a jogtalan, embertelen intézkedések ellen határozottan fellépő kollektív *Emlékiratot* józansága emeli „a korszak különösen gazdag memoárirodalmának legjobb darabjai közé, közvetlenül Peéry Rezső, Szalatnai és Fábry emlékiratainak tőzsomszéd-ságába”. Tóth azonban részint költőtársa, a sokáig félreállított Koncsol László (aki az 1968 utáni irodalom- és művelődéstörténet-írásban is maradandót alkotott), részint a Husák-érában ugyancsak mellőzött irodalomtörténész, kritikus Zalabai Zsigmond nyomán felhívja a figyelmet arra is, hogy 1945 után nemcsak olyan klasszikus művek születtek, mint Fábrynak a kollektív bűnösség képtelenségét bizonyító, a jogfosztás ellen kiálló híres memoranduma, *A vádlott megszólal* (mely csak 1968-ban jelenhetett meg), vagy az *Üresjárat 1945–1948* naplólapjai, Peéry esszéje, a *Hét sovány esztendő gazdag termése* és Szalatnainak *A csehszlovákiai magyarok 1938 és 1945 között* című emlékirata (amely 1990-ig kéziratban maradt). A maradandónak bizonyult irodalmi művek, szociográfiák, kényszerszülte beadványok, hatástalan tiltakozások mellett Tóth nem feledkezik meg az üldöztetésben született népi kéziratok irodalomról (a „magánjellegű vagy közérdekű híradások, dokumentumok, szépirodalmi próbálkozások garmadájáról”) sem, a kitelepítést-deportálást megörökítő „népi-félnépi eredetű korabeli költemények, verses krónikák; »veszedeleménekek«, »hír-versek«, népdalok, népdal-átköltések”, prózai írások, levelek, „igaz történetek”, emlékezések tömegéről, a Cseh- és Morvaországba deportáltakat kísérő lelkészek iratairól (*Hontalanul*).

Első Fábry-tanulmánya a (cseh)szlovákiai magyar gondolkodás, irodalom, írásbeliség megkerülhetetlen, ha nem legfontosabb kulcsfigurájának, Peéryvel szólva „a jellem szerzetesének” alakját és műve időszerűségét, utókora hozzá való el-lentmondásos viszonyát (meghaladását, „megtagadását”, hozzá való menekülé-sét) vizsgálja főként az *Üresjárat...* tükreben (*Az Őrhely megszólalt*). Tóth másik ide-vágó írása az egymást kölcsönösen nagyra becsülő, személyesen mégis csupán egyszer találkozó Fábry és Forbáth mély eszmei-emberi viszonyát elemzi 1956 utáni, Forbáth haláláig tartó levelezésének finom értelmezésű, aprólékos tárgya-lása során – mai tanulságokkal („...annyi forró láz gyümölcse”). De mi az időszerű-ség? Hogy a mű gondolati-erkölcsi esszenciáját, avagy csupán mondatait, szavait némi erőfeszítéssel ráigazítjuk a jelenre, saját tételeink igazolására, prófétának tekintve az aktuálisan is érvényesen fogalmazó író? Vagy a szavak megértések, amikor „terek” és metanyelv, üzenet- és diskurzuskutatás helyett a szövegek mé-lyére nézünk, és a tényeket helyezzük a tanulságok elé, két kort, két időt össze-kapcsolva ítélünk az adott jelenben? Tóth az utóbbi eljárást követi, megállapítva, hogy az „időszerűtlen” Fábry- és a „problematikus” Forbáth-életmű irodalomtör-téneti és esztétikai tanulságai ma sem hagyhatók figyelmen kívül. Ilyen tanulság „Forbáth Imre erős nyelvteremtő és képpalkotó dinamikára épülő, legjobb darab-jaiban máig eleven avantgardista költészete, illetve Fábry Zoltán széleskörű mű-veltségből kinövő humanista eszmevilága, expresszionista retorikája és legjobb esszéinek – s helyel-közzel kritikáinak – értékfelismerő és -szervező jelentősége, valamint magyarság- és kisebbségvédő elkötelezettsége”.

A magyar irodalom két szellemkísértete a számosak közül. A vesékbe látó hu-manista stószí remete, kora legjobb magyar karaktereinek egyike, a kezdetben radikális baloldali, mindvégig antifasiszta, nemzete sorsáért súlyos szavát mindig felemelő Fábry, és a viharosan küzdelmes életű, sok országban, nyelvben, mű-veltségben otthonos magyar világpolgár, a végletes, feloldani nem is kívánt el-lentmondásoktól haláláig gyötrődő Forbáth, az Aragonnal, Majakovszkijjal, Egon Erwin Kischsel kapcsolatban álló költő, akit Illyés legkiválóbb magyar kortársai egyikének tartott, s aki mégsem tartozott sehová: a magyar irodalom Atlanti-szának két lidércfénytel pislákoló világítótornya (*Bábel tornyában liftboy*). Nem-zeti volt-e a baloldali Fábry, a magyar avantgárdnak élvonalbeli költője volt-e a hívő kommunista Forbáth? Miként lehettek *az egyik, ha a másik is* voltak? *Idő-szerű* kérdések. Az irodalomtörténész természetesen a mű minősége alapján válaszol, éppen úgy, mint Szalatnai Rezső munkásságát szemügyre véve. A szerveződé csehszlovákiai magyar irodalom egyik irányadó kritikusa és esszéírója, a Masaryk elnök egymillió koronás adományából létrejött Csehszlovákiai Magyar Tudomá-nyos, Irodalmi és Művészeti Akadémia folyóirata, a Magyar Figyelő szerkesztő-je Peéry jellemzése szerint szokatlan jelensége volt „gyávaságra és állandó belső hátrálásra nevelő” korának, mert benne a külső körülmények „a kiállásra készítő

erkölcsi erőt növelték. Mindig bátor ember volt, szinte a beavatatlanok és naivok örök és gyermeki merészsége élt benne”. Több mint ötvenéves működése során sok mindenben tévedett ő is, „Az alapvető emberi, nemzeti (kisebbségi) érdekek és etikai értékek felismerésében és megalkuvás nélküli képviselésében azonban soha”. Tóth ezért láthatja Szalatnaiban „a (cseh)szlovákiai magyar irodalom első fél évszázadának Fábry mellett másik legfontosabb alakját, életművében pedig – ugyancsak a Fábryé mellett – legnagyobb formátumú életművét” (*Magyar magatartás és irodalom Csehszlovákiában*).

God Save the King

A második irodalmi félszázad emlékezetes eseménye volt az *Egyszemű éjszaka* antológia 1970-es megjelenése. Ezt és a rá következőket Tóth egyszerre idézi elemzőként és résztvevő emlékezőként. A kötet költőit már a könyv megjelenése előtt élesen támadták (elmarasztalták, denunciálták) nem annyira politikai okokból, mint inkább az „addig teljesen szokatlannak számító hang- és paradigmaváltásról való olvasói-kritikusi idegenkedéssel” (Magyarországon azonban pártutasításra azonnal zárolták, állítólagos pozsonyi magyar sugallatra). A csehszlovákiai magyar irodalmi-művelődési élet eközben a szellemi diktatúra és az újraéledt szlovák nacionalizmus ellenére „egyre inkább felzárkózik a szigorú(bb) értékrendekhez, mind szervezettebben tagozódva be az összmagyar, illetve közép-európai kultúrába”. Szerzőnk (akinek bevallottan sohasem voltak műfordítói ambíciói) ezeknek az évtizedeknek a mindennapjaira úgy tekint vissza, hogy ha Kosztolányi „okkal-joggal nevezte a műfordítást *gúzsba kötve táncolásnak*, akkor ez is az volt a javából. Az erős kötöttségek mellett, a tiltások és szabályozások kijátszásával, szinte pengeélen egyensúlyozva kellett azoknak az alkotóknak dolgozniuk, akik legalább részben meg kívánták őrizni szellemi autonómiájukat, s alkatuk, morális tartásuk nem engedte őket kiszolgáltatni a regnáló hatalmat”.

Az akkori legújabbak egyéni és nemzedéki identitásának, szellemi önállóságának kulcskérdése azonban megint csak az volt, hogy magukat és törekvéseiket nem a periféria, hanem „az egy és oszthatatlan (össz)magyar irodalom” részeként szemlélték, megteremtve úgymond „az *egyetlen* klasszikus előd”, Tsúszó Sándor képzeletbeli alakját. Az „Egyszeműeket” 1972-ben követte a *Fekete szél* prózaantológiája (Grendel Lajos még kimaradt belőle), 1983-ban pedig a másféle hagyományokat kereső, alternatív szlovákiai magyar kultúrát szervezni akaró Iródia-csoport. Sorsa betiltás és kényszerű névváltoztatás lett, miközben a vádaskodások, feljelentések tovább örökltek az írók idegrendszerét; többen nem kaphatták meg a Madách-díjat, műveiket késleltették, megjelenésüket cenzúrázva-kozmetikázva engedélyezték, vagy törölték a kiadói tervből. Egzisztenciájukban

fenyegették, állásvesztéssel sújtották őket, a színvonalas szövegelemző kritika elnémult, és a nem simulók között nem akadt, „akit ne tartott volna megfigyelés alatt a titkosrendőrség, aki ne »élvezhette« volna legalább egyszer, de voltak, akik rendszeresen, váratlan »baráti beszélgetésre« invitáló vendégszeretetét.” A kelet-közép-európai rendszerváltozásokkal ez a korszak zárult le. Azóta felnőttek az első új „tisza” nemzedékek, az eltelt évek azonban újabb torzulásokat, „új bűnököt, új kiábrándulásokat hoztak, amelyek valahol a felszín alatt bizonyosan már új szembenállásokat is érlelnek, új – értelmiségi – feladatokkal” (*Gúzsba kötve*).

Grendel, az iródiások egykori patrónusa, a legújabb magyar irodalom egyedülálló alakja „nemzedéktársam és a barátom volt, s mert a világot sokban megegyező módon láttuk, utunk is egymás mellett kanyargott – haláláig: ötven éven át”. Tóth, az emlékező pályatárs azonban az általa jogos kritikával illetett Grendel-filológiának várhatóan nem kis öröme azokat az irodalomtörténeti mozzanatok, kapcsolat- és recepciótörténeti tényeket is elősorolja, amelyeket maga gyűjtött össze az író életéről és művének utóéletéről. Különleges meglepetés Grendelnek a Svéd Királyi Akadémián előadandó fiktív, tréfás-ironikus ünnepi beszéde, amely egy szlovák irodalmi lap körkérdésére 1996-ban született úgymond arra az esetre, ha játékban részt vevő íróknak Stockholmba kéne látogatniuk, hogy az irodalmi Nobel-díjat a királyi testülettől ünnepélyes külsőségek között átvegyék. Az eredetileg szlovák nyelven született szöveget Tóth saját fordításában közli, összegzőként megállapítva, Grendel mellett nincs szlovákiai magyar író, „aki mind műveivel és azok visszhangjával, mind pedig egész tevékenységével egyszerre két nemzeti irodalomnak is oly mértékben és egyidejűleg alkotóeleme, alakító szereplője tudott lenni, mint ő a magyarnak és a szlováknak”. Az emlékező filológiai esszé mai – időszerű – tanulsága az is, hogy nem Grendel, az azóta oly sok nyelven olvasható elbeszélő, kritikus, esszéista, irodalomtörténet-író, heves vitázó szította egykor az ellentéteket, nem ő volt megosztó, sokkal inkább ő az, aki „mai megosztottságunkban” kínált s kínál halála után is meggondolkodtató perspektívá(ka)t, alternatívá(ka)t” (*Az ismeretlen Grendel*).

Volt, nincs – milyen lesz?

A távlatot kutató alternatíváknak az a kezdettől zajló küzdelme, melyet épp Grendel nevezett az „izoláció és egyetemességigény konfrontációjának”, a nyolcvanas évek végére a kommunista kultúrpolitika felmérhetetlen kártétele után az egyetemesség- és minőségigény győzelmével zárult. 1989 után azonban amellet, hogy régi felfogások, lappangó vágyak, fojtott indulatok törtek felszínre, „a szabadság dzsungelébe” való megérkezés újabb repedésekhez vezetett. Ami következett, már nem az őshonos „dilettáns partikularizmus” és az emigráns „európai

minőség” húszas évek eleji, s nem is egyetemes és provinciális hatvanas-hetvenes évekbeli konfliktusainak felújulása volt, hanem hagyomány és modernség (poszt- és egyéb százféle modern) világméretű, ezért egyetemesnek vélt engesztelhetetlen szembenállása. A „csoport- és ideológiai érdekek szerinti (teljes) szétesés”, meghasonlottság, a mára majdhogynem végzetesnek látszó szétagoltság láttán Tóth, aki akként volt részese e hagyomány- és értékszemléleti felfordulásnak, hogy mai is igyekszik tőle távol maradni, a 21. század legfojtogatóbb félelmének az önazonosság megingását, elvesztését tartja. Könyve egyik legfontosabb, változatlanul tárgyyszerű, mégis legkritikusabb hangú írásában úgy véli, az integráció óhaja, a kritika tárgyilagossága megmarad ábrándnak, s igazat ad Tözsér Árpád húsz évvel korábbi véleményének, mely szerint a határok már nem a „határon túli” és a magyarországi irodalom, hanem „az egyes irodalmi iskolák és szekértáborok között húzódnak”. A kilencvenes évek radikális fordulatát ugyanis az a fiatal, olvasott és képzett, elméleti érdeklődésű nemzedék hozta, amely „rátérve a maga (külön) útjaira, (szinte) teljesen szembefordult a korábbiakkal, sokáig egyértelműen – s elvből – tagadva a (cseh)szlovákiai (kisebbségi) magyar irodalom létét”.

Mi az oka ennek a látványos elkülönülésnek – túl az új, „erőteljesen és nem ritkán erőszakosan fellépő, s hellyel-közzel hatalmi aspirációkkal is bíró nemzedék (természetes) térkövetelésén és térfoglalásán, saját(os) tapasztalatain és érzékenységén alapuló világlátásának és értékrendjének az érvényesítésén”? Tóth szerint az, hogy míg a (cseh)szlovákiai magyarságot mindaddig történelmi, politikai és élményközösségként fogták fel, irodalmi hagyományainak részben minden korábit átíró, „esztétikai ideológiát” követő értelmezése, részben eltörlése, megtagadása az új felfogás hirdetőit „juttatta döntő – már-már döntőbírói? újkáderesi? – szerepekbe, akik – sokáig úgy tűnt – egyedül hivatottak meghatározni, mi az értékes és mi nem, ki az író és ki legjobb esetben is csupán avított helyi hagyomány, rosszabb esetben értéktelen, kisémmizendő selejt”. Csakúgy, mint a magyarországi, a szlovákiai magyar irodalom is „csoportideológiák és -érdekek mentén szerveződik”, s aki kívül áll, vagy „alkatilag idegen tőle, hogy menedzselje magát vagy valamilyen show-műsort szervezzen könyve köré – elveszett ember”. Érdeemes e folyamatokat együtt szemlélni az erdélyi, vajdasági magyar irodalmi élet jelenségeivel.

Tóth a „hagyománytöréssel” kialakuló újabb (formálódó) önazonosságot „(esetleg stabil- vagy konstansidentitás-nélküliséget” az asszimilációval, az elvándorlással és főként a szlovákiai magyar kulturális tudat meggyengülésével hozza kapcsolatba, mert a felvidéki magyar kisebbség egykori közösségi nemzettudata is „változóban, lehet, megszűnőben is van”. A legfiatalabbak írói identitásának már nem meghatározója sem a kisebbségi lét, sem a „határon túliság”. Nem a múltak múlásán búsongó sajnálkozó sirám kimondani azt sem, hogy nincsenek már irodalmi műhelyek akkor sem, ha néhány újabb csoportosulás keresi a mű-

helyé szerveződés lehetőségét, saját identitását, mint ahogy azt sem: már nem beszélhetünk hagyományos értelemben vett szlovákiai magyar irodalomról akkor sem, ha a magyar irodalomnak várhatóan megmaradnak „bizonyos felvidéki (szlovákiai) magyar (intézményes) fórumai (esetleg – egymással párhuzamosan, sőt egymás ellenében is! – ugyanolyan jellegűből több is”. Az is tény, hogy az írói műhelyek nem korlátozzák működésüket Szlovákiára, s ha másként nem, 1918 után a „két” irodalom így kerülhet ismét közelebb egymáshoz (*Hagyományfolytonosság – hagyománytörés – identitás*). Ezért is összetett, ellentmondásos jelenség Trianonnak a szlovákiai magyar irodalomban való tükröződése, holott pusztán léte igazolja a tényt és következményeit, különösen születése idején és első korszakában. Újabb történetében szerzőnk mégsem lel rá ilyen vonulatra, művekre is alig. A meglepőnek látszó jelenség fő oka, hogy Trianon – második világháború utáni kvázi ismétlődésével, a jogfosztás éveiben és a kommunizmus évtizedeiben – sem a családi, sem a közösségi emlékezetnek nyíltan nem lehetett része. Az írók azonban különös módon a rendszerváltás után is csak helyel-közzel, lassan és bizonytalanul fedezték fel a maguk számára, aminek Tóth szerint az ugyancsak bizonytalan identitástudat mellett oka lehet az időnek az a távolsága is, amely a szlovákiai magyar írók elválasztja a történelemnek ennek az elődeivel együtt őt is „létre kényszerítő” eseményétől (*Száz év a „világfelfordulás” után*).

Az idő esőverése

A digitális kor régi nemzedékei lassanként távoznak. Fogyatközö nevelteikkel ők azok, akik (nem hallomásból, hanem tapasztalatból) még mindig úgy tudják, olvasni, vagyis a könyvből más világokat látni és magunkat megismerni az élet legnagyobb – legélvezetesebb, leghasznosabb – dolgai közé tartozik. Akiknek a betű szeretete családi örökségük volt, a tudás biztos latorja a felemelkedéshez, és akik elhiszik Babitsnak, hogy „Az olvasás is gondolkodás, s az írás is beszéd”. Pedig már rég minden ellenük szól, az olvasást népszerűsítő, róla egyáltalán szót ejtő fórumok hiánya éppúgy, mint a minden szellemit lenéző „nemzeti” „közszellem”. Ha fölmerül egyáltalán, az olvasást ostoba haszontalanságnak minősíti a funkcionális analfabéták világtársadalma, holott a szabadság állítólag azon képességünk, hogy valamit értsünk magunkból és a világból. A nemzet örökségével nevelni képes, megbecsülendő, „alkalmazandó” irodalom és művészet mindeközben hiába vár nagy mecénására. Igaz, nincs sok haszna az irodalomnak, ha nem is akarunk semmit megtudni múltunkról, magunkról, még kevésbé másokról. Fölösleges az irodalom- és történetírás, ha ami megtörtént, kitöröljük, átírjuk, vagy nem is hallunk róla, mert primitív, tudatlan hatalmak nevezik ki magukat „hagyománnyá és identitássá”.

Európa keleti felén nemzedékek élete múlt el műveletlen, gonosz, infantilis diktatúrák kíméletlen karámjai között, a maig ható következmények nemigen múltak, „a közértelmesség kapillárisainak” (Vekerdi László) bővítése, tisztán tartása helyett a tömeges közbutaság bástyái épülnek. Pedig nemcsak Babbitstól tudjuk, hogy a kultúra maga a nemzet. A nemzeti nemcsak az adóhivatal, az ebrendészet és a kézimunkaegylet („cakkozás, lyukhímzés”) díszítő jelzője. Szerencsére ott vannak a könyvek. „Ottfelejthetjük őket polcon vagy láda alján – mondja José Saramago –, hagyhatjuk por vagy moly martalékául, átengedhetjük pincék sötétjének, megtehetjük, hogy hosszú évekig feljűk se nézűnk, nem nyűlűnk hozzájűk, meg se kottyán nekik, várnak nyugodtan magukba csukódva, nehogy a bennűk őrzött tartalomból bármi elveszen, várják azt a pillanatot, amely egy szép napon mindig eljűn...”

De miért olvassuk Tűth Lászlót? Végűl is kinek készűl a könyv és az irodalom? A költű ő úgy véli, „alapvetűen senkinek. A vers – miként a regény vagy a novella is – nem levél vagy felhívás, hogy címzettje legyen. A regény, a novella, a vers úgy része, úgy lesz része a világnak – sűt, pontosabban: a természetnek –, ahogy a madár, a fűszál, az alkonyati égbolt s az égbe nyűlű sziklaszirt mindig egyszeri s bennűnk mindig – újra és újra – megképzűdű harműniája... A vers, a könyv *van*, csak úgy, magának. Ahogy minden s mindenki. Azután egyszer csak rábukkanunk valamelyikre, keresve vagy celtalanul, s ha elég mlyen érint meg bennűnk, ha felszikrázik közben kűrűlűttűnk a levegű, tűbbé már nem válűnk meg tűle, bennűnk marad... Beépűl az életűnkbe, s attűl kezdve ő – mi vagyűnk”. Az irodalomtűrtűnész Tűth Lászlű pedig okkal véli úgy, hogy ma „mindenűtt újra virágzik a dogma, a demagűgia, s a szemlleti sematizmusok ismèt burjanzanak, amerre csak nézek. S mára rendszerváltozás után szűletettek kűrűben is. Egymás megértése helyett egymás tagadására és kizárására összpontosítottűnk.”

Végűl is mit nyer Tűth Lászlű írásaival mai gondolkodásűnk? A filolűgia új adatain tűl egy tárgyilagossáგával (ma már, vagy épp megint) szokatlan, ám a kritikus figyelmet ezért is felkeltű szinoptikus szemllet megismerését. Annak megértését, hogy a „hagyománytűrés”, a szakítás, sokféle tűrekvés nem a vég kezdete a felvideki magyar irodalomban sem. Akkor is a zűrzavaros jelen (űj nemzedékek kűzdelmeivel terhes) állapota, ha szerzűnk egyáltalán nem minden aggodalom nélkül szemlleti a folyamatokat. Fenntartásaiknak, teta, olykor lemondű ellenszenvének érthetű oka, hogy veszlyeztetve látja nemzeti kűzűsségét, benne a saját írűi létét meghatározű értékek eljűvendű sorsát. Amellett, hogy nem kedveli, amit pusztítűnak gondol, ami bizonytalanul szűttartű, kétkedve szemlleti az érték- és őnazonosság-zavarok kűlűnűs jelenségeit.

A kivezetű út az őnfeledten divatozű identitáskeresgélés korában is a magabiztos őnazonosság. De mi a teendű, ha egész társadalmak (népesség, lakosság) széles tűmegeit nem érdeklű saját műltja, identitása, ha egy nép, egy nemzet nem

ismeri, nem becsüli saját kultúráját? Ha nem képes vele azonosulni, „nem lelé Honját a hazában”, ha értetlen közönnyel bolyong benne, miközben azt hiszi, ott-hon van? Az állandó szétszóródás (folyamatos ön-szétszórás), fogycatkozás, magyar közösségek küszöbön álló békés vagy háborús eltüntetése idején tud-e segíteni, egyáltalán mi az az unos-untig emlegetett hagyomány? A fölényeskedő, magabiztosnak mutatkozó maradék fennkölt fényűzése? Vagy az, hogy ha másban nem, „reményt találunk az idő múlásában, mint a szaporázó esőverésben”? (Darvasi László) „Minden egész eltörött? – töprengett kétkedőn Tóth László még a múlt században. – Nosza, jött Weöres Sándor, és nem hagyta veszendőbe menni a részeit! Hulltukban kapkodta el vagy épp a földről szedegette föl minden egész szertefröcsögő, kisebb-nagyobb darabkát. Aztán újból összerakta azokat. Hiánytalanul, egyet sem elvéve, egyről sem megfeledkezve. Minden színt, minden hangot. Minden illatot, minden mozdulatot, minden álmot... Minden egész minden valóságosan létező és minden nem létező parányát.” Száz évvel a szétszakadás után, amikor már összeforni látszott, a tört részek maradéka tovább zilálódik.

Szabó Krisztián: Menny és Pokol, Akril vásznon, 140x100, 2012

Eltérő párhuzamok – 2. rész

III.

Veres Péter miközben elmélyült a különféle irodalmakban, kamaszgyerekként kemény, embert próbáló fizikai munkát végzett. Keresetét hazaadta a szüleinek, de mindig jutott belőle neki is pár fillér könyvre, újságra. Bár túlzás, hogy mindig, mert jöttek olyan szűk esztendők, amikor éhezett az egész család. Hiszen cselédek voltak, s a vidékükre, ha besompolygott az aszály, vagy bárminemű természeti csapás lepte meg őket, ki más látta volna a mérhetetlen kárát, mint ők, a nincstelenek. (Az sem kizárt, hogy e furcsa kifejezés ő általa gyökerezett meg a köznyelvben. De ez csak gyanú.) Egy ízben az is megtörtént, hogy hóolvadás után hetes esők átáztatták a házuk falát, s egy része bedől, épphogy csak maga alá nem temette a házban alvókat.

Bármennyire is ragaszkodott Veres Péter a paraszti mivoltához, mégsem volt teljesen paraszt. Ifjúvá izmosodva elszegődött a vasúthoz pályamunkásnak. Ott többen is felfigyeltek talpraesett magatartására, választékos beszédére, munkához való hozzáállására, s annak is híre ment, hogy könyveket olvas. A pályaőr felvetette mérnöknek, akár szakképzett vasutast is faragtatathatnának belőle, ám neki semmi kedve sem volt a vasutassághoz. Nagyobb terveket szövögetett magában. Hol a vasúti pályán, hol valamelyik debreceni építkezéseken dolgozott, melyeken a Kárpát-medence minden nációjából való, erre-arra vándorló munkásemberek váltogatták egymást. Szinte élvezte a heterogén társaságok tagjainak az egymástól eltérő beszédét, nyelvét és mentalitását.

Büszke volt rá, hogy képes eltartani magát, sőt néha jobban keres, mint a mostohaapja. Az olvasással nem hagyott fel, s időnként már írogatott is. Hétvégeken eljárt az Egyletbe, ahol tánctanfolyamon is részt vett, s akár a többi ifjonc, egyre sűrűbben kereste a lányokkal való ismerkedést. *„Együtt jártunk vasárnap délutánonként a libamezőre labdázni, ami tulajdonképpen csak ürügy volt a lányokkal való játszadozásra, fogdolódzásra és csókolózásra.”* Itt került össze „Nádasi Julcsával”, aki egész életén át a hűséges párja lett. Csupán futólag érinti, hogy közben megérett a katonai sorozásra. A háborúból már közel három év telt el, de mintha mi sem történt volna a világban, hallgat róla. Azt sem taglalja, csak néhány szóval közli,

nem várokozott a behívójára, önként jelentkezett katonának. Az is rejtély maradt, miért, ha egyszer – mint említi – pacifista volt. Debrecenben, ahol emberségesen bántak vele, a kosztja is jó volt, rádiósnak képezték ki. Hanem amikor az olasz frontra vitték ki, ott megtapasztalhatta, milyen belülről a pokol. Keserves egy évet szenvedett át Piavénál, miközben akár a legyek, hullottak körülötte az emberek. Odakerülve mindjárt tapasztalhatta, mennyire rosszul felszerelt a császári-királyi hadsereg, milyen bárdolatlanok a tisztjei és szervezetlen a hadvezetés.

Könyvek, beszámolók százezer íródtak, filmek tucatjait forgatták a Nagy Háborúról, tehát fölösleges és idejét múlt lenne Veres Péter munkáját aprólékosan elemezni. Már csak azért is, mert mint lezárt tények sorozatát tárja elénk. Mind a világháborúkon – holott mindkettőnek a szenvedő alanya volt –, mind a három forradalmon, melyeknek nem pusztán külső szemlélője volt, majd hogyan át-siklik. Valószínűleg azért, mert jól tudta, milyen törvényszerűségek indukálták a kirobbanásukat, miért zajlottak le úgy, ahogy megtörténtek, és miért olyan katasztrofális eredményekkel, amilyenekkel végződtek. Tudta, ha a barbárságot szabadjára engedik, s a fékevesztett brutális gépezetek, ha lendületbe jönnek, nincs erő, ami a tragédiák millióit megállíthatná. Mindig azt próbálta kilesni, mikor villan fel egy-egy pillanat, amelyik percnyi lehetőséget kínál népe létének csekélynyi jobbra fordulására. Ilyen alkalomnak kínálkozott az 1918-as összeomlást követő földosztás vagy esetleg a kitermelt javak újraelosztásának a lehetősége (reménye), amire a pórnép sok évszázada várt. Mi sem természetesebb, mint az, hogy egy aránylag szűk közösség, mint értelmes, régi hangadót és tapasztalt frontharcost, beválassza őt a földosztó bizottságba. Mint tudjuk, sem az akkori, sem a későbbi körülmények nem voltak alkalmasak arra, hogy a szegényparasztságot a tulajdonát és uralmát foggal-körömmel védő legfelsőbb réteg a sajátjából földhöz juttassa. Sőt bűnné nyilvánították magát a szándékot is. Ám Veres Péter annál nagyobb „vétekre” is szert tett, mint az uradalmak felparcellázásának az óhaja. Megválasztották őt Balmazújváros községi munkástanácsa és direktóriumának jegyzőkönyvvezetőjének. Nem sokáig láthatta el e „tiszttségét”, mert a román hadsereg már tizenkilenc április második felében elfoglalta a Tiszántúlt. Az ottani települések minden számukra gyanús személyét letartóztatták, és válogatás nélkül (nőket, gyerekeket is) elhurcolták Romániába. Úgy bántak velük, mint a hadifoglyokkal. A nőket, gyerekeket, mivel csak teher volt nekik, hazaengedték. A férfiak többségét előbb megbotozták, aztán az ország belsejében létesített lágerekbe vitték. Veres a botozást megúsza, sőt a pofozást is, amire eleve felkészült, mivel korábban megtapasztalta már, hogy mennyire fáj, ha váratlanul éri az embert. A brassói várban őrizték őket. Ám pár hét elteltével lehetővé tették számukra, hogy üzemekbe, magángazdaságokba bérért munkára jelentkezzenek. Mondani sem kell, hogy a legtöbb esetben ez a fajta önkéntes munkavállalás pusztán átverés volt. Már ami a bérezést illeti. A munkaadók, ritka kivétellel, szélhámos, korrupt,

csaló gazemberek voltak, akik elképzelhetetlen rossz kosztion tartották és rabszolga-ként dolgoztatták a nekik kiszolgáltatót foglyokat. Ismerve a huszadik század hasonló helyzetbe került millióit, mondhatjuk, ebben sincs semmi különös. Meg abban sem, hogy hányan próbáltak sikertelenül hazaszökni, akár csak Veres Péter, két alkalommal is. Őt mint író és élvonalbeli (hivatásos) politikust tartja számon a művelődéstörténet, de arról, hogy jobban értett a mezőgazdasághoz, kiváltképpen az állattenyésztéshez, mint némelyik korabeli szakember, mélyen hallgatnak. Éppen akkor mellőzték legjobban, amikor a második világháború után égető szükség lett volna az effajta (szak) tudására. Erre majd később térek ki. Minden munkában, még a katonaságnál és a fogsága idején is, a pusztításon kívül a rendtelenség tudta őt legjobban felháborítani.

Én, aki faluszélen nőttem fel, szántóföldek, vizes, nádas-laposok, legelők között, sokszor lehettem tanúja az ágrólszakadt csilizközi pásztorok, *szógalegények* magukon segítő ötletességének, mégis, vagy tán éppen ezért, ámulattal olvastam Veres Péter kreativitásainak e téren való megnyilvánulásait. Könyvének azon fejezetei ragadták meg a figyelmemet, melyekben leírja, hogy Olaszországban golyózáporok közepette, mindenféle, dögletes mocsoktól szennyezett folyó, bomlásnak indult hullákkal teli holtágak mellett miként volt képes maga vájta gödörsorokon, illetve földrétegeken keresztül többszörösen átszivárogtatni, azaz megszűrni a talajvizet, s összegyűjteni az esőt úgy, hogy mindkettő ihatóvá váljék. Ily módon akadályozta meg, hogy ragályként terjedő fertőzések törjenek ki közöttük. Romániai sanyargatása idején pedig elmagyarázta a jellemtelen görög földbérőnek – aki a kialakított bérük kifizetését megtagadta, s a szinte ehetetlen kosztjukat is elspórolta tőlük –, hogy miként lehetne a sertésállományát megkímélni a szakadatlan pusztulástól. Meg a bukaresti utcákon ingyen napszámosoknak összeszedett csavargókat, legalább rendes élelmezésük fejében, tisztességes munkára bírni. Csak előbb – javaslatot tett – miként lehetne, kellene megtanítani őket a szerszámok helyes használatára, hogy ne értelmetlenül hadonásszanak velük. Ezeket korántsem jóindulatból tette, hanem az együgyű emberek iránti szánalomból és könyörületből a mocsokba fulladó malacok és süldők iránt. Nap mint nap szinte fizikai fájdalmat érzett, amikor látnia kellett, hogy a kapzsi gazda ostobasága és a bamba, toprongyos, éhes népség hozzá nem értése miatt naponta tucatszám hullik el az élelmezési célra szaporított, nevelt jószág, megy tönkre az érett gabona. Munkára fordítandó idejük nagy részét lekötötte a dögök eltakarítása. Hiába próbálta megértetni a sunyi domnu Spiruval, hogy a fukarságával összegyűjtött pénze százszorosan megtérülne, ha megszívelné a tanácsait. A helyett, hogy cseppet is változtatott volna a meglévő áldatlan körülményeken, arra biztatta „tanácsadóját”, hogy szabadulása után ne menjen haza Magyarországra, hanem maradjon nála számadónak vagy akár intézőnek. Vitesse ki a feleségét is

Romániába, és ő megígéri, hogy nála majd jómódban fognak élni. Pár nap múlva a barátjával megszöktek domnu Spirutól, és visszakéredzkedtek a fogolytáborba.

Itt jegyezném meg, hogy Piavénál elég tűrhetően megtanult olaszul, Brassóban pedig újságok segítségével románul olyannyira, hogy ha sorstársainak szükségük volt rá, ő lett a tolmácsuk. A román nyelv azért ment neki könnyebben, mert a debreceni építkezéseken gyakran dolgozott együtt román munkásokkal, akiktől sok alapfogalmat elsajátított.

Nagy Lajos, mint említettem, nem akart ügyvédként dolgozni, inkább aránylag jól jövedelmező tanítást, egyetemi vizsgákra való felkészítést vállalt, melyek mellett jutott ideje írásra. Napjai legnagyobb részét, mint a legtöbb fővárosi író, kávéházakban töltötte, általában magányosan. Nem volt társasági ember, olvasni szeretett, ugyanazokat az írókat becsülte nagyra, akiket Veres Péter, holott nem is ismerték még egymást, s mint említettem, a korkülönbség is nagy volt közöttük. Az írók közül mindketten Zolát, Gorkijt tekintették csúcsnak, meg persze Thomas Mannt, akárcsak a magyar kortársaiknak a többsége abban az időben. Mégsem vált egyikük sem Gorkij- vagy Zola-epigonná. Egyszer, amikor Nagy Lajos éppen kereset nélkül maradt, egyik barátja felvetette neki, hogy egy gazdag vidéki „földbirtokos család sarját, Jankovich-Bésán Endrét kellene felkészíteni első jogi vizsgájára”. Ha meg tudnának egyezni, egy ideig biztos és kényelmes állása lenne, mert valószínűleg nem egy vizsgára való felkészítés van kilátásban. Így is történt. Ez adott alkalmat Nagy Lajosnak, hogy belülről ismerje meg a huszadik század úri, azaz dzsentri világának az életét. Mennyire más, realisabb képet rajzolt róla ő, mint az előtte élt írónemzedék tagja, a magyar anekdota-irodalom atyjának tekintett Mikszáth Kálmán!

A Jankovich-Bésán család a később önálló állammá vált Szlovénia területén lévő Terezovác Szuhójében fekvő birtokán álló kastélyukban lakott. A fiatalember, aki vel már Pesten találkozott, egyedül fogadta leendő tanárát. Alaposan szemügyre vette őt és ő is a majdani tanítványt. Magában megállapította, hogy Endre úr nála magasabb, „erőstestű, melles és vállas, igen szépfejű fiatalember. Kicsit hallgatott, majd belekezdett mondanivalójába:

– *Ma egyedül ebédel, mert mi vendégségbe megyünk Cabunára, a nagybátyámhoz. Magát nem jelentettük be, mert még nem volt itt. Késő délután jövünk haza, majd akkor mutatom be a szüleimnek. Addig szórakozzon egyedül, sétálhat a parkban, olvashat.*

Elhallgatott, szívta a cigarettáját, fújta a füstöt, tűnődött, majd mégis megindult köztünk a beszélgetés.

– *Hogyan utazott?*

– *Köszönöm jól.*

– *Nem álmos?*

– *Választ aludtam a vonatban. Éppen reggel tájban és úgy elaludtam, hogy majdnem tovább utaztam.*

– Akkor visszautazott volna.

– Aligha tudtam volna – és nevettem.

Úgy emlékszem, hogy ez már bevezetés volt ahhoz, hogy előleget kérjek.

– Miért? Nincs pénze?

– Nincs. Annyi pénzzel indultam, amennyi a jegyre kellett.

Fanyarul mosolygott:

– Nem értem. Illetve azt értem, hogy nincs pénze, ilyesmi velem is megeshetik. De hát csak van valami magánál, ami ilyen esetben kisegíti?

– Óra, gyűrű, efféle?

– Óráam nincs, gyűrűm nincs.

Fejét csóválta:

– Furcsa emberek maguk. Pelikán doktornak sem volt semmije.

Csak nézett, mosolygott, mintha tőprengett is volna valamin, aztán hirtelen megkérdezte:

– Hogy áll a nőekkel?

– Köszönöm kérdését, rosszul.

– Kevés a pénze, mi?

Bólintottam:

– Kevés.

– No és mit gondol itt mit fog csinálni?

– Még nem tudom.

– Ezt csak azért, hogy általában, ha az ember vendégségben van valahol és ott házikisasszonyok vannak, azokat nem illik meg...ni. Nálunk nincsenek. De a cselédekhez sem illik leereszkedni, mert abból mindenféle komédia keletkezhet. Sajnos muszáj tisztességesen viselkedni.

Gúnyos mosollyal nézett rám, bele a szemembe. Álltam a tekintetét és hirtelen fordítottam egyet a helyzeten:

– És hogyan áll maga a nőekkel?

Kissé meglepődött a kérdésen, még a szemöldöke is felugrott, de nyomban felelt:

– Köszönöm rosszul.

– Ezt meg én nem értem. Magának van pénze.

– Hát igen.

Kicsit tűnődött, majd hirtelen felállt:

– No, de erről majd máskor.

Kezet fogott velem, jól megszorította a kezemet, illetve csak akarta megszorítani, mert felkészülve a védekezésre, én is szorítottam az övét. Jól megnézett újra tetőtől-talpig:

– Nem látszik valami gyenge legénynek.

Megtapogatta a jobb felső karom izmait:

– Mit csinált? Tornázott vagy birkózott?

– Tornáztam, birkóztam, súlyt emeltem.

– Ez éppen jó, künn a folyosó végében van egy füles vasgolyó, harmincöt kiló majd megpróbáljuk... Vizontlátásra!”

Délután kiment a parkba sétálni, ahol jó alakú lányok dolgoztak. Ahogy mozogtak, tetszett neki a »formás faruk, a szoknya alól ki-ki villanó lábikrájuk«. Épp szembe jött vele a kasznár, aki köszönés után, a maga módján figyelmeztette:

– Áh, ezekre ránézni sem érdemes, mindegyiknek van már szeretője és még megbicskálnák a tanár urat.

Egy szót sem szóltam. Hamarosan felajánlotta, hogy ő majd »ókor-ókor« bevezényel a tanyáról egy-egy »gyenge csibét«. Alig győztem tiltakozni ellene:

– Ó, köszönöm, de nem óhajtom. Nő, látatlanba! Még hozzá gyenge csibe. És csak úgy bevezényelve.

– Hát ahogyan gondolja a tanár úr.

Addig-addig beszélt ezután, hogy eljárt a szája. Elmondta az uráról, hogy rendtartó, szigorú ember. Időnként berendeli a gazdatisztjeit a tanyáról, azoknak a kitűzött időre pontosan meg kell jelenniük, jaj annak, aki elkésik! Vizont nekik, a gazdatiszteknek, különösen ha vendégek vannak a kastélyban, várniuk kell, esetleg órákon át. Az úr az irodában fogadja őket, kezet sem fog velük és állniok kell egész kihallgatásuk alatt. Egyszer az egyik gazdatiszt nem hozott be bizonyos iratokat, melyek szükségesek voltak a jelentéséhez. Úgy leszidta az úr, mint egy kuttyát. »Pedig hát a gazdatiszt is úr, diplomás ember!« És ráparancsolt, hogy menjen vissza a tanyára és hozza el az iratokat. Pedig tél volt, esti idő, tehát sötét, lehetett már hét óra. A gazdatisztnak a nyolc kilométer távolságra haza kellett kocsiznia, onnan megint vissza a kastélyba jönnie. Akkor már tizenegy felé járt az idő, az úr kiüzent neki az inassal, hogy menjen haza. Hát ilyen szigorú a nagyságos úr.” Tehát nem méltóságos, ami a bárókat, grófokat megillette.

A család késő délután érkezett vissza. Endre úr bemutatta leendő tanárát a szüleinek, akik kedvesen fogadták. Az apa, Jankovich-Bésán Elemér kezet fogott vele, hellyel kínálta, s aztán elbeszélgettek. Vacsora után a család szétszéledt, az új tanár idősebb Bésánnal az emeletre vezető lépcsőhöz tartott, közben Elemér úr benézett az inasok szobájába, és hirtelen felordított: „Takarodsz ki te kutya!” Odabent egy öreg parasztember zsámolyon ülve pipázott, lassan cihelődni kezdett, hogy kifelé induljon. Elemér úr a vendéghez fordulva, a kirohanásához higgadtan hozzáfűzte: „Ide beül a disznó!” Nagy Lajos, mint írja, később tudta meg, hogy az öreg az éjjeli őr volt, akinek a sötétség beálltától reggelig a kastély körül kellett járkálnia és tilos volt bárhová beülnie. Hát így működött a nagy szigorúság az uradalomban. Nagy Lajos nem ijedt meg sem a nagyságos úr következetes szigorúságától, sem a tanulni nehezen akaró „tanítványa” duhaj viselkedésétől, akinek a kihívására, ha kellett, bátran visszavágott. Szlovéniában jól megfizették a semmittevését, s miután visszatért Pestre, a léha Endre úr (mindig keresztnevén emlegette őt, sosem felejtve el, hozzátenni az urat) maga mellé egy másik hasonszorú tanítványt ajánlott neki, aki bár gróf volt, de szűkmarkú. Az még annyi fáradságot sem vett,

hogy meghallgasson legalább egy leckeórát. Minek? Nyílt titok volt, hogy ezek az urak az egyetemen zárt vizsgákat fognak tenni, melyek eleve kizárt dolog, hogy ne sikerüljenek. Egyébként több idegen nyelven is kitűnően beszéltek, melyeket már gyerekkorukban megtanítottak nekik. A jogi „végzettségre” csupán a doktori titulus megszerzése végett tartottak igényt. Tán mondani sem kell, hogy ez még a „boldog béke” ideje alatt történt, de nem ment ez másként a Monarchia szétrobbantása után sem. Nem véletlen, hogy a gondolkodni képes középosztály igen nagy hányadának a mentalitása megingott. Pláne azoké, akiknek az alsó rétegekből sikerült kikapaszzkodniuk, de mint rengeteg példa bizonyítja, feljebb jutniuk már nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem. A többezer holdas földbirtokosokat pedig, ha még nemesek sem voltak, az arisztokraták nézték le. Sőt, a még frissen bárói rangra emelteknek is a felsőbb köröktől el kellett tűrniük némi mellőzést. Azok a nemesek viszont, akik pusztán földvagyonra tettek szert, de tetemes tőkére, „méltóságos” rangra nem (hiába is akartak volna), többek között Jankovich-Bésánék, arra törekedtek, hogy fiaik legalább polgári titulust szerezzenek – pénzért. Erre szolgált a jogászdoktori cím, amire esetenként az elszegényedett gróf-fiak is ráfanyalodtak. Nagy Lajos cseppnyi ellenszenvet sem érzett irántuk. Endréről úgy ír, mint barátjáról, Elemér urat pedig talán még tisztelte is. Azzal, amit elmond a szolgálatában levők iránti durva megnyilvánulásairól, nem róla rántja le a leplet, hanem az elkorhadt koruk tarthatatlan állapotairól.

Azt már tudjuk, Veres Péter maga siettette, hogy mielőbb bújtassák mündérba. Nagy Lajos viszont mindent elkövetett, hogy ne kelljen szolgálnia a K. und K. hadseregben. Holott, ha nem sikerül kiszuperálnia magát mint egyetemet végzett fiatalember – már az érettségizetteknek is kijárt –, tartalékos tiszti rangot kap. A bevonulást ugyan nem kerülhette el, de szívproblémákra hivatkozva több orvosi felülvizsgálaton kellett átesnie, míg végül komoly betegséget diagnosztizáltak nála, amit nem vett komolyan. Magában még mulatott is rajta. Később azonban beigazolódott, hogy a katonáorvosok nem tévedtek. Egyébként is hipochonder volt, ezért két betegség gyötörte egész életén át. Illetve egy harmadik is, amit szorongásos neurózisként említ. Ettől a nyavalyától szenvedett Endre úr is, csak nála másként jelentkeztek a tünetek. Nagy Lajost hetvenegy éves korában vitte el a súlyos szívbaja. Veres Péter két évvel élt tovább, és ugyanabban a kórban hunyt el, mint Lajos barátja. Viszont ő kétszer is eljutott a halál küszöbére. Először hatéves kora táján, amikor teletömte magát „öreg tésztával, azaz slambuccal”, amitől szerinte tifuszt kapott – minden bizonnyal paratífuszt, vagyis szalmonellózist, ami akkoriban ugyancsak a halálos kimenetelű fertőzések közé tartozott, de nem úgy terjedt, mint a kiütéses tifusz. Kánikula idején, negyvenfokos lázban, napokig feküdt önkívületi állapotban. Másodjára, a hazai börtönben töltött ideje után, vagyis annak következtében, tuberkulózist kapott. Az orvos megtiltotta neki még a legenyhébb fizikai munkát is, de pár hét elteltével elment aratni, pedig annyira

gyengének érezte magát, hogy azt hitte, rendvágás közben fog összeroskadni. Ám ha nem szegi meg az orvos utasítását, téltre kenyér nélkül maradt volna a család. Csodák csodája életben maradt, és többé nem jelentkezett a tüdőbaja sem. Ekkor már két kisgyermekük volt, a felesége gyerekágyas, a magára maradt édesanyja pedig szintén rozoga volt már. Mostohaapja már nem élt, így senki sem akadt, aki segíthetett volna rajtuk, hiszen minden rokona, ismerőse megélhetési gondokkal küszködött. Egy lapra tette fel az életét, és nyert. Az ilyen állapotokat csak az tudja elképzelni, aki valaha átélt hasonló helyzeteket.

A két író, mint tudjuk, életkorban másfél évtized választotta el egymástól. Egyéni sorsuk más-más utat jelölt ki számukra, melyet végigjárva – eltérő körülmények közepette bár – ugyanazokat a tényeket tapasztalták. Ez volt a fő oka annak, hogy írói elhivatottságuk révén egyazon kalapba kerüljenek, nem csak ők ketten, több író társukkal együtt.

IV.

Kevés író akad a magyar irodalomban, aki a legmagasabb szinten töltött be politikai tisztségeket, miközben meg tudott maradni egyszerű, tisztességes embernek, olyannyira, hogy az egész országnak a bácsija legyen, és holta után is az maradjon. Veres Péterben tagadhatatlanul rengeteg ambíció halmozódott fel. Ám azon ritka kivételek közé tartozott, aki bár gyerekkorától fogva politizált, mégsem magának akart politikai karriert építeni, hiszen a háború előtt és alatt erre a legkisebb esélye sem lehetett. Viszont író akart lenni, realista író, abban az értelemben, hogy jobbító szándékkal írjon igazat. Jobbító? Mit akart jobbá tenni? Az embereket úgy általában? Vagy az egész társadalmat gyökerestül kiforgatni? Az egyik kevés, és naivság is lett volna, a másik pedig sok. Túlságosan is sok és lehetetlen. Annyira ismerte a történelmet, hogy tudja, a társadalom „gyökeres” megváltoztatásához forradalom kell, és a forradalmak soha nem hozták meg azt, amit a tömegek (el) vártak tőlük. Pedig adott volt számára a lehetőség. Beállhatott volna a magyar Vörös Hadseregbe, ahogyan sokan mások, nemcsak a szürke gyalogok tízezrei tették vagy önként, vagy parancsra, le sem vetve magukról a frontokon elnyűtt katonai göncöt. A tisztek és törzstisztek százai olykor csapataik maradékának élére állva védték a maradék hazát. Míg e tisztek a két háború közötti Magyarország tiszti, sőt tábornoki karának magvát képezték, addig a közkatonák ezrei jobban tették, ha sunyítottak. Ő nem lapított, de azt sikerült elkerülnie, hogy mint volt frontharcost, az intervenció csapatai elleni harcokba bevonják. Pedig, mint írja, ha a letartóztatása után az egyik romániai kihallgatásakor azt vallja, hogy vörös katona volt, egy-két pofon árán hazaengedik. Inkább, mint mindig az életében, ekkor is vállalta a ráosztott szerepének következményeit. Ez korántsem utólagos

szépítés. Sehol nem említi, csak a sorai közül olvasható ki, abban reménykedett, ha vége lesz a háborúnak, az önként bevonultaknak földet osztanak. Frontszolgálata idején altiszti rangot ugyan nem, de medáliát kettőt is kapott. Ha tizenkilencben veszteg marad, tán még vitézzé is avatják, s akkor jutott volna neki is akár még tíz-tizenöt hold föld, bár kevesebbel is beérte volna. De ő sosem csak a saját érdekeit nézte. Ezért hagyta beválasztatni magát a földosztó bizottságba. Egyszer, romániai fogva tartása alatt valaki azzal akart a bizalmába férkőzni, tudomására jutott, hogy kommunista. Erre azt válaszolta, „*ha kommunista lennék, nem Romániába kerülök, hanem Moszkvába*”. Máig bennem él a hajthatatlanságára jellemző, egy másik ki nem mondott mondata, ami arra ösztönzött engem, hogy újra elolvassam az emlékiratait. Valamikor a húszas években eshetett meg velem, hogy egy verséért (kevesen tudhatják, hogy verseket is írt) bevitték a helyi csendőrsre, ahol alaposan helybenhagyták. Ütlegelője úgy próbálta őt jobb belátásra bírni, hogy higgadtságot színlelve, azt mondta neki: „*Látja Veres, meglenne maga e nélkül, ha nem írna ilyen verseket*”. A „jó szándékú” lebeszélésre nem szólt semmit, csak magában gondolta, miként tudhatná megértetni azzal az elállatiasodott emberrel, hogy neki írnia kell? Ennél frappánsabban senki nem fogalmazta meg, legalábbis számomra nem, hogy mi az íráskényszer. (Persze, ha nem holmi beteges öntetszelgés vagy hírnévre törekvés búvik meg benne.)

Nagy Lajos ugyanabban az értelemben volt grafomániás, mint Veres Péter és sok más igazán nagy író. (Állítólag Móricz Zsigmond is annak vallotta magát.)

A Jankovich-Bésán családnak több tagját is sikerül egészen közelről megismernie, közülük Endre nagybátyját, a nyolcvanegynéhány éves, húszezer holdas József uraságot, akivel egy náluk töltött vendégeskedés alkalmával hosszan elbeszélgetett a pipázóban. Az öregúr előbb egy előadással próbálta szórakoztatni vendégét a „földi epekről” (b helyett p-t ejtett), ami Nagy Lajost nem nagyon érdekelt, engem viszont igencsak meglepett a házigazda zoológia tájékozottsága. Ugyanis a földikutyáról (*Spalax leucodon*), erről a ritka és különleges emlősállatról, amelyik felfedezésének 200. évfordulója alkalmából lett az év emlőse Magyarországon (Lásd: Katedra 31.7. 2018), igencsak kevesen és keveset tudtak. Aztán témát váltott. A spórolásról, illetve a takarékoságról kezdett beszélni. Azzal dicsekedett, hogy ő olcsó szivart, portorikót szív, de van egy csomó, forintos szivarja is, melyeket azért tartogat, hogy legyen mivel megkínálni a vendégeit. Egyszer csak váratlan kérdéssel fordult ifjú vendégéhez, amit érdemes szó szerint idézni:

„ – *Maga milyen pályára készül?*

– *Jogászokdtam eddig, de író akarok lenni.*

– *Író?*

– *Igen – feleltem dacosan.*

– *Hiszen azt mondta, hogy szegény. Hogyan akar akkor író lenni? Egy szegény fiatalember nem is ismeri az életet.*

– *A szegényekről is lehet írni – feleltem neki szinte oktatólag.*

– *A szegényekről? No, köszönöm én azt.*

– *Ott van például egy Gorkij Maxim nevű orosz író, aki szegény emberekről, sőt csavargókról ír és mégis kiváló, világhírű író lett belőle.*

Lenézően legyintett:

– *Gorkij! Ismerem. Már olvastam tőle. Mindig csak az a nyomor, meg a nyomor. Ki olvassa azt el? Nem érdekes.*

– *Már akinek – mondtam büszkén.*

Rám nézett. Láthatóan nem tetszett neki ellentmondásom. El is hallgatott jó időre.

Később az írókról általában lenézően nyilatkozott:

– *Ott van például Jókai. Románokat ír és főrendiházi tag. Hát nem bosszantó ez? Hogyan nevezhet ki öfelsege főrendiházi taggá egy románírót?*

Én nem keltem a román-, azaz regényírók védelmére, nem akartam az öregúr minden szavába belekötni, ez nem illett volna, mégis megtörtént, hogy különvéleményemért haragos lett és kezdett lamentálni:

– *Én már nem is merek magának semmit mondani, mindig csak ellenkezik velem. Akármit mondok, mindig csak nem úgy van, nem és nem. Mégis furcsa egy fiatal embertől. Hiszen ez borzasztó!*

Megdöbbsentem és elszégyelltem magamat, mert abban a percben beláttam, hogy milyen ostoba vagyok valójában.”

Megdöbbsent, mert rájött, nem illik és fölösleges is a vendéglátó gazdag és „öreg úrnak” minden szavát cáfolni, sőt esztelenség. Úgysem lehet az egész életen át kialakult és társadalmi helyzetéből szükségképpen eredő nézeteit megváltoztatni. Ettől kezdve vigyázott, mit mond. Több napon át náluk tartózkodott, miközben tapasztalhatta, miként viszonyul gazdájához a Garay nevű kasznárja (ez esetben „főgazdatiszt”). Aki, mint Nagy Lajos megtudta, Garay János költőnek (Háry János nagyokat mondó, vitéz obsitos megörökítőjének) az unokája és Garay Ákos rajzolóának az öccse. Természetes körülmények között Garay kasznár igen rátarti fiatalember volt, de amikor az öreg nábob elé kellett járulnia, teljesen kicserélődött. Félénk kopogás után mert benyitni hozzá, óvatos macskaléptekkel közeledett felé, halk, fátyolos hangon „kezét csókolom”-mal köszönt, és alázatos szavakkal kicifrázva mondta el a beszámolóját. Az úr tegezve kérdezett tőle egyet-mást, ő pedig ontotta magából válaszait, hogy: *„alázatos tisztelettel vagyok még bátor megjegyezni, igenis kérném alázattal, ha megméltóztatnék kegyesen engedni és az efféléket.”* Bezzeg nem volt fátyolos a hangja, amikor az istállóban az egyik lovással üvöltözött. S amikor kijött, látva, hogy ott áll előtte a szobai tanú, fölényesen így szólt hozzá: *„No, Nagy úr, hogy ityeg a fityeg?”*

Ekkor már pár hónapja a kastélyban tartózkodott. Közben Endre úr megnősült, s mint ahogy a család elvárta tőle, arisztokrata lányt, egy baroneszt vett feleségül. Ám amikor a bárónőnek a férjével vizitálnia kellett mennie az új rokonokhoz,

többezer holdas ismerősökhöz, sosem mulasztotta el megjegyezni: „Óh, óh, *pedig, hogy utálok őket!*” Már mint a dzsentriket. Ez volt a módja és egyben ára is, hogy a Jankovich-Bésánok egyike beférközzön a mágnások közé. Az írójelöltnek az nem okozott különösebb gondot, hogy gazdája megnősült. Az vált számára elviselhetetlenné, amikor füle hallatára két fiatal lány, egy kontesz és egy baronesz, Vörösmarty versein vihogva élcelődtek, Endre úr pedig Petőfit részben bolondnak, részben csirkefogónak tartotta. Időközben volt szerencséje megtapasztalni, milyen silány volt Garay kasznár úrnak és feleségének a zenei, valamint a képzőművészeti ízlése. Úgy érezte, ha köztük kellene élnie, óhatatlanul az ő szellemi szintjükre züllene le. Ennek a gondolatától is megborzongott. Végül Endre úr féloldalas baráti ragaszkodása (mindvégig magázták egymást) tette be nála az ajtót. Felkínálta neki, hogy támogatásával végezze el a mosonmagyaróvári mezőgazdasági akadémiát és legyen birtokainak a gazdatisztje. Ekkora megtiszteltetés aligha ért valakit is az ő osztálytársai közül. Válaszképpen egy este összepakolta szerény holmiját, köszönő- és búcsúlevelet írt, és felszállt a pesti vonatra. Később a Szív utcában találkoztak, Nagy Lajos elfordult, nem köszönt neki. Utána nagy megkönnyebbülést érzett. Ez volt az első lázadása és a menekülése is. (Másik önéletrajzi munkájának *A menekülő ember* címet adta.)

Emlékezete szerint első írásai 1909-ben jelentek meg a Népszavában és a Nyugatban. A Népszava szerkesztői nem keltettek benne bizalmat. Név szerint leírja, kikkel találkozott ott, akik idegenül tekintettek rá. Mindegyiket ridegnek találta, akik „*az irodalmat holmi cafrangnak tekintették*”. Fő témájuk a politika volt. Meggyőződésévé vált: „*Ezért történt, hogy a Népszava egyetlen olyan író sem hozott, aki azután az irodalomban érvényesülhetett volna.*” Lengyel Menyhértnek köszönhetően találkozott a Nyugat szerkesztőjével, Osvát Ernővel, akit a lakásán keresett fel. Első látásra Osvát szintén nem ébresztett benne bizalmat. Rá jellemző modorában e szavakkal kopogott be hozzá: „*Hoztam két novellát. Egy hét múlva eljövök a válaszáért. De már most megmondom, hogy csak az érdekel, kellenek-e vagy nem. Indoklást nem óhajtok, mert senkinek a véleményére nem vagyok kíváncsi. Azt tartom, hogy az irodalomhoz csak én értek.*” Elképzelhető, hogy a kifinomult ízlésű szerkesztő milyen képet vághatott e fölöttébb szokatlan látogató szavai hallatán. Átvette tőle az írásait, s egy hét múlva a szerkesztőségben azzal fogadta: „*Zavarban vagyok, mert a visszautasítást nem indokolhatom meg; ön ugyanis kijelentette, hogy a véleményemet nem akarja meghallgatni*”. Mint írja, bosszúsán nézett maga elé, majd így szólt: „*Amit mondtam, azt nem muszáj szó szerint értelmezni, azért néhány szót mondhat*”. Meghallgatta Osvát szakszerű elemzését, zsebre vágta az írásait és sértődötten faképnél hagyta. Úgy vélte, olyasvalamit vár el tőle, amit ő nem tud teljesíteni. Nem maradt más lehetősége, mint ismét a Népszavához benyitni, ahol hamarosan megjelent az egyik újonnan írt novellája. Később maga Osvát mondta el neki, hogy utána felhívta telefonon az irodalmi rovat vezetőjét, Révész Bélát és közölte vele: „*Remélem, fo-*

galmatok sincs róla, milyen kiváló novella jelent meg a lapotokban? Révésznek valóban nem volt fogalma róla, mert el sem olvasta a novellát. Utána üzent érte Osvát, hogy keresse fel őt a New York kávéházban. Ekkor kezdődött meg az évtizedekig tartó „kevéssé gyümölcsöző, de sok gyötrelmes harcot tartalmazó kapcsolatuk”.

Veres Péter első írását, egy szociológia beszámolót (szerinte levelet) Vámbéry Rusztemnek küldte el Pestre. Vámbéry viszont leköszöltette a Századunk című politikai, tudományos és művészeti folyóiratban. Rövidesen rá Balmazújvárosban – mint említettem, zavarban vagyok a helyhatározói raggal, mert ő sem következetesen használta – megjelent egy jól öltözött úriember, aki a szerzővel szeretett volna megismerkedni, de mivel nem találta otthon, a feleségének adta át a cikkért járó honoráriumot, s a következő vonattal vissza is utazott Pestre. Jó is, hogy így tett, mert alig telt el pár óra, és Vereséknél megjelentek a csendőrök. Az asszonyt bekísérték a városházára, ahol órák hosszat faggatták, ki volt az az idegen, aki náluk járt, mit akart, miről beszélgettek, miféle pénzt hozott nekik stb. Állítólag ez 1926-ban történt. Akkorra olyan jól működött a konszolidált rendszer biztonsági hálózata, hogy a tizenhatezer lakosú városban (inkább községben) egy pisszenés sem hangozhatott el anélkül, hogy a hatóság fülébe ne jutott volna. Hát még ha egy aktatáskás idegen tűnt fel benne? Másnap a férjet is becitálták, és semmiképpen sem akarták elhinni neki, hogy a Századunkban megjelent publikáció az ő műve. Biztosan más írta és az ő nevét csak alája írták. Hogy is tudhatna egy négy elemít végzett napszámos olyan magasröptű gondolatokat papírra vetni, mint az „irományban” olvashatók? Ám ettől a naptól fogva a „napszámos” elkezdte ostromolni a lapok szerkesztősegeit. Az újságokban rendszeresen jelentek meg írásai, így megengedhette magának, hogy télen több napig is otthon maradjon, s csak írjon és olvasson. Felesége sem zsörtölődött vele, hogy haszontalanul pocskékolja a drága *téntát*, a papírost meg a pénzt a postai bélyegekre. Leginkább a Kolozsvárott megjelenő Korunk karolta fel őt. Oda nem utazhatott el, hogy személyesen ismerje meg a szerkesztőket, közöttük Gaál Gábort, viszont Pestre igen. A *Számadás*ban taglalja találkozásait, ki milyen benyomást tett rá, melyik örült a láttának és melyik nem érdemesítette szóra sem. Évek kellettek hozzá, hogy a két háború közötti irodalmi élet szereplőit szinte kivétel nélkül legalább írásaik révén megismerje. S azokat, akiknek a munkái megnyerték tetszését, akár tartalmilag, akár formailag, személyesen is felkeresse. Vagy ha ez nem sikerült, levéllel keresse fel őket. Persze a régebbi magyar irodalommal már jóval korábban, még serdülőkorában megbarátkozott. Meg a külföldi írók művei között is elég jól eligazodott. Legnagyobb hatást az oroszok és a franciák gyakoroltak rá, mint már szóba hoztam, leginkább Gorkijt és Zolát kedvelte, de több tucat nevet is felsorol. Megemlíti Shakespeare-t, és csak csodálni lehet, hogy még kiket, s teszi ezt olyan magától értetődően, mintha mind a barátai lettek volna. És nem csak szépirodalmat olvasott, de ismeretterjesztő műveket és filozófiát is. Aligha akadt érettségizett

ember Debrecenben és környékén, aki szellemi tájékozottságban, mi több, általános műveltségben is felvehetette volna vele a versenyt. Korántsem azért művelte magát, hogy a többiek közül kitűnjön, vagy hiúságból, hogy felnézzenek rá, netán azzal a céllal, hogy valaha is értelmiségi pályára kerüljön. Úgy vált a szellem emberévé, hogy a szellemi értékek, akár a napi táplálék, életszükségletévé váltak. Míg az utóbbiból nagyon sokszor a legsilányabb jutott neki, az előbbi iránt finnyássá válhatott. Talmit, giccset vásári bővliként elvetette. Tudta, mi a l'art pour l'art, de nem érdekelte. Nem is illett volna hozzá. Realistaként néha bőbeszédű volt, de mégsem naturalista, mint sokan vélték. Írt, de nem remélte, hogy valaha is írásból fog, illetve tud megélni. Továbbra is fizikai munkával kereste meg családjának a kenyeret, de minden közösséghez, amivel sorsa összehozta, hűen ragaszkodott. Szocializációs szempontból ma is példaértékű lehetne, miként egy-egy munkacsoportba befogadta(tta) a fiatalokat. Társainak soha nem engedte meg, hogy az újonnan közéjük kerültekkel kibabráljanak vagy a munka nehezét – próbára tevésképpen – rájuk hárítsák. Azonban elvi kérdésekről mert vitatkozni írókkal, újságírókkal, politikusokkal és bárkivel, akivel érdemesnek látta véleményt cserélni. 1925-ben hiába írtak vele alá „tétlenségi reverzalista” (amolyan vádalkufélé) a főszerkesztőnél, miszerint elfogadta, hogy a csendőrség tudta nélkül Pestre nem megy. Nem is ment, amíg „íróságában” az első lépéseken túl nem jutott. Az Egyletnek pedig továbbra is meghatározó személyisége maradt. Egyszer sikerült rábírnia a társait, hogy az Egylet pénzén, más újságokkal együtt rendeljék meg a Nyugatot is. Amikor eljutott hozzá a hír, hogy Móricz Zsigmond milyen nagy lelkesedéssel újságolta a pesti íróknak, hogy „íme, már a parasztok is érdeklődnek a Nyugat iránt”, magában mosolygott. Honnan tudhatta volna Móricz, hogy a megrendelés mögött csak egyetlen paraszt leledzik, ő. Azonnal postázta nekik a lapot. Sőt, ajándékba, szépen bekötve egy teljes évfolyamot is küldött. Meg egy levelet, melyben arra kérte őket, majd ha elolvassák, írják meg róla a véleményüket. Közeledett a tavaszi munkák ideje, nagy mohósággal átolvasta az egész küldeményt.

Bennünk, az utókor harmadik, negyedik író-, olvasó nemzedékében úgy él a Nyugat – ha a negyedik nemzedéket még érdeklí egyáltalán –, hogy az volt az a folyóirat, amelyik közölte a 20. század első harmada irodalmának a színe-javát. Veres Péter az említett küldemény számait betűről betűre átrágtatta és enyhén szólva csalódott. Az írások közül kiszúrta a legpocsékabbakat, és megírta róluk állásfoglalását Móricz Zsigmondnak. Elsőnek a társszerkesztő, Babits Mihály *Bodri* című novellájára húzta rá a vizes lepedőt, „ami arról szól, hogy egy kései elválasztás miatt szenvedő, elkapott hároméves parasztyerek, miközben benn a bezárt szobában az anyjáék szeretkeznek, megszopja a ház végénél a kölykét vesztett anyakutya duzzadó csecseit, mert úgy kívánja a »cici«-t.

Ugyanúgy levágtam Bohuniczky Szefi »Rigó« című novelláját, melyben egy 15 éves kis libapásztorlányka úgy kínálkozik fel a késő éjszakában lóháton hazaporoszkáló fiatal te-

kintetes úrnak, mint egy minden hájjal megkent orfeumi ringyó. Még ahhoz is van esze, hogy amíg az úr átadja a lovat a lovásznak, ő lavórt keres és tetőtől talpig lemosakszik, hogy tiszta testét szentelhesse az úrnak. Pfúj! Ahogy ezt férfíhezes úrhölgyek elképzelik!

Ugyanígy megtámadtam Bibó Lajos »Kanok« című elbeszélését is, amelyben két »őserő« a betyár és a főkapitány öltre mennek egy nagyon sex-appeal-es pusztai kocsmárosnéért. Keresett perverzió, bizarrkodás és pornográfia mindegyik, az volt a meggyőződésem.

És így mentem végig az egész évfolyamon, csak éppen szelídebben, de most emlékszem már, dicséretekkel talán teljesen adós maradtam. Akkor folyt a Nyugatban Móricz Zsigmond Forr a bor című diákrégénye és az Erdély egyik kötete, de nem emlékszem, hogy valamit szóltam volna róla. Ó, pedig de szomjazta Zsiga bácsi, mint különben minden igazi író, hogy mit szólnak az egészen egyszerű emberek az írásaihoz. Ugyanebben az évfolyamban találtam Kodolányi Jánosnak néhány elbeszélését, – »Küszöb«, »Történelem« – azok pedig nagyon szíven ragadtak – ez az igazi irodalom! – így éreztem, de nem emlékszem, hogy valamit írtam-e róluk.” Végül megjegyzi, nem tudja, hogyan fogadta Móricz Zsigmond az ő „paraszi” kritikáját, mert találkozásaik alkalmával sohasem került szóba. Hozzáfűzi, hogy szerencsére, „mert a vadkegyetlen kritika minden tárgyi igazsága mellett, nem az »igazság« volt, hanem a bezártnak látszó bizánci kapukat döngető irodalmi Botond kivagyisága. Ha ki nem nyitod: betöröm!” Ebben is igaza volt, mert számtalan példa bizonyítja, az irodalmi szekértáborokon kívül rekedt „vidéki” írók, ha olykor nem Botond módon viselkednek, kutya sem vesz róluk tudomást.

(A harmadik, befejező rész a következő számban jelenik meg.)

Szabó Krisztián: Szicília, Akril vásznon, 75x50, 2011

„...száz tér s száz idő formál egyszerre...”

Szabó Lőrinc arcképek Kabdebó-tükörben

Kabdebó Lóránt utóbbi két könyvét olvastam-lapozgattam, amikor elért végleges távozásának híre. A kötetek recenzióírás kérésével kerültek kezembe, készülődésem híreről ő is értesült telefonbeszélgetésünk során, ezért hát mindenképp el kell készítenem észleléseim summáját – noha most csöndben kellene maradni kicsit. Fölmérni a távozása okozta hiányt, nem különben az ittléte során létrehozott értéket szellemi kincsestárunkban. Hiszen lehet-e két csillagról beszélni, két friss kötetről mindössze, amikor – legalább e percben – a teljes Kabdebó-univerzummal kell(ene) szembenéznünk? Ami itt van, élénk tárul, a könyvespolcokon sorakozik, vagy immár a számítógépek merevlemezein – így hát azonnal cáfolnom kell a végleges távozásról szóló fönti kitétel. Itt vannak okos, bölcs, számvetésre késztető gondolatai, a kínzó kérdések, melyekre teljességre törekvő életében mindvégig válaszokat keresett, s a feleletek, azok a tökéletesen megkomponált Kabdebó-kutatások, s rajtuk ama jellegzetes újabb kérdésre nyíló kiskapuk. Legyen szó elemzéseiben egy-egy versről, egy költői életműről, avagy nagy, nemzeti sorskérdésekről; miképp lett legyen szó a bennük rejtőző vállalt, akart, de nem ritkán inkább kényszerszülte kompromisszumokról. De szóljak inkább az említett új könyvekről, s majd néha-néha letérek (ígyekszem ritkán megtenni ezt) az általuk kijelölt útról – ha szükséges.

A sorban az első – *Alkalmak, meglepetések (Esszék, tanulmányok)*, Orpheusz Kiadó, 2020 – talán a szerzőt is meglepte. Engem, mint olvasót, biztosan, noha a benne szereplő írásokat ismertem, sőt, azok többségének, bár volt, hogy másodközlésben, de befogadója-szöveggondozója lehettem, mint a *Magyar-Hon-Lap* egyik szerkesztője. (Amely honlap közel két évtizedig működő formája s elérhetősége nemrég megszűnt, de átalakulása nem tett jót páratlanul értékes archívumának, így nagy öröm itt újra találkozni ezen írásokkal...) Mondom tehát: egyik esszé sem volt ismeretlen számomra, s mégis úgy érzem, a friss olvasók figyelme érdekében elkelne egy beavatás-jellegű bevezető magyarázat a kötet létrejöttének megokolására. Ugyan a „fülszövegben” föllelhető néhány mondat a szerzőtől („Az

összeállítás az utóbbi évtizedben írott tanulmányaim közül azokat gyűjti egybe, amelyeket szerkesztő barátaim kifejezett rábeszélésére készítettem, és jellegzetes különvélemények alakítására tehettek alkalmassá. ... Pályám nagy ajándékának tarthatom ezeket az írásaimat. Rejtvényfejtésként elem általuk múltamat, keresem a számomra még kortársnak számító írógenerációk sugalmas jelenlétét újabb irodalmunk alakulásában.)” egyfajta mottóként, ám az egymás mellé szerveződött munkák – *Soltész Márton* szerkesztésének köszönhetően – egy megdöbbenően izgalmas, összefüggő, a huszadik századból napjainkig nyúló művelődéstörténeti nagyesszéként válnak egésszé. Lefedve Soltész kutatási (a magyar irodalom [háttér]története [1945–1990]) területét, így tehát föltételezhető az elképzelés, a szándék tudatossága, ugyanakkor ez a szűk időkeretű sorstörténeti szál mintegy kiemelkedik a Kabdebó-pannóból – ami, ha valóban így van s nem az én félreértésem-félreértelmezésem –, akkor mindenképp helytelen, kompetitív sugalmazás.

S talán épp a hozzám hasonló okvetetlenkedők számára válna itt szükségesé egy szerkesztői bevezető, vagy (akár) a tanulmányok fölfűzése arra az egyetemes képre, mely Kabdebó Lóránt hasonló elv mentén született esszékötetében rajzolódt ki. („Ritkúl és derül az éjszaka» [Harc az elégiáért] Debrecen, Csokonai Kiadó 2006). Annak indoklásaképp, hogy miért gondolom így, idézek most néhány sort az említett kötetben olvasható szerzői előszóból: „*Mindehhez a huszadik század első felének költőit hívtam segítségül. ... Ahogyan ők – még nem vagy alig ismerve egymást – »külön-külön« kerestek eszmélkedni, hogy azután utólag mi, az utókoruk, mindnyájuk ismeretében összeolvasva őket, keressük magunk számára a választható utakat. Az én számomra ez a – ma már múlt: hagyomány – kettős tanulással szolgált. Egyrészt felfedeztem az ok-okozati gondolkodás hagyományos európai formátumának önmagát ad abszurdum vezető, kétségbeejtő tanulságait. A »nem remél« állapotának kimondását, szemben minden messianisztikus »nagy elbeszéléssel«. Annak mindegyik változatával.*” S e történet szétszalazása, konkrétabb alámerülése eme „infernóba” a jelen kötet, ha úgy tetszik, részleteiben tárva föl azt a teljességet, mely minden korábbi Kabdebó-kutatás jellemzője is.

Ami, persze, természetesen jelen van a kötetben, a nyitányként olvasható dialógus Kabdebó és *Ferenczi László* között tulajdonképpen akár előszóként kezelhető, bár – ismétlem – annak hiányát, az előzményekre és fokozatosságra utalást nem pótolhatja. De jelzi – a maga módján – a lényegi fölvetések irányát és kiindulópontját: azt a döbbenetet, ami a történelemszemlélet során elfoghat bennünket. Amikor bekövetkezik az a „garnitúraváltás” (K. L.), amely összezilálja az addig megszokott konvenciókat, megváltozik a kultúra és a társadalom szerepe, ők erről – Ferenczi és Kabdebó – a dialógusban a 18. századot hangsúlyozzák ki, azt a pontot, melyből az a század jóval közelebb van a 20. századhoz, mint a későbbi idők. Amikor a modernséggel párosulva megszületnek „az eltömegesedés és a parancsuralmi rendszerek poklai”, s föllép az alkotókban a „történelemből

való kilépés” vágya. Fontos meghatározások ezek, rájuk lelhetünk már Kabdebó korábbi esszéiben, egy olyan cezúra, ami átfogja a jelen kötetben inkább szűkebb keresztmetszetként tárgyalt folyamatot. A (véltetően) szerkesztői szándék szerint fölsejlt összekötő íve ezen esszéknek a múlt század második felében létrejött pártállami idők cenzurális és/vagy öncenzurális viszonyai, megfigyelési, befolyásolási visszaélései, tehát a totalitárius rendszer nyomásgyakorlási módszereinek lenyomata, észlelete, s a lehetséges módjai, kitörési pontjai az alkotói szuverenitás önvédelmi reflexeinek. Ugyanakkor, rögzítsük ezt újólaj, ennek vizsgálata (az alkotó ember és a mindenkori hatalom konfrontációja) Kabdebó írásaiban mondhatni következetesen van jelen, ennek igénye, vagy inkább rá jellemző fókusz, elemzéseinek sajátos szempontja majd minden nagyobb ívű esszét gazdagítja; akár életműve egészére kivetíthetjük, egyik mottójaként, amit Szabó Lőrinc kapcsán így fogalmaz meg: „...*a személyiség védelmének, belső világának olyan feszültségeit, olyan ellentéteit gondolja végig, s tulajdonképpen olyan szabadságharcát vívja előttünk, amely jellegzetes példa...*” Úgy gondolom, fontos erről beszélnünk, mielőtt a megszokottnál unikálisabbként tekintünk ezen válogatás elemeire.

Ha – az említett dialógus-bevezető után – rálapozunk az első írásra, Weöres Sándor arcéleire, máris megfogalmazódik, elénk tárul, a fentebb említett tágabb perspektíva. „*A huszadik század európai gondolkozása ... értelmetlen katasztrófák sorozata.*” Ezt kell a maga teljességében megértenünk, utódként is lelki-szellemi közelségből átélnünk ahhoz, hogy éreznünk kell: a földolgozhatatlan pusztulás évtizedeiből legföljebb a pusztulás befejezetlenségét s annak – az újabb katasztrófáknak – fölsejlt perspektíváját látva magunk előtt miért szükséges alkotásba fognunk. Létrehozni valamit, szembenézve azzal, hogy elődei(nk) is csupán ennyit tettek, évszázadok s évezredek alatt, ha akár csak palackpostaként habokba vetve, de őrizték s elküldték a jövődönnek „a világ világosságát”, annak hitét s reményét. A létezés pusztulásnak ellentmondó kozmikus derűjét, mint az alkotás szinte egyetlen – Weöres esetében a szinte szükségtelen – útját, lehetőségét. Weöres alakja, poézisének megidézése akárha követendő példaként illeszkedne itt, nyitó fejezetként; mintegy beavatásképp olvashatja a szerzővel (esetleg) épp most ismerkedő olvasó – az a széles, tágas horizont, a világirodalmi-világtörténelmi kontextusok bőséges merítésén alapuló összefoglalása Weöres korának már itt majd mindent elmond, felvillant Kabdebó módszereiből. S szinte melleleg idézi föl a költő olyan emberi alakját, azt a kivételes hatását kortársaira, amely a róla szólás szeretetében nyilvánul ki, minden esetben. Nem tudom elkerülni, hogy ne idézzem itt Domokos Mátyás egy félmondatát Weöresről, bárha legföljebb lelkiségben tudnám hozzákapcsolni mondandóm tárgyához; egy összejöveteletről számol be Domokos, Weöres egyik kópés cselekedetéről mesél, s így zárja azt: „...*majd ártatlan arccal visszarévedt a létnek külön az ő számára fenntartott dimenziójába.*” Elfoglalva, mint egyetlen lehetséges kiindulópontként (s immár átadom a szót

Kabdebónak): „...*az ünnephez vezető derű rejtekútját*”. Jól ismerjük, persze, hogy a hatalom sem tétlenül, s kiváltképp nem derűsen szemléli – súlyosabb időkben még inkább – a távolságtartó szépírókat. Weöres pályáját szilenciumok sora kísérte, ám még ezzel feleselő, fölhorgadó írást is alig ismerünk tőle. Erre utalva fogalmaztam úgy: kényszerszülte belső lázadásra, mint kiütra, esetében szükség-telen gyanakodnunk, Weöres titkát inkább noológikus szinten érdemes keresgelnünk; bárha ez – s a korreflexió – meglehet, olvasat kérdése; rálapozhatunk életművében olyan sorokra, melyek magukban hordozzák mind az akkori, mind a mai pillanat parallel aktualitásait – noha sorai immár az időtlenség természetességéből érkeznek a kocsmává züllő korok fölötti derűs legyintésként.

De mit tehet az, aki saját szerepét történelmi felelősséggel együtt kell-kénytelen megélnie? Ezt mutatja be a kötet soron következő kisesszéje Illyés Gyula kapcsán. Egy közéleti politikai vállalásokkal nehezített életpálya méltó mottóját, definícióját rögzíti itt Kabdebó: Illyés naplói „...*a nemzedék legtalányosabb írójának legfontosabb üzenetét fogalmazza példázattá: a morális döntés egyértelmű szükségességét*”. Mindenekelőtt segíteni, akkor is, ha a felszínt olykor talányos, érthetetlennek tűnő hallgatás fedi. Nem így a kisebb súly terhei alatt; Simonyi Imre nem országos ügyek préseiben-szorongattatásaiban élt, önmaga költészetét kellett megóvnia, jelentékennyé tennie – „*a szabadság-talanság, a beszédmód-megvonás korában. A totalitárius rend körülményei között*”. S hogy mindez megvalósítható, alig rejtőzködő metaforák révén, azt az elegánsan, a szavakat és sorokat nagyon mélyen szétszálazó Kabdebó-elemzésből érthetjük meg. Ahogyan mintha ez folytatódna, alanyt váltva, az általa rajzolt Fejes-portréban, kinek művei révén a huszadik századi morális deficit mértékét, méreteit egy-egy mondatban egyetemessé, korunkig s talán azon túl is erően-értően fogalmazza meg. Hiszen Fejes Endre hősei „*sza-kadt lelki emberek, látszólag összetartozók, a valóságban bármelyik pillanatban egymás gyilkosai lehetnek*” – írja, majd már olykor élethetetlennek tűnő pillanatainkról ad láttelepet: „*Túlélünk a huszadik század totalitárius világában, majd az azt felváltó globális kétségbeesés idején, és most keresnénk a kiutat belőle, az egymásnak feszülő kultúrák robbanás előtti pillanatában.*” Igen, ez a sajátos Kabdebó-látásmód, az egy csepp vízben óceánt és özönáradatot felfedezni és megmutatni képes esszéista.

Utaltam már az egyfajta összegző, egyben gondolatébresztő előszó hiányára. Ami lehet, csak nekem hiányzik, de hogy most újra szóvá teszem, az a szerkesztőként megnevezett Soltész Márton újólagos dicsérete: a kötet következő – nem különváltó – blokkja négy erdélyi portré (Páskándi, Lászlóffy Aladár, Fekete Vince és Lövétei Lázár) értő (természetesen) értelmezése, ám itt a kötet ívét megfigyelve az aranymetszés szabályának sajátos megjelenésére figyelhetünk föl; akár konkrét, akár annak definícióját metaforikusan szemlélve. Ismerjük, tudjuk, a kisebb rész úgy aránylik a nagyobbhoz, mint a nagyobb az egészhez, ám ez esetben gondolatainkban kövessük végig nagyon pontosan a

meghatározást. A kisebb rész a kötet egészét (terjedelmét) nézve ez a négy írásból álló belső blokk, ám ez a kisebb? Ugyan a könyv a totalitárius rendszerek szűkebb vetületét tárgyalja, ám azok kialakulásának, lehetőségeinek igen tág történelmi értelmezésével is szolgált a szerző; s most hirtelen ráébredhetünk a közéleti-politikai értelmezések oly sokszor elkövetett hiányosságára. Hiszen milyen belső konfliktusok és szenvedéstörténetek állnak az olyan művek és sorsok háttérében, ahol a totalitárius elnyomás és a kisebbségi sorshelyzet egyszerre jelenik meg, mint földolgozandó vagy épp földolgozhatatlan létezés-teher? Amikor a kell és a lehet-e között egyensúlyozva nem kisebb a feladat, mint (Páskándiról írja a szerző, de jóval tágasabb ez a mondat): „*a sorstalanná váló embereknek kell a nemzet sorsát megmenteni*”.

És hol van még a vége, sóhajtunk föl olvasás közben, írásban visszaadhatatlan somolygó kétértelműséggel, hiszen a Kabdebó-stáció felénél, ha járunk, s már-immár irdatlan súlyokat cipel vállunk; de örvendhetünk, mert vár még ránk sok oldalnyi lassan, de egyre inkább fölismerten esszéregényként egymásba kapaszkodó fejezettel; sok-sok metaforikus mondattal. Rába György kapcsán például ez: „*A korrekciók lehetősége az etika megtestesülése*”. Korrekció, avagy a lehetőségek újragondolása. A lét korszakainak olykor tektonikus egymásnak koccanásai között találni meg az utat önmagunkból önmagunk felé – s néha közben nem könnyű az életmű egészére vetíthetően érvényes költészetet teremteni. Pazar, ahogyan a szerző Rába kapcsán kitér – vele szembe állítva – az általa a pályája egyik szakaszán bizonytalanul érzett Juhász Ferencre, s majd más munkáiban ezt az észrevételt felülírja s részben korrigálja már Kabdebó; avagy Csoóri esetében – a „politikus lény politikamentes költészete” vizsgálatában – érinti Simon István költői sorsát, mint a poézis átpolitizálásának negatív példáját – és mondhatni magától értetődő, hogy következő olvasnivalónk a hatvanas-hetvenes évekbe vezet, elemezvén a Ratkó-mítoszt, de elhelyezve őt a különböző költői csoportok sodrában is. A nagy költő nagy verseinek nagy költészetéhez méltó társítások szólalnak itt meg Kabdebó tollából: „*Mária-himnusz és virágének, ... Juhász Ferenc-i képépítés és Vörösmartyra visszafájó idézet*”, mint ihlető források, ám e költészet esszenciája: „*moralitások, a hit és kétség keresztjére feszített Én magatartáskeresései, a helytállás normáinak vizsgálata*”. Majd két fájóan derűs kisportré – Gion Nándor és Sziveri János – után nagy lélegzetvétellel érkezik egyfajta végső értelmezésként egy terjedelmesebb Utassy-pannó; de előtte, mint említettem, két érdekes megközelítést olvashatunk, melyek – megkockáztatom: akaratlanul, avagy a szerkesztő észrevételének köszönhetően – nem csupán az írások alanyairól, hanem a szerző (ön)arcképéről is vallanak.

Itt ismét emeljük ki: a szerző által az utóbbi évtizedben írt irodalomtörténeti esszék zömében az arckép-önarckép, sorsvázlat-önsorsvázlat párhuzamos jelenléte már egyértelműen jelen van, eme kötetben vélhetően azért szüremlik

be ritkábban, mert az írások egy szélesebb időtávban keletkeztek – s egyébiránt akár ebben is egy okos szerkesztési elvet fedezhetünk föl. Nos, hogyan jelenik meg itt az említett önarckép? Figyeljünk föl erre Gion-portréjában. Látja benne a maradandó értéket, de hogyan nyomatékosítja azt? *„Számomra ez elég meghatározó dolog, hiszen csak azokban az évtizedekben is, amelyeket olvasással töltöttem, már mi minden vált mulandóvá, idegesítően olvashatatlaná.”* Bizony, szelíd derűvel nyugtázzuk: hogy úgy van. Nem kell azt az utókorra bízni, elvégezzük mi magunk is ama bizonyos „kikukázását” olvasmányélményeinknek. Majd tovább alakul bennünk a sorok közé rejtett szerzői önarckép: a Gion-szövegekből lép át önmaga azokkal párhuzamos emléktöredékeinek világába, Itália áldott-átkozott-vágyott mindenek fölötti szeretetébe (*„Pedig ez az Itália, mindegyik korszakában, a ma is látható csodái ellenére embert pusztító förtelmek hona (is!). ... Mintha a huszadik század a cinquecento Itáliájáról vett volna mérteket.”*) (K. L.), de párhuzamba állítja Giont Szabó Lőrinc életelemeinek szörnyekkel teli idilljével, beemelve a kötetegész ívébe Gion remek szavát a huszadik századra: *vágóhíd*; s az újabb emlékkép mintegy metaforája e beszüremelő önvallomásnak – mi (volt) az élet? *„A mindennapokból való kiemelkedés, és a köd-vattába való visszabukás hullámmozgása. Kiszabadulás, szabadságvesztés, újra-szerveződés, tovább épülő Gergián-torony.”* S a bekezdés záróakordjában a Kabdebó-mesterség ars poeticája: a szöveg *„szerveződésének szabadon hagyása. Egy lehetőség »rejtekkútjának« (Heideggerül: Holzwege) megnyitása.”* Így lapozunk át Sziveri-ismertetőjére, s abban a közismert Kabdebó-derű egyik titkát is megfejtethetjük: megejtő őszinteséggel írja le ugyanis, hogy *„Számomra Sziveri költészete amolyan »fekete ló« maradt eddig. Tiszteltem emlékezetét, de versei életszerűen nem szívódtak fel bennem mindez ideig.”* Íme, a nyitottság s az irodalom mélységes szeretete, az esetleges elmaradt élmények elfogulatlan beemelése a szöveg fölütésében, s majd a versvilág mélységeinek föltárása során annak expresszív visszaigazolása, amit Szügyi Zoltán fogalmazott meg Sziveriről: *„...egy nihilistaként induló ifjúból hívó ember lett, mire eltávozott”.* Ezt pro primo bizonyítják a Kabdebó-észrevételek, de a verssorok rezdüléseiben a szerző szinte önmaga hitét, lelkiességét is föltárja, megnevezi általa, nekünk. Amit amúgy már korábban megtett: önmaga hitét, lelkiességét, a „példázatos értékkeresést” fölfedezve-átélve ír (s úgy is, mint kései fölfedezettjéről) a kötet általam kiemelt rejtett ciklusában Fekete Vincéről; úgy vélem, maradandó hozzáadott értéke ez is a hétköznapi teológiank alapvetéseihez, *„létezésünk isteni elképzeléséhez és értelmezéséhez”* (K. L.). A visszautalás e pillanatban azért válhat érdekessé, mert nagyon jellemző adalék bontakozik ki itt Kabdebó kíváncsiságáról: szárnyaló poézis-értelmező lélekkel fogadja be a számára késve fölismert Fekete Vincét, majd ugyaneképp közelít Sziverihez – kiről időközben már díjat is neveztek el, s annak egyik érdemese épp Fekete Vince. Merjük leírni e pillanatra, az idő töredékére, Kabdebó Lóránt

lankadatlan poézis-kutatásainak s missziójának jellemzéseként: esszéit mindig ez – az *oratio mentalis* – hívta életre.

Így érkezünk a kötetzáró nagy lélegzetű Utassy-dialógushoz, s annak első bekezdéseiben azonnal arcunkba vág az újabb visszamenőlegesen érvényesíthető tétel: két költőt – Utassy és Petri – említ, akik a hatalommal való erőteljes szembenállásuk miatt „...*testi-szellemi létezésük roncsolódásával fizettek tisztes merészségükért*”. Ecce homo, summázhatjuk, íme az emberi sors szánandó kitettsége; akik ilyen vagy olyan okok miatt talán csak más utat választottak, talán gyöngébbek voltak, látszólag; ez az értékelő félmondat a totalitárius rendszerek erőszakosságának kitett alkotó emberek, művészek útjának, küzdelmeinek s olykori bukáseinak summázata is. „*A kimondhatatlanság lényege: az elvesztett azonosságtudat. Mely mindenkibe belefészkelte magát. Belém is*” – írja Utassyról ugyan, de hát odaszövi önmagát, íme az újabb önarckép-ránc, s visszasejlik az olvasóban a tucatnyi példázat a kötet korábbi lapjairól. S azok összeforró-fonódó korrajza a diktatúrák puha s kemény korszakairól; mikor a „puha” sokkal örvénylőbb volt a maga futóhomok-talajával, mint a „kemény” egyértelmű parancsuralma. S hát a fortélyos félelem metaforikus idősíkjá ez, egyetlen sorsból – Utassyéból – kivetül az a kép egészére, s rámutat a parancsuralmi rendszerek mindig egymást idéző s a huszadik század teljességét elénk képező – így s ezért azonosítható – technikai működésére. Amikor a lét elviselhetetlennek, a könny könnyű derűnek tűnik, s a rossz véglegesnek (Hogyan is írja Kabdebó az általa rekonstruált Utassy-émlékezés bevezetőjében, a keletkezés /1985 télén-tavaszán/ körülményeiről? Utassy „*Pokolból jövet érkezett. Nem tudván, hogy nemsokára megváltozik a világ*”). De, ha végleges, akkor – azért is. A Kabdebó-példázatok egésze nyomán meg kell végtére értenünk – az alkotás *nem* az alkotóember szabadságvágyának, a kényszerek alóli kitörések lehetőségeinek fölmutatása, *hanem* a kényszerek s kényszerítések elfogadásának s az ellene-mondás alkotásba emelésének paradoxonja. Avagy hát: a „*szörnyű gyönyör*” (József Attila) oximoronja.

Jobb végszót – s egyben átkötést (ha úgy tetszik: enjambement) – itt sem találhatunk annál, mint amit a bevezető sorokban már idéztem, mint a Kabdebó-módszer igényességének jellemzőjét. Akár életműve egészére kivetíthetjük, egyik mottójaként, azt, amit Szabó Lőrinc kapcsán így fogalmaz meg: „...*a személyiség védelmének, belső világának olyan feszültségeit, olyan ellentéteit gondolja végig, s tulajdonképpen olyan szabadságharcát vívja előttünk, amely jellegzetes példa...*” Úgy gondolom, fontos erről beszélnünk, mielőtt a megszokottnál unikálisabbként tekintünk ezen válogatás elemeire – írtam, s megismétlem: a jelen merítésben, miként cseppben a tengert, a Kabdebó-kutatás egészének esszencia-ízét élvezhetjük, értő olvasással.

De hát átkötés, említettem, mert két könyv fekszik előttem feladatul. S ami azt illeti, a másik sem ismeretlen, mondhatni, több dimenzióból nézve is reminisz-

cenciára ad okot. A cím („*egy Költő Agya*”) értéséhez fel kell ébrednie bennünk az idézett versnek (Búcsú), ám az alcím (*Szabó Lőrinc pályaképe a „modern” európai költészetben*) azonnal megfogalmazza a kötet ránk váró tartalmát – utazás a többé-kevésbé ismert tájak eddig talán ismeretlen-ismerős intertextuális kontextusai között. Egyéb dimenziókra is utaltam, nos – hogy anekdotikusabb hangot csempésszek ide – Kabdebó Lórántot mindig gyönyörűség olvasni, ahogyan számos olyan esszéistát, kiknek egyszerre lehetett kortársa és szellemi tanítványa – de miért? Sokszor mellbevágott már írásaiban az a „pazar ecsetkezelés”, ami, ugye, a képzőművészet jelzője, ám illik az a Kabdebó-szövegekre is. Ha másért nem, hát amiatt, ahogyan megáll témája előtt, amit már megfestett egyszer, kétszer, sokszor, ám újra elkezd s mi újra látjuk a vonásaiban ismerős, de mégis még lázasabb, még jobban kibontott, még expresszívabb színekkel föl vitt képet; a kontúrok s a tónusok ahogy még erősebben kiemelik egymást; számomra valahogy így vált meggyőzővé és – mint valami valóban izgalmasra sikerült televíziós sorozat, serials, és az abból kinövő spin-off lehetősége – lenyűgözővé a Kabdebó által írt s tovább szőtt-bővített Szabó Lőrinc monográfia.

Mint ez a kötet is – ismertük, ismerjük már az akár törzssanyagként földézhető textusokat, a címadó allegória varázsát hosszú ideje kísérhetjük figyelemmel, föl-bukkan – összevetésként – egy Kuncz Aladáról szóló értekezésében, de – hogy ne szálazzuk egészen szét a keresését e mitologikus poézis-szereplőnek – e mostani kötet vonalvezetését leginkább a sokkal főntebb általam már idézett kötet („*Ritkúl és derül az éjszaka*” [*Harc az elégiáért*]) alapozza meg számunkra. Ám itt, ha szabad ezt mondani, még az ottani alapokat is megbolygatja, hogy stabilabb, értelmezhetőbb legyen a felépítmény – s ez nagyon hasznunkra válik. Örömmel elmerülnék e tárgyban, citálnám az általa végrehajtott szöveg-összeolvasások mélységét, pezsgő izalmát, ám – ellentétben a főntebb tárgyalt munkával – itt (önkényes citátumokkal) abba a hatalmas és talán valóban végtelen óceánba kellenem belemerülnöm, ami a Szabó Lőrinc-i életmű végül is megfeythetetlen titka; de hát a valódi titkok épp ilyenek. Ám Kabdebónak sikerült, még ha – ki tudja, miért, vagy inkább épp a *miért* okán – nem is törekszik végül valamennyi életműbe vezető ajtón benyitni – elegendő annyit megértenünk általa, hogy a nyitható ajtók száma végtelen, de az első belőlünk nyílik e végtelenre. „*Nem megoldásokat ad, de elszánt eltévedést és hiánytól szenvedő keresést*” – írja Szabó Lőrinc értelmezési kísérleteinek egyikében, és mi sem tehetünk mást – mondhatni: itt és most, e szemtelenül végtelenített hasábokon –, mint hogy megértjük: a titok lényege maga a titok. S az a makacs derű és tántoríthatatlan elszántság, mellyel Kabdebó teljes életét egy teljes élet példázatának példakövetésre buzdító méltatásával töltötte.

Ugyanakkor engedtessek meg mégis két konkrét bekezdés a kötetről (mely, mint mondtam, semmiképp sem lezárása a Szabó Lőrinc kutatásnak, legfolyjebb számos tovább-gondolható lehetőségre mutató). Az egyik egy Kabdebó-idézet,

melynek gondolatát már az „Alkalmak” -ban is megtalálhatjuk: „*A fizika és a metafizika erővonalainak megcsavarodása és összefonódása reprezentálhatja-e majdan az ukrainai éhezés, Guernica, Auschwitz, Katyn és Hirosima évszázadát? Be tudja-e fogadni valamely eljövendő nemzedék a személyiség megépíthetetlenségét és hitének elvesztését oly igen átélő szöveg ellenpontosítottágát felvető nyilvános vallomást?*” S a válaszkísérlet optimistán borulató: „*...amíg emberi tudat létezik, addig megalkothatóak a költészet feltevélei is.*”

Ebben hittek, ezt cselekedték gondolattal és szóval a huszadik század világirodalmi auktorai, mint az egyetlen lehetőség egyidejű fölmutatását és megkapaszkodását abban. Ama egyetlen szalmaszálban. S hogy ez a cselekvés milyen magas szinten ért össze, a világirodalom tereiben, sokszor vers és vers nem is tudva egymásról váltak lélek- s vértestvérekké – ennek poézis-topográfiaja a jelen kötet. A felelet ama kérdésre: mit tehet a költő? Írjon, alkosson, hogy „*Átveődjön a megélt élet »egy Költő Agyába«, a sors és lét köztes mezejébe, a versbe. Hangnemében az evangélium megszólalása a zsoltárok vágyakozásában.*” (K. L.)

Végezetül hadd mondjak annyit: ugyan a Kabdebó által metaforaként, sőt, allegóriaként szereplő kiemelés áll – joggal – e gondolatív élén, de magam azért ideemelném a vers (*Búcsú*) két másik elemét. Az egyiket magam tűnődéseinek címeként választottam, szerepeltetem, a másik viszont tekinthető a lezárhatatlanság zárómondatának. Szabó Lőrinc e versének végén ugyanis nincs pont. Egy vessző áll ott, s abból egy emelkedő hangsúly hallható.

(Kabdebó Lóránt: *Alkalmak, meglepetések [Esszék, tanulmányok]*. Orpheusz Kiadó, 2020; „*egy Költő Agya*”. *Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest.*, 2021)

Szabó Krisztián: A lét medencéje és Galéria, Akril vásznon, 2x60x60, 2018

Esti mese

A suliban megint megvert az az átkozott Peti. Igazán leszállhatna rólam. Rajtam nevet mindenki, azon, ahogy sírok a fájdalomtól, és mégis folytatja. Szívtelen, undok alak. Egy hülye taknyos. Ezt apukám mondja mindig az ilyen fiúkra. A tanító néni nem tett semmit sem, pedig látta, mi történik, de nem foglalkozott vele. Őt is utálom! Dűhtől tajtékozva egy hirtelen mozdulattal mindent lesöprök az asztalomról, majd ezzel a lendülettel meg is bánom tettemet. A tökéletes állapotban lévő képregényeimért nyúlok, hogy visszategyem őket a helyükre. Kezembe veszem a *Pókember* egyik különkiadását és belelapozok. Vágyakozva nézem a hőst, ahogy megmenti az ártatlan embereket, és szembeszáll a gonosszal. Én is ilyen akarok lenni, akkor félnének tőlem. Meg tudnám védeni magam, és senki se merne többé a közelembé jönni. Egyszer a nagyikám azt mesélte, hogy ha gazdag ember szeretnék lenni, nézzem meg, az ilyenek mit csinálnak, hogyan élnek, és vegyek példát róluk. A szuperhősök mind különbözőek, de egy dolog kivétel nélkül közös bennük. Gyerekkorukban történt velük egy szörnyű tragédia, aminek hatására szert tettek képességeikre. Ott van például Batman, akinek a szüleit ölték meg, vagy Pókember. Neki pedig a bácsikáját. Hmm, talán ha engem is érne ezekhez hasonló tragédia, én is szuperhőssé válnék. Felszedem a földről a többi képregényt is, hogy visszategyem a helyükre, és akkor egy apró, fényesen csillogó bicskát pillantok meg azon a helyen, ahol előbb a kupac volt. Még apukámtól kaptam tavaly a születésnapomra, mert nagyon szerettem volna egy ilyet a gombászásához. Nem túl nagy, sőt egészen aprónak nevezném, de rendkívül éles, mert még sosem használtam, így a mostani célra pont megfelelő. Éjfélig várok, amikor mindenki alszik, és akkor megkezdem a hadműveletet.

Remegő kézzel anyukám torkához érintem a késem. Óvatosan lopakodtam be a szobájukba. Ha felébrednek, biztosan újra látom azt a szíjat, amivel utoljára akkor kaptam, mikor véletlenül betörtem az ablakot a labdámmal.

Mély levegőt veszek, majd egy határozott mozdulattal elvágom a torkát. Hatalmasra tátja száját, gyorsan a nyakához kap. Látom rajta, hogy legszívesebben sikítana a fájdalomtól, de valószínűleg pont emiatt nem képes rá. Gyorsan apukámmal is megteszem ugyanezt, még mielőtt felébredne. A keze alól vörös folyadék áramlik a mellkasára. Előbb nagyobb erővel, majd lassabban.

Pont, ahogyan az embernek ver a szíve. A hirtelen felgyorsult légzésük végül abbamarad. Tágra nyílt szemekkel merednek a sötét mennyezetre. Körülöttük az egész ágyhuzat nedves a vértől. Szapora léptekkel megyek a konyhába, hogy lemoshassam a kezemről a mocskot. Borzasztóan nehezen jön le. Anyu biztos mérges lesz, amikor majd tisztítja az ágyhuzatukat.

Az egyik filmben láttam, hogy így kell megölni valakit. Anyukámék sosem engedték meg, hogy ilyeneket nézzek, de egyszer a nagyikám bekapcsolt nekem egy ilyen jutalmul, amiért segítettem neki kevergetni a levest, hogy minél hamarabb kihűljön.

Gyorsan kirohanok az udvarra, hogy megnézzem, megkaptam-e végre a szupererőm. De hiába próbálkozom, hiába erőlködöm, nem történik semmi sem. Azt hiszem, nálam nem működött a tragédia. Pedig úgy igyekeztem... Nem baj. Megyek, és szólok anyukámnak, hogy csináljon nekem kakaót. Az mindig segít, ha nem tudok aludni.

Mentor: Kovács Kitti

Szabó Krisztián: Village du Soleil, Akril vásznon, 100x80, 2009

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

Első ízben szervezte meg az SZMÍT és a Fiatal Írók Közös Alkotóttere (FÍrKA) az online térbe kihelyezett írótáborát. A rendezvény a hagyományos írótáborok programját követte közös felolvasásokkal, műhelymunkákkal, illetve Balázs F. Attila, Bódi Péter és Póda Erzsébet előadásaival.

*

Április 21-én valósult meg az *Elmeséled? Beszélgetések szlovákiai magyar írókkal, költőkkel* című interjúkötet bemutatója a dunaszerdahelyi Csaplár Benedek VMK-ban, amelyen nemcsak a könyv szerzője, Nagy Erika, hanem a kötet illusztrátora, Kopócs Tibor képzőművész is részt vett. Az est moderátora Scheer Szabó Mária volt.

*

A MUSICORUM és a Szlovákiai Magyar Írók Társasága által közösen szervezett április 27-i rendezvényen bemutatták a Black & White zenekar Hodossy Gyula megzenésített verseiből álló lemezét – *Kék téli reggel, angyallal* –, amelynek helyszíne a budapesti Fonó Budai Zeneház volt.

*

Mesebeszéd címmel tartott gyermekirodalmi szimpóziumot a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Dunaszerdahelyen, a Csallóközi Múzeumban, május 25-én. Lukács Hajnalka a gyermekirodalom és az illusztrációk kapcsolatát elemezte, Póda Erzsébet a mesében történő szöveg- és stílushasználat kérdéseit járta körül. Molnár Kantner Éva bepillantást nyújtott a meseterápia rejtelmébe, felhívta a figyelmet annak fontosságára a korai életszakaszban, valamint a mesék nélkülözhetetlenségére a gyermekek mentális fejlődésének szempontjából. Száraz Pál népmeséről, hagyományról és az ezek segítségével megerősödő gyökerekről mesélt, Kocsis Aranka pedig az ifjúsági könyv- és lapkiadásról tartott beszámolót. A szimpózium házigazdája Z. Németh István, Simkó Tibor-díjas költő volt.

Pegazus alkotópályázat 2022

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága idén is meghirdeti irodalmi alkotópályázatát szlovákiai lakhellyel rendelkező alkotók részére az alábbi kategóriákban:

I. kategória: vers

II. kategória: próza

Jelentkezési határidő: 2022. június 20.

Beküldési határidő: 2022. július 5.

Pályázhatnak önálló kötettel még nem rendelkező szerzők, magyar nyelvű alkotásaikkal. Korhatár nincs. A pályázatra érkezett munkák mindegyikéhez a megbízott mentor javaslata szükséges ahhoz, hogy az arra érdemes mű, illetve annak szerzője a bírálóbizottság elé kerüljön. Bővebb információ a szmit.hu honlapon található.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Baderoon, Gabeba (Port Elizabeth, Dél-afrikai Köztársaság, 1969): dél-afrikai költő és akadémikus. A dél-afrikai Fokvárosban és az USA-ban Pennsylvaniában él és dolgozik.

Csapody Miklós (Sopron, 1955): irodalomtörténész, újságíró, politikus. Legutóbbi kötete: *A népi, a szent és a művészi. Bálint Sándor és a képzőművészet* (Bálint Sándor Öröksége Alapítvány, 2021).

Csicsay Alajos (Csilizradvány, 1938): író, szakíró, pedagógus. Párkányban él. Legutóbbi kötete: *Útjelzők az élők és élettelenek rengetegében* (2019).

Gágyor Péter (Ipolytság, 1946): színházi rendező, drámaíró, színműfordító, publicista. Koppánymonostoron él. Legutóbbi kötete: *Az eretnek és a színház* (2020)

Gyürky Katalin (Balmazújváros, 1976): irodalomtörténész, színikritikus, műfordító. Debrecenben él. Dosztojevszkij művészetéből doktorált, fő kutatási területe a klasszikus és kortárs orosz próza.

Hlavács Richard (Ipolybalog, 2002): Író. Szülőfalujában él. Kedvelt műfajai a horror és a fantasy.

Janáky Marianna (Hódmezővásárhely, 1955): író, költő, nyugalmazott tanár. Makón él. Legutóbbi kötete: *Gondolatok pelenkában* (2020).

Kürti László (Vásárosnamény, 1976): költő, szerkesztő, tanár. Mátészalkán él. A Vörös Postakocsi folyóirat versrovatának szerkesztője. Legutóbbi kötetei: *A csalásról. Versek* (Kalligram, 2017), *Ahogy én öleltem. Versek* (Kalligram, 2020).

Potkovác Milán (Komló, 1991): műfordító, Budapesten él.

Alekszej Szapovszkij (1957): író, drámaíró, forgatókönyvíró. Az Orosz Írószövetség és a Színházi Dolgozók Szövetségének tagja, a Volga című folyóirat szerkesztőségének munkatársa. Főleg kisprózát ír, műveit angol, magyar, cseh, horvát, dán, svéd, német, francia, finn nyelvre fordítják.

Tamási Orosz János (Budapest, 1953): író, költő, kritikus, újságíró. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Ezerkilencszáznyolcvanegy* (verskompozíció, 2019).

Tóth László (Budapest, 1949): költő, író, szerkesztő. Dunaszerdahelyen él. József Attila-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Legutóbbi kötete: *A világ közepe – Kísérlet és más* (Gondolat, 2022).

Vikas Prakash Joshi (Pune, India, 1988): író, szerkesztő, fordító, nyilvános előadó és újságíró. Ez az első magyar nyelvű publikációja. Novelláit és cikkeit 28 nyelvre fordították le.

Zirig Árpád (Győr, 1940): költő, pedagógus. Dunaszerdahelyen él. Legutóbbi kötete a *Tűzhányó bánata* (Orpheus, 2022).